VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

3

XV. ÉVFOLYAM 1960 MÁRCIUS

TARTALOMJEGYZÉK

Az 50. Nemzetközi Nőnapra — — — — — — — — — — — *1*

AJTAI MIKLÓS: Az ipar műszaki fejlesztésének néhány jellegzetessége a második ötéves tervben — — — — — — — — — *9*

CSETERKI LAJOS: A termelőszövetkezetek megszilárdítása 1959-ben *27*

VÁRNAI FERENC: Egyetemi ifjúságunk ezsmei-polltikai fejlődése *37*

KIRÁLY ISTVÁN: Az első magyar kommunista költő — — — — *53*

A marxista—leninista párt és szerepe a munkások osztályharcában *77*

NEMZETKÖZI SZEMLE

Az algériai lázadás háttere (POLITISZ JANISZ) — — — — — *90*

Egy évszázad záróakkordja (BIRÓ KLÁRA) — — — — — — *97*

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

A Szovjetunió népgazdasága 1958-ban (BÁLINT JÓZSEF) — — — *106*

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL *117*

Szerkesztőség: Budapest, V., Árpád u. 12. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat,

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660*

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj negyed évre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066 vagy átutalás a MNB. 47. sz. folyószámlájára). Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1960. március 11.

Megjelent 34 500 példányban Felelős kiadó: Vass Henrik

604393/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XV. ÉVF. 3. SZÁM. BUDAPEST 1960 MÁRCIUS HÓ

Az 50. Nemzetközi Nőnapra

Szocialista hazánkban, ahol a nők részvétele a társadalmi életben magától értetődő dolog, ahol természetes, hogy minden pályán és számos vezető állásban megállják helyüket, sőt nemegyszer kiváló teljesítményekkel vonják magukra a közvélemény figyelmét, — alig gondolnak már arra az időre, amikor a nők egyenjogúságáért még a munkásmozgalmon belül is harcolni kellett.

A szocialista nőmozgalom a XIX. század végén, a XX. század elején indult meg küzdelmes pályáján. Létrejöttének objektív alapja az a gyökeres változás volt, amely a kapitalizmus fejlődésével a nők helyzetében is bekövetkezett. A tőke tömegével ragadta ki az asszonyokat otthonuk zárt falai közül, és vonta be a gyáriparba. Ez, a nők kettős elnyomatásának és kizsákmányoltságának forrása lett, de társadalmi helyzetük tudatára ébresztette a proletárasszonyokat, akik aztán tömegesen kapcsolódtak be az osztályharcba.

A társadalom gazdasági fejlődéséből szükségszerűen sarjadt forradalmi nőmozgalom elvi alapjait Marx és Engels, a tudományos szocializmus megalapítói munkálták ki. A marxizmus felfedte annak törvényszerűségét, hogy a nők tényleges felszabadulása csak a proletariátus hatalmának kivívásával valósulhat meg, hogy a munkásosztály sem győzhet a dolgozó nőknek az osztályharcban való részvétele nélkül, s ezért a nők felszabadításának zászlaját a munkásosztálynak kell magasra emelnie.

Ebben a szellemben követelt szociális intézkedéseket a nők védelmében az I. Internacionálé, harcolt a nyolcórás munkaidőért mindkét nembeli dolgozók részére. Klara Zetkin a II. Internacionálé alakuló ülésén forradalmi pátosszal hívta fel a munkáspártokat, hogy egyenrangú harcostársként fogadják soraikba a nőmunkásokat, és küzdjenek a nőmunkásoknak a férfiakéval egyenlő béréért.

Míg a proletariátus és a burzsoázia első összecsapásainál még csak a legöntudatosabb asszonyok álltak az osztályharc küzdőterén, a monopolkapitalizmus korszakában mind nagyobb tömegben sorakoztak fel a harcoló proletariátus oldalán. Az USA-ban, Angliában, Olaszországban, Belgiumban, Franciaországban, az Osztrák-

EÖTVÖS EGYETEM
Marx. 503

Magyar Monarchia területén, és másutt, százezerszám vettek részt a munkások gazdasági és politikai akcióiban, sztrájkjaiban és tüntetéseiben. Az 1905-ös oroszországi forradalomban a barrikádokon adták forradalmi elszántságuk hősi tanúbizonyságát.

A nők tömegmozgalmának fellendülése talaján, a munkásmozgalom forradalmi szárnyának elvi és gyakorlati segítségével alakult ki a szervezett szocialista nőmozgalom, amelynek első kongresszusát 1907-ben Stuttgartban tartották meg. A kongresszus lerakta a szocialista nőmozgalom szervezeti alapjait, és felvette a harcot a munkásmozgalmon belül élő opportunista nézetek ellen, amelyek tagadták a női egyenjogúságért való harc szükségességét. Ezzel a kongresszus erősítette a munkásmozgalom forradalmi szárnyát a mindinkább elhatalmasodó opportunista áramlatokkal szemben. A nőmozgalom tehát kezdettől fogva szerves részévé vált a munkásmozgalomnak és annak forradalmi irányzatához kapcsolódott.

Az imperializmus ellentéteinek elmélyülésével a női egyenjogúságért folyó harc mindinkább összefonódott az imperialista háború elleni küzdelemmel. A Koppenhágában 1910-ben megtartott nemzetközi nőkongresszus már arról tanácskozott, hogyan vehetnek részt legjobban az asszonyok a proletariátus háborúellenes megmozdulásaiban. Itt határozták el, hogy a világ minden táján, minden évben március 8. legyen a nők nemzetközi harci ünnepe az egyenjoguságért, a társadalmi haladásért, a békéért folyó harc seregszemléje.

Bár a nőmozgalom a következő években is izmosodott és terebélyesedett, — s bár Klara Zetkin vezetésével sok kiváló asszony kapcsolódott be a munkásmozgalom balszárnyának háborúellenes harcába — a munkáspártokba behatolt opportunizmus óhatatlanul befolyásolta a nőmozgalmat is.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom, — amely mindenütt a világon megsokszorozta a békéért és a haladásért harcoló tömegek erőit — új lendületet adott a nemzetközi nőmozgalom fejlődésének is. A szovjethatalom következetes békepolitikája, s az a tény, hogy a hatalomra jutott oroszországi proletariátus gyors és radikális intézkedésekkel megteremtette a nők teljes és végleges felszabadulásának alapfeltételeit, — lelkesítő távlatot nyújtott az asszonyok millióinak világszerte. Mert a világ első proletárhatalma a nők felszabadításával, olyat alkotott, amire egyetlen, mégoly demokratikus burzsoá állam nem volt és nem lehetett képes azóta sem. A szovjet köztársaság felszámolta a nőket hátrányosan megkülönböztető törvényeket, és először a világtörténelemben lehetővé tette nemcsak jogi értelemben, hanem a szükséges feltételek fokozatos biztosításával is a nők tényleges egyenjogú részvételét a politikai,

gazdasági és kulturális életben. Elismerte és érvényesítette az „egyenlő munkáért egyenlő bért" elvét, utat nyitott a nők szabad pályaválasztása, művelődése előtt. A szociális intézmények széles hálózatának kiépítésével hozzájárult ahhoz, hogy a dolgozó asszonyok családi kötelességeiket összeegyeztethessék termelő munkájukkal, és társadalmi tevékenységükkel.

A két világháború közötti nőmozgalom fejlődésének jelentős előmozdítója volt a III. Internacionálé. 1921-ben a Kommunista Internacionálé Nőtitkárságot hozott létre a kommunista nőmozgalom szervezésére, és a pártonkívüli, szervezetlen asszonyok nevelésére. Ettől kezdve ez a titkárság tartotta ébren március 8-a harcos hagyományait, és állította a mindenkori harci célok szolgálatába.

A gazdasági világválság éveiben, a fasizmus nemzetközi előretörése idején, a fasiszták a „magas klérus" eszmei támogatásával a „Kirche, Kinder, Küche"* jelszavával igyekeztek ideológiai alapot szolgáltatni a nők szerény jogait is sárba tipró gyakorlathoz. De amikor Hitler a férfilakosságot őrült háborújának frontjaira hajtotta, e hazug jelszót félredobta, s a nők millióit állította a hadiüzemekbe, kötelezte munkaszolgálatra.

A finánctőke járszalagján vezetett reakciós nőszervezetek szovjetellenes, soviniszta demagógiával igyekeztek elködösíteni a dolgozó nők öntudatát. De a haladó nőmozgalom harcolt a fasizmus és a háború ellen. 1934-ben létrejött a „Nők Világkongresszusa a Háború és a Fasizmus ellen", amely politikai és világnézeti különbségre való tekintet nélkül egységes táborba igyekezett tömöríteni minden ország antifasiszta, békeszerető asszonyát. A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa, amely a fasizmus és a fenyegető világháború elleni harc kérdéseivel foglalkozott, felhívta a kommunista pártok figyelmét a nők közötti munka fokozott jelentőségére. A fasizmus a nőt háromszorosan sújtja, mondotta a kongreszszusi beszámoló: mint munkást, mint anyát, mint feleséget. Ennélfogva megnyerhető a fasizmus elleni harcra. Nem kommunista nőszervezetekre, hanem széles tömegszervezetekre van szükség, amelyekben a kommunisták jól dolgoznak. 1936—37-ben pedig a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa által meghirdetett népfront-politika elvi alapján számos országban létrejöttek az antifasiszta nőbizottságok. Ezek odaadó munkával támogatták a fasizmus üldözöttjeit, a spanyol szabadságharcosokat, az áldozatok családjait. Voltak, akik a spanyol szabadságharc tűzvonalába álltak be, vagy ápolónői, gondozónői feladatokat vállaltak a nemzetközi brigádokban.

A második világháborúban a német fasizmus által megszállt

* „Templom, gyerekek, konyha."

országokban az antifasiszta nőbizottságok mindenütt támogatták a nemzeti ellenállást. Franciaországban, Olaszországban, Csehszlovákiában, Lengyelországban, Bulgáriában, Jugoszláviában és másutt, bátor partizánasszonyok tízezrei harcoltak, és ha kellett, szenvedtek mártírhalált a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért. Hős szovjet lányok és anyák a Nagy Honvédő Háborúban fenntartás nélkül vállaltak mérhetetlen, súlyos áldozatokat családjukért, önmagukért, a szovjet haza fennmaradásáért. Hihetetlenül súlyos feltételek között, lankadatlan odaadással termelték az élelmet a hátországnak és a frontnak, gyártották a lőszert, ápolták a sebesülteket, sokan közülük a Vörös Hadseregben, és a különböző partizánalakulatokban fegyverrel is szolgálták hazájuk, és az emberiség ügyét.

*

A második világháború befejezése után, a nemzetközi erőviszonyokban végbement gyökeres változások a nőmozgalom fejlődésében is tükröződtek. A fasizmus elleni harcban drágán szerzett tapasztalatok a nők nagy tömegét ébresztették annak tudatára, hogy csak széles, egyetemes összefogás gátolhatja meg az új világháborút. E felismerés alapján hívták életre 1945-ben a Nemzetközi Demokratikus Nőszövetséget, amely negyven nemzet 80 millió asszonyának képviseletében üzent hadat a fasizmus maradványainak, állt ki a demokráciáért, a népek közötti igazságos és tartós békéért.

Az NDNSZ azóta sokrétű, és eredményes munkát végzett. Tevékenységét mindenütt az adott gazdasági, politikai és társadalmi viszonyokhoz szabta. A tőkés országokban s a gyarmati, vagy a gyarmati sorból nemrégen felszabadult országokban ma is fontos feladatának tekinti a női egyenjogúság kivívását. Bár a második világháború után egyes tőkés országokban az antifasiszta harc folyományaként bizonyos sikereket értek el a nők is — gyökeres változás helyzetükben nem történt, nem történhetett. A demokráciájára oly büszke Svájcban például a nőknek még ma sincs választójoga. Számos tőkés államban máig sem sikerült kiharcolni a nőknek a férfiakéval egyenlő bért. Belgiumban pl. a nők a férfiak bérének átlagosan 44—60 százalékát, Japánban 44 százalékát, Iránban pedig mindössze a felét kapják. A kapitalista világ jelentős részén még ma is elsőrendű harci feladat biztosítani a nők jogát a munkához. Jellemző, hogy például Nyugat-Németországban az összmunkanélküliek 75 százaléka, Franciaországban 85 százaléka, Olaszországban 87 százaléka nő. Különösen nehéz az idősebb női dolgozók elhelyezkedése. Portugáliában következetes gyakorlat, hogy a terhesség 7. hónapjában elbocsátják a munkásnőket. Azáltal, hogy a termelőeszközök magántulajdonban vannak, súlyos akadályokba ütközik a már kivívott jogok realizálása is. A Japán Textilipari Dolgozók

Szakszervezetének jelentése szerint pl. a dolgozó nők 50 százaléka a törvény előírása ellenére sem jut hozzá a napi ebédszünethez, 50—70 százalékuk nem kap évi szabadságot, és majd 90 százalékuk nem részesül szülési segélyben.

Különösen nehéz az asszonyok helyzete a gyarmatokon, ahol elnyomásukat és kizsákmányolásukat még a megalázó faji megkülönböztetés is súlyosbítja. Guadeloup szigetének küldötte a Nemzetközi Demokratikus Nőszövetség IV. kongresszusán elmondotta, hogy náluk az anyák semmilyen védelemben nem részesülnek, nincs elegendő táplálékuk, s a terhes asszonyok nemegyszer a cukornádültetvényeken vagy a munkahelyükhöz vezető úton szülik meg gyermeküket. Ezekben az országokban a nőket lealacsonyító, kiszipolyozó törvények elleni küzdelem összefonódik a faji megkülönböztetés ellen, s a nemzeti felszabadulásért folyó harccal. Nem csoda, hogy a forradalmi antiimperialista harcok árán felszabaduló országokban, ahol a nők helyzete lényegesen megváltozik, meglepő eréllyel és képességekkel vesznek részt hazájuk új életének szervezésében, irányításában.

Az országonként sajátos harci feladatok mellett az egész világ demokratikus nőmozgalmát a közös nagy cél, az emberiség tartós békéjének biztosítása foglalja egységbe. Az NDNSZ, amely ma már több mint 200 millió asszonyra terjeszti ki befolyását, becsülettel kivette részét abból a munkából, abból a harcból, amelynek kohójában milliók békevágya alakul történelemformáló, anyagi erővé. Az NDNSZ következetesen kiáll a monopolista háborús körök uszítása, fegyverkezési politikája és a hidegháború minden megnyilvánulása ellen. Legutóbb Göteborgban megtartott értekezletén fejezte ki egyetértését a szovjet kormány leszerelési javaslataival, s járult hozzá ezzel a béke frontjának erősítéséhez.

*

A szocializmust építő országokban a békeharc és a nők helyzetének állandó javításáért folyó munka feltételei természetesen mások, mint a tőkés világban. Így hazánkban is már a felszabadulás jelentősen megváltoztatta a nők helyzetét, — a proletárdiktatúra győzelme pedig végérvényesen likvidálta azokat a politikai, gazdasági és társadalmi viszonyokat, amelyekre a nők alárendelt helyzetét meghatározó törvények épültek. Az 1949-ben életbeléptetett alkotmány kimondja, hogy a nők a férfiakkal egyenlő jogokat élveznek, hogy a törvény előtt az állampolgárok bármiféle hátrányos, nemek szerinti megkülönböztetése is szigorúan büntetendő. A jelenleg is érvényben levő választójogi törvény értelmében minden 18. évét betöltött polgár, férfi és nő egyaránt választó és választható. A felszabadulás után, és különösen a szocialista iparosítás megkez-

désével jelentősen nőtt a nők foglalkoztatottsága. 1950-től 1959-ig mintegy 300 ezer nő helyezkedett el a népgazdaság különböző ágaiban, — azaz négyszer annyi, mint a felszabadulást megelőző 25 éves ellenforradalmi korszakban. Néhány nagyipari szakmától eltekintve, mindenütt emelkedett a nők aránya. A vidék további iparosodásával, a nők szakképzettségének növekedésével, a bölcsődék, óvodák hálózatának szélesedésével mindinkább megteremtődik az összhang a helyileg jelentkező női munkaerő, és a népgazdaság helyi munkaerőszükséglete között is. Törvény írja elő, hogy népköztársaságunkban a nők minden állást, — köztük bármely közszolgálati funkciót is betölthetnek, s ma már számos kisebb nagyobb vezető állásban valóban meg is találhatjuk őket. Azonos munka mellett a nőket a férfiakkal azonos bér illeti meg. Bár szakmai képzettségüknek a múlt örökségeként visszamaradt, viszonylag alacsony színvonala, továbbá bizonyos előítéletek miatt átlagkeresetük még elmarad a férfiaké mögött, — mégis a felszabadulás óta jelentősen emelkedett. További anyagi és kulturális felemelkedésükre már a jelenben, de különösen a jövő szempontjából nagy lehetőségeket nyújt a nőkre is egyenlően kiterjesztett széleskörű és magas színvonalú iskoláztatási rendszer. Az 1946-ban megalkotott törvény értelmében a nőket bármilyen tanintézetbe, iskolára vagy egyetemre a férfiakkal azonos feltételek alapján kell felvenni. E törvény érvényesülése az elmúlt években nagymértékben növelte a leányok arányát a tanulóifjúságon belül: a középiskolákban a két világháború közötti időszakhoz képest mintegy 20 százalékkal, az egyetemeken pedig az 1925—26-os évhez képest, 1958—59-ben kb. 18 százalékkal.

A nők egyenjogúságának tényleges megvalósítása szempontjából nagyjelentőségű a házasságról, a családról, és a gyámságról szóló rendelet, amely a családon belül is megszünteti a nők alárendelt helyzetét. Anya- és gyermekvédelmi törvényeink világviszonylatban is az elsők között vannak. Egy sor egészségügyi intézkedés, amely a múltban csak a nők kis hányadára vonatkozott, ma már mindannyiukra kiterjed, és számos új rendelet könnyíti meg a dolgozó nők helyzetét. Törvény biztosítja az anyasági segélyt, a terhes, és szoptatós asszonyoknak a három hónapi fizetett szabadságot, ingyenes csecsemőkelengyét, táppénzt a csecsemő betegsége esetén stb. A bölcsődék, napközik és gyermeküdülők, ha ma még nem is fedezik a növekvő szükségleteket, nagy segítséget adnak a dolgozó anyáknak ahhoz, hogy éljenek a munkához való jogukkal, és más lehetőségeikkel. A dolgozó nők, akik a termelésben, a politikai, társadalmi és kulturális életben való részvételükkel fejlesztik műveltségüket, politikai öntudatukat, kivívták társadalmunk megbecsülését.

A nők alárendelt helyzetének minden maradványát azonban még nem sikerült közéletünkből eltüntetni. Mint ahogy Kádár elvtárs a VII. pártkongresszuson utalt rá: „Nyiltan meg kell mondani, hogy a nők társadalmi kérdéseinek kielégítő megoldása még nagy és hosszantartó munkát kíván. A nők teljes felszabadítása, és a szó igaz értelmében vett egyenjogúsága a szocialista forradalom egyik fő feladata. Ezt még nem oldottuk meg, és ez nem is könnyű, nem is rövid lejáratú feladat. Évezredes múlt maradványait, maradi nézeteit és szokásait kell itt leküzdenünk . . .” Ma is vannak, akik kétségbevonják a nők rátermettségét, különösen vezetőképességüket. Ez áll elmaradottabb nőkre is, akik lebecsülik saját nemük képességeit. Néha ellenállásba ütközik a nők jogainak érvényesítése is, különösen a bérezés terén. Mindez a múlt öröksége, melynek terhétől társadalmunk csak fokozatosan szabadulhat meg. A türelmetlen emberek olykor nem veszik figyelembe, hogy a nők kulturális és szociális felemelkedése elválaszthatatlan népünk általános fejlődésétől. Amilyen mértékben erősödik szocialista iparunk, halad a mezőgazdaság szocialista átalakulása, és győz a kultúrforradalom, úgy oldódnak meg az átmeneti korszak problémái a nők helyzetében is.

*

A magyar asszonyok életében a szocialista építés során bekövetkezett gyökeres javulás nem csökkenti a nőmozgalom feladatait. Nőmozgalmunkra ma is nagy és megtisztelő kötelességek hárulnak. Elsősorban arra kell törekednie, hogy minél több asszonyt, leányt sorakoztasson fel a szocialista építés meggyorsításáért folyó nagy népi-nemzeti ügy támogatására. Népgazdaságunk fejlődésének jelenlegi szakaszában a munkásnők politikai nevelése mellett különösen fontos a parasztasszonyok bevonása a szövetkezetek termelő és társadalmi tevékenységébe, a falu kulturális és politikai életébe. Hasznos munkát végezhetnek a falusi nők a termelőszövetkezetek elleni rágalmak megcáfolása, a falu új útjával szemben felbukkanó aggodalmak, kételyek eloszlatásában is. A nőmozgalomnak ki kell terjednie a társadalmi termelésen kívül maradt asszonyokra is, hisz gyors iramban alakuló világunk, a gyermekek nevelése, az iskola és az otthon összhangjának megteremtése, a gondoskodás a családról, velük szemben is mind magasabb igényeket támaszt. A szülői munkaközösségek, a gazdaasszonykörök, és nőtanácsok megannyi kitűnő keret arra, hogy minél több asszony felelősségérzetét felkeltsük a közügyek, városuk, községük, üzemük problémái iránt. A nőmozgalomnak ugyanakkor őrködnie kell a család és a gyermek, az anya- és a nővédelem felett is. Arra kell nevelnie az asszonyokat, hogy önmaguk és a köz érdekében művelődjenek, hogy minél inkább élni tudjanak jogaikkal.

A nőmozgalom nagy és lelkesítő távlatokat nyújtó célkitűzése továbbra is, hogy tudatosítsa és hatalmas erővé kovácsolja a béke ügye iránt talán a férfiaknál is fogékonyabb asszonyok békevágyát. Tágítani kell a nők szemhatárát, meg kell értetni velük a nemzetközi helyzetet, a világ két táborának versenyét, azt hogy szocialista építésünkkel mi is hozzájárulunk az egyetemes béke biztosításához.

S ha nőmozgalmunk ebben a szellemben folytatja tovább nevelő és szervező munkáját, — úgy a magyar asszonyok, — akik eddig is szívvel-lélekkel támogatták a Nemzetközi Demokratikus Nőszövetség békeakcióit, — a jövőben még nagyobb tudatossággal és buzgalommal fogják kivenni részüket az egész földkerekséget átfogó nagy egyetemes békeharcból.

„... le kell küzdenünk mind a férfiak, mind a nők gondolkodásában még meglevő, a nők egyenjogúságát tagadó maradi, reakciós nézeteket, — mondotta Kádár János elvtárs. — Ez is még sok-sok évi állhatatos és következetes eszmei harcot, politikai munkát kíván meg.

A párt számít a magyar nők támogatására a szocializmus céljainak megvalósításában, és kötelezettségének tekinti, hogy mindvégig harcoljon a nők teljes politikai, gazdasági és társadalmi egyenjogúsításának tényleges megvalósításáért."

Az ipar műszaki fejlesztésének néhány jellegzetessége a második ötéves tervben

Írta **AJTAI MIKLÓS**

A műszaki fejlesztés jelentősége és szerepe a népgazdaság egészének fejlődésében közismert. Előretörni a munka termelékenységének növelésében, amely „a legfontosabb, a legfőbb az új társadalmi rend győzelme szempontjából", előretörni, utólérni és elhagyni a fejlett kapitalista országokat — mindez elképzelhetetlen tervszerűen átgondolt és végrehajtott nagyarányú műszaki fejlődés nélkül.

Távlati fejlődésünket, és ezen belül második ötéves tervünket tanulmányozva, a nagyarányú műszaki fejlődés szükségessége a terv szerves, elválaszthatatlan és az alapvető célkitűzésekből logikusan folyó követelménye. Ezért az alábbiakban nem ennek igazolásáról, hanem a műszaki fejlődés aktuális kérdéseiről, a végrehajtás jellegzetes vonásairól lesz szó.

A műszaki fejlődés szükségességének felismerése önmagában nem elegendő, és a fejlődés útját, elsőrendű tennivalóit természetesen nem határozza meg. A műszaki fejlődés lehetőségei mindenkor igen sokrétűek és a megvizsgálandó javaslatok messze túlhaladják az e célra biztosítható erőforrásokat. Eppen ezért a műszaki fejlődés tervezésénél a feladat éppen abban áll, hogy megkeressük az előrehaladásnak azokat a lépcsőfokait, amelyeket elsősorban kell megvalósítanunk, amelyek a népgazdaság egésze szempontjából a leghatékonyabbak. A műszaki fejlődésnek ezek az aktuális tennivalói megtalálhatók egyrészt a párt irányelveiben, másrészt logikusan következnek ezen időszak fejlődésének jellegéből, népgazdaságunk helyzetéből, és a kitűzött célokból. Kíséreljük meg ennek a műszaki fejlesztesi programnak a fő vonásait a következőkben összefoglalni.

A műszaki fejlesztés célkitűzései természetesen iparáganként, sőt üzemenként különbözőek, és ezeket összegezni legfeljebb

gazdasági értelemben lehet, tehát úgy, hogy összegezzük az intézkedések gazdasági eredményét, és a szükséges ráfordításokat. Ez a módszer azonban nem alkalmas a fejlődés sajátosságainak ábrázolására. Ezért más — ennél bonyolultabb — utat választunk, azt, hogy megkíséreljük feltárni a különböző iparágak műszaki fejlődésének olyan közös jellegzetességeit, amelyek általánosíthatók. Mint látni fogjuk, ez a módszer lehetőséget ad olyan következtetések levonására, amelyek a gyakorlati munkában és egyes döntések meghozatalánál felhasználhatók.

A gyártmányok korszerűsége és az ipar rugalmassága

Műszaki fejlesztési feladataink között az első helyet foglalja el iparunk gyártmányainak a korszerűsítése. Ezen egyrészt ma is gyártott termékeink műszaki színvonalának olyan rendszeres emelését értjük, ami biztosítja, hogy a nemzetközi színvonaltól ne maradjunk el, másrészt olyan új gyártmányok előállításának megindítását, amelyeket a világszerte fejlődő technika mint új igényeket állít iparunk elé.

A gyártmányfejlesztést megköveteli belföldi szükségletünk, és parancsolóan írja elő az a viszonylag nagyméretű külkereskedelmi forgalom, amelyet fejlődő népgazdaságunk egyre növekvő mértékben igényel. Nemzetközi fizetési mérlegünk alakulása, a fejlődésünkhöz nélkülözhetetlen növekvő behozatal biztosítása nagymértékben éppen ennek a gyártmányfejlesztési munkának. termékeink műszaki színvonala emelésének a függvénye.

Külkereskedelmi versenyképességünk szempontjából nem elég azonban csak a gyártmányfejlesztésről, mint feladatról beszélni, hanem szükséges ennek a munkának egy döntő tényezőjét, és pedig az új műszaki követelmény megvalósításának időtartamát is vizsgálni. Új, korszerű gyártmányok kibocsátásának elhatározása, és a gyártás megindítása között idő telik el: a kutatómunka, a kísérletezés, a szerkesztés, a kísérleti darabok, a prototípus legyártása, a felmerült hibák kijavítása és más tennivalók ideje. Az iparnak azt a készségét, hogy mennyire tudja ezt az előkészületi időt lerövidíteni milyen gyorsan tud gyártmányaival a technika nemzetközi előrehaladására reagálni, az ipar *rugalmasságának* nevezhetjük.

Kézenfekvő ennek a tényezőnek, az ipar gyors reagálásának a jelentősége külkereskedelmünk szempontjából. Ha az ipar rugalmasan hajtja végre a gyártmányfejlesztési feladatokat, tehát

ha az elhatározás és a termelés megindítása között a nemzetközi gyakorlathoz mérten kevés idő telik el, nyilvánvaló, hogy az új termék a nemzetközi piacon versenyképes lesz. Ellenkező esetben az új termék már első kibocsátáskor elavult lehet, hiszen közben a technika világszerte rohamosan fejlődött, és újabb követelményeket állít fel.

Vizsgáljuk meg, mitől függ és mivel növelhető az ipar rugalmassága? Természetes az, hogy ez függvénye a vezetés színvonalának, a szervezési munkának, és a gyártmányfejlesztést végző káderek hozzáértésének. Ezúttal azonban csak a kérdés egy más vonatkozására térünk ki, a gyártmányfejlesztési munka koncentrálásának és szétforgácsolásának problémájára.

Az az időtartam, amely az új gyártmány megalkotásának elhatározása és a termék gyártásának megindítása között eltelik, mint láttuk, különböző munkaszakaszokból áll (amelyek az iparág természete szerint módosulnak). Ezek a munkaszakaszok, mint a kutatás, kísérletezés, üzemi próbák, szerkesztés, stb., egyrészt anyagi befektetéseket, másrészt szellemi kapacitást, jólképzett és gyakorlott szakemberek alkotó jellegű munkáját igénylik. Ebből önként következik, hogy ennek a munkának a meggyorsítása azon is múlik, hogy milyen mértékben tudnak egy-egy ilyen feladatra rövid idő alatt sok anyagi eszközt, és nagyobb szellemi kapacitást koncentrálni. A koncentrálás mérve egy-egy feladat megoldásánál nem egyszerűen elhatározás kérdése, hiszen a rendelkezésre álló anyagi erő és szellemi kapacitás korlátozott.

Hogyan lehetséges tehát az ipar rugalmasságát, az anyagi és szellemi erők koncentrálása révén növelni? Úgy, ha a rendelkezésre álló erőket annyi feladat megoldására összpontosítjuk, ami gyors munkát eredményez. Tehát annyi feladatot tűzünk csak ki, amennyit iparunk gyorsan képes végrehajtani.

Ez azt jelenti — tehető fel joggal a kérdés —, hogy többi gyártmányunkat elhanyagoljuk, új termékek kibocsátásáról mondunk le, hiszen ezzel megint csak külkereskedelmi lehetőségeinket szűkítjük.

A kérdés feltevése helytelen és az ellentmondás látszólagos. A megoldás útja a nemzetközi munkamegosztás, a szocialista országok tervszerű együttműködésébe való egyre fokozottabb bekapcsolódás, amelyet, mint népgazdaságunk fejlődésének gyümölcsöző útját, a párt irányelvei is aláhúznak. A munkamegosztás lehetővé teszi, hogy egyes gyártmányokat szükségletünket meghaladó mennyiségben, magas termelékenységet biztosító nagy sériákban termeljünk, míg más termékeket éppen az így más ország-

gok részére gyártott feleslegek révén vásárolhatunk meg, és nem kényszerülünk saját szükségletünk kielégítése miatt nem rentábilis, kis szériák gyártásának fenntartására. A nemzetközi együttműködésnek a termelésben mutatkozó kézzelfogható eredményei — a rentábilis nagyszériák kialakítása — mellett kézzelfoghatóan jelentkezik az az előny is, hogy az így leszűkülő gyártmányprofil egyben lehetőséget ad a gyártmányfejlesztési munka profiljának leszűkítésére is, tehát a koncentrálásra, az ipar rugalmasságának növelésére.

A szocialista nemzetközi együttműködés más lehetőségei is segítik az ipar rugalmasságának növelését. A szocialista országok az ingyenesség elve alapján bocsátják egymás rendelkezésére műszaki-tudományos eredményeiket. Ez lehetővé teszi, hogy a műszaki-tudományos alkotómunka spektruma az ipar gyártmányprofiljának színképénél is lényegesen szűkebb legyen, és ezzel az erők koncentrálása ezen a téren magas szintet érjen el. Ilyen módon az erőket viszonylag kevés probléma megoldására koncentrálva, a nemzetközi műszaki követelményeket kielégítő előrehaladást érhetünk el, és ezeket az eredményeket a baráti országok rendelkezésére bocsátva, egyidejűleg más problémák műszaki-tudományos megoldását barátaink bocsátják rendelekezésünkre. A műszaki tudományos alkotómunkának ilyen koncentrálása, és ezzel az ipar rugalmasságának fokozása egyaránt szolgálja saját érdekünket, és a szocialista tábor egészének érdekeit is.

Magyarországnak fejlett járműipara van, de mégsem tértünk rá személyautók gyártására. A személyautókat importáljuk, egyéb járműveket viszont belső szükségleteinket meghaladó mértékben gyártunk és exportálunk (pl. autóbuszt). Ez a munkamegosztás nyilván helyes, mert így pl. az autóbuszgyártás volumene elősegíti a rentábilisabb gyártás megszervezését. Helyes azonban ez az előbb vázolt okokból is. Autóbuszaink akkor korszerűek és versenyképesek, ha ennek biztosítására jelentős anyagi és szellemi erőket koncentrálunk. Ha belevágnánk a személyautó gyártásba, nyilvánvaló, hogy ennek korszerű szinten tartása szétforgácsolná az erőket, és a járműipar elvesztené rugalmasságát, nem tudna időről-időre új korszerű autóbuszokkal jelentkezni a nemzetközi piacokon.

Milyen következtetést vonhatunk le mindezekből? *Az ipar rugalmassága a nemzetközi munkamegosztás fokozása útján növelhető, egyrészt a gyártmányok megosztásának fokozása, másrészt pedig a műszaki-tudományos alkotómunka nemzetközi megosztásának fokozása segítségével.*

Az új technológia szerepe a műszaki fejlesztésben

A technológia fejlesztése, modernizálása, az ipar egyes üzemeiben állandó folyamatnak tekinthető, amelynek során nő a termelékenység, csökken az önköltség. A gépek kicserélése nagyobb teljesítményű és a munka termelékenységét fokozó gépekre, a gépek átalakítás útján végrehajtott korszerűsítése, az újítások, az új munkafogások stb., a technológia megjavítása folyamatának kisebb-nagyobb lépései. Ennek során csökkennek az élő- és holtmunka ráfordítások, nő a munka társadalmi termelékenysége, csökken a termék előállításához társadalmilag szükséges munka. A technológia fejlesztése gyakran együttjár a gyártmány használati értékének növelésével is, javul a minőség, az előállított gép precizitása, a termék tartóssága.

A technológia fejlődésének erre a folyamatára természetesen nagy hatással vannak a tudomány és a technika új eredményei. Ezek az eredmények sokszor nem az adott iparágban következnek be, hanem más területeken, de mégis képesek a technológiát gyökeresen átformálni. Így pl. a vegyipar gyors előrehaladása más iparágak technológiáját is módosítja, mintegy betör a munkafolyamatokba, átalakítva azokat. Az új műszaki eredmények több esetben nemcsak a technológia átalakulását, hanem a régi technológia elvetését és egészen új alapokra helyezett gyártási eljárások bevezetését is erdeményezik. A műszaki haladás által előidézett ilyen gyökeres változások rendszerint ugrást jelentenek az adott gyártásmenetben, ez a rentabilitás olyan mérvű fokozódását eredményezi, amely erősen meghaladja azokat a lehetőségeket, amelyek a technológia alapjainak megváltoztatása nélkül a technológia javítása révén érhetők el. Lássunk néhány példát.

A bútorgyártás technológiájának egyik nehéz munkát igénylő, hosszadalmas, és sok üzemterületet lekötő része a bútorok fényezése. Ezt az ősi technológiát sikerült annyiban korszerűsíteni, hogy a fényezés munkáját gép végzi el, és ezzel a nehéz testi munka kikapcsolható. A gép beállítása azonban nem csökkenttette lényegesen a művelet hosszú időtartamát és továbbra is igen nagy területigényt támaszt. Jelentős előrehaladást mutat viszont ennek az ősi technológiának az új alapokra helyezése a vegyipar rohamos fejlődési ága, a műanyagkémia segítségével. Bevezették a bútorgyártásban a poliészter lakkal történő fényezést. Ez a változás nemcsak azt eredményezte, hogy sikerült megjavítani a fényezés technológiáját, hanem azt is, hogy a *fényezés, mint munkafolyamat szükségtelenné vált,* mert az új anyag fényezési munka nélkül biztosítja azt a tükörfényes felületet, amelyet a bútortól

megkövetelnek. Nem a korábbi technológia megjavításáról van tehát szó, hanem a régi helyett új műszaki alapokra helyezett *más* technológia bevezetéséről. A változás eredménye a termelékenység nagymérvű növekedése és az így előállított bútor használati értékének emelkedése. (A poliészterlakk tartósabb és pl. vízzel tisztítható.)

Sok lehetőség adódik a gépiparban is a technológia új alapokra helyezésével ugrásszerű eredmények elérésére. Ezen lehetőségek egy széles csoportját az jellemzi, hogy a korábban forgácsolással előállított alkatrészek gyártásánál olyan technológiát vezetnek be, amely a forgácsolást, mint munkaműveletet csaknem teljesen kiküszöböli. Ennek révén egyrészt nagyarányú anyagmegtakarítás, másrészt munkaidőmegtakarítás érhető el. Dicsérendő kezdeményezései vannak ezen a téren a Csepel Autógyárnak és ezért az eredményeikből választottunk ki néhány tanulságos példát.

A Csepel teherautó egyik alkatrésze az ún. kerékanya. A kerékanyákat korábban forgácsolással állították elő. A felhasznált anyag súlya 0,28 kg volt, és a megmunkálási idő 9,92 perc. Most ugyanezen anyák előállítására bevezettek egy alapjaiban új technológiát, az ún. hidegfolyatást, melynek lényege, hogy igen nagy nyomás segítségével a fémet végső alakjára préselik, miközben a fém anyaga a folyadékok mozgásához hasonló fizikai elváltozáson megy keresztül. (Innét a név: hidegfolyatás.) Az eljárás után a végső alakra hozott anyag már csak csekély részét igényli annak a megmunkálásnak, amelyre korábban a forgácsolásnál szükség volt.

Az új technológia valóban ugrásnak tekinthető. A szükséges anyag mennyisége 0,14 kg, tehát pontosan a fele annak az anyagnak, amelyet a forgácsoló technológia igényelt. (A késztermék súlya azonos!) Az új megmunkálási idő 3,05 perc, tehát kevesebb, mint a korábbi idő egyharmada! A változás jellegét szemlélteti, hogy a korábbi 9,92 perc megmunkálási időből az esztergályozás 5,50 percet tett ki és 4,42 percet a többi művelet. Világosan kitűnik ebből, hogy a régi technológiát fenntartva, az esztergályozás műveletének bármilyen mérvű meggyorsítása sem tenné lehetővé, hogy az új 3,05 percet elérjük. Ezt nem a régi technológia megjavítása, hanem az alapjaiban új és korszerűbb technológia bevezetése idézte elő.

Hasonló eredményeket értek el a Csepel Autógyárban egyes alkatrészek gyártásánál a preciziós öntésre való áttéréssel. Így pl. az ún. ütköző hüvelyt korábban kovácsolt darabból készítették esztergályozással, és egyéb forgácsolási műveletekkel. A preciziós

öntésre áttérve, az öntött munkadarabnak már csak csiszolási műveletekre van szüksége, hogy használható legyen. Ilyen módon a forgácsolás, mint művelet, teljesen elesik. Lássuk az eredményt:

	Megmunkálási idő	Felhasznált anyag
Régi technológia	22,90 perc	0,11 kg
Uj technológia	3,40 perc	0,04—0,05 kg

Hasonló módon tértek át az üzemben a finomkovácsolásra is. Ennek eredményeképpen lecsökkent a forgácsolással eltávolítandó ráhagyás, és ezért mind anyagban, mind pedig munkaidőben jelentős megtakarítást sikerült elérni.

Az új technológiára való áttérés egyes iparágakban olyan mélyreható változást idéz elé, ami a munka egész jellegének átalakítását jelenti. Ilyen változást jelent az építőipari technológiának (az ötéves tervben csak részben bekövetkező) új alapokra helyezése. A változást tömören úgy jellemezhetjük, hogy a téglarakás ősi és nehéz munkája helyébe az előregyártott nagyobb méretű elemek, panelek szerelés-jellegű munkája lép. A gyökeres technológiai változáshoz hozzátartozik, hogy a felhasznált anyagok egyre nagyobb hányada készül könnyű anyagokból, mint pl. kohóhabsalak és gázbeton. Ezek a nagyobb méretű, könnyű építőanyagok nemcsak magát az építés munkáját teszik könnyebbé, hanem az épületek súlyának és ezzel az épületet hordozó betonalap és esetleg vasbetonszerkezet méreteinek a csökkentésével jelentős anyag-megtakarítást is eredményeznek. Az építőipar példája is szemlélteti, hogy a hagyományos technológia megjavítása (pl. a gépesítés a téglaépítkezéseknél), bár nyilvánvalóan szükséges és eredményes, távolról sem vezethet olyan eredményekre, mint a technológia fent vázolt új alapokra helyezése.

A műszaki fejlődés egyes termelési ágakban a termelés szerkezetének eltolódását, arányainak megváltozását is maga után vonja. Ez történik az ötéves terv során például az energiaiparban. A változás lényege, hogy az ország energiaellátásában megnő a nagyobb energetikai hatásfokot biztosító kőolaj és kőolajtermékek súlya, és csökken a szénnek, mint energiaforrásnak a százalékos részesedése. A szerkezet átalakításából adódó eredmények világossá válnak a következő összevetésből. A szénnel fűtött gőzmozdonyok hatásfoka kb. 6 százalék. Ez annyit jelent, hogy a gőzmozdony a szénben rejlő energiának mintegy 6 százalékát alakítja át mozgási energiává. Ezzel szemben a diesel-mozdony hatásfoka kb. 25 százalék. (Tehát a diesel-olajban rejlő energiának mintegy 25 százalékát hasznosítja.) Ezekből a számokból is nyilvánvaló,

hogy a strukturális változás révén létrejött hatásfokjavulás kizárólag a berendezések korszerűsítésével nem volna elérhető. Így például a gőzmozdony bármiféle korszerűsítésével sem lehetne a diesel-mozdony energetikai hatásfokát csak meg is közelíteni. Mindez persze egyáltalán nem jelenti azt, hogy nincs szükség meglevő energetikai berendezéseink korszerűsítésére és nem jelenti azt, hogy új, szénbázisra épülő erőműveink korszerűsége és hatásfoka ne volna parancsoló követelménye fejlődésünknek. Fentiekkel csak azt kívántam szemléltetni, hogy az energetikai berendezések természetszerűen adódó műszaki fejlesztési feladatain túl milyen jelentősége van az energiahordozók strukturális eltolódásának.

A korszerű technológia és az alapanyagok minősége

A Győri Hajtóműgyárban a teherautók diferenciálművének egyik alkatrészét, a hajtókúpkereket korábban króm 80-as acélból gyártották. Egy ilyen kúpkerék önköltségi ára 286,— Ft volt darabonként. Később áttértek ugyanezen hajtókúpkerekek nemesebb anyagból, króm-nikkel acélból történő gyártására. Az így készült kerekek önköltségi ára 346,— Ft-ra emelkedett. Kérdés, indokolt volt-e az áttérés a jobb minőségű, és ezért drágább alkatrészek gyártására. Az elvégzett mérések azt mutatták, hogy a korábbi kerekeket hozzávetőleg 25 000 km futás után kellett kicserélni, míg az új kúpkerekek élettartama mintegy 100 000 km. Ez azt jelenti, hogy 100 000 km teljesítéséhez a régi kerékből 4 db volt szükséges, míg az új kerékből csak egy darab kell. Ha forintban számolunk, akkor azt mondhatjuk, hogy a hajtókúpkerék felhasználást nézve, az új kerék esetén 100 000 km költsége 346,— Ft, míg régi kerékkel 4 x 286,— Ft, azaz 1144,— Ft. A jobb minőség többletköltségei tehát a felhasználásban bőségesen megtérülnek.

A fenti kis jellegzetes példa lényegével az ipari termelés igen sok szakaszán találkozunk: a jobb minőségű nyersanyag vagy félkésztermék többletköltségei bőségesen megtérülnek azzal, hogy a jobb minőségű anyag olyan technológiai változtatást tesz lehetővé, amely nagyobb megtakarítást eredményez, mint a jobb minőségből eredő többletráfordítás.

Visszatérve a Csepel Autógyár példájára, itt említem meg, hogy az ún. kerékanya gyártáshoz a hidegfolyatási technológiára való áttérésnél szükséges volt más nyersanyagot felhasználni, melynek egységára magasabb, mint a korábbi forgácsolási eljáráshoz felhasznált nyersanyagé. Ezt az ártöbbletet azonban az anyag-

megtakarítás önmagában nemcsak ellensúlyozta, hanem forintban kifejezve is megtakarítást eredményezett.

A felhasznált anyagok minőségének hatása a gyártás gazdaságosságára jól kitűnik az erősáramú ipar néhány példáján. Megvizsgálták, hogy a 1000 KVA-es transzformátorhoz felhasznált lemezek minőségének megjavítása milyen eredményekkel jár. A vizsgálat végső soron azt mutatta, hogy a transzformátorlemezek reális feladatnak tekinthető minőségjavítása révén a transzformátor önsúlya 15—20 százalékkal csökkenthető.

Az elektromotorok teljesítményegységre eső súlyának csökkentése a konstruktőrök egyik főfeladata. A súlycsökkentésnek határt szab az, hogy az alkalmazott szigetelőanyagok tartósan csak meghatározott melegedést tűrnek el. A gyorsan fejlődő vegyipar ma már képes olyan új, magasabb minőségű szigetelőanyagokat előállítani, amelyek a hagyományos szigetelőanyagoknál lényegesen magasabb hőmérsékletet is eltűrnek. Ilyen új, jobbminőségű szigetelőanyagok felhasználása lehetővé teszi, hogy például egy 10 kW-os háromfázisú aszinkron motor azonos motorsúly mellett tartósan 1—2 kW többletteljesítményt szolgáltasson. Ez azt jelenti, hogy a teljesítmény egységére eső súly kerek számban 10—20 százalékkal csökken. Szükségtelen ennek jelentőségét a magyar nyersanyaghelyzet szempontjából külön aláhúzni.

Jellegzetes példája a felhasznált anyagok minősége jelentőségének az építőipar. Az építőipar vasbetonszerkezeteinek statikai számításait lényegesen befolyásolja a szerkezethez felhasznált acél minősége. A jobb szilárdsági jellemzőkkel gyártot acéllal könnyebb szerkezetet lehet azonos célra megtervezni, anyagot lehet megtakarítani, többek között megtakarítást lehet elérni éppen a felhasznált acélban. A követelmény ebben az esetben nemcsak az, hogy a felhasznált acél szilárdsági jellemzői kedvezőek legyenek, hanem az is, hogy a paraméterek ne ingadozzanak. Ingadozás esetén a tervező kénytelen a lehetséges legalacsonyabb értékkel számolni, hiszen a szükséges biztonság ezt követeli meg.

A vasbetonszerkezetek anyagfelhasználásában megtakarítások érhetők el tehát a felhasznált acél minőségének emelése révén. Ezeket az eredményeket ugrásszerűen meghaladó anyagmegtakarítás azonban a vasbetontechnológia gyökeres megváltoztatásával — feszített acélbetétek alkalmazásával — érhető el. Az előfeszített elemek gyártástechnológiájának lényege az, hogy magas szilárdságú acélhúrok nagy erővel történt feszítés után kerülnek bebetonozásra. A keletkező nyomófeszültség lehetővé teszi az alkalmazott acélbetét nagy szilárdságának jó kihasználását, és

ezáltal ugrásszerűen megnő a feszített vasbetonelem teherbírása. Ezért a feszített technológia lehetővé teszi, hogy azonos célú és teherbírású elemek a közönséges vasbetonhoz viszonyítva, mintegy egyharmad súlyú acél felhasználásával készüljenek. Erre a célra azonban különleges minőségű acélhúrokat lehet csak felhasználni, amelyeknek előállítása a kohászatban természetszerűen többletráfordításokat igényel, amely ráfordítások azonban az építőipari megtakarítások révén legalább kétszeresen megtérülnek.

A műszaki fejlesztés és az ipar szerkezetének átalakítása

A második ötéves terv időszakában a párt irányelvei célul tűzik ki az ipar szerkezetének átalakítását. Az ipar belső arányainak változása szükségszerű. Minden fejlődő ipar szerkezete változik, módosul, miközben az ipari termelés egésze növekszik. A szerkezet átalakulásának vannak általános érvényű törvényei, amelyek minden fejlődő gazdaságra érvényesek, és így természetszerűen érvényesülnek a mi fejlődésünkben és terveinkben is. Ilyen például a termelési eszközök termelése súlyának növekedése, vagy az a fejlődéstörvény, hogy az elektromos energia fogyasztásának növekedése gyorsabb kell hogy legyen, mint az ipari termelés felfutása. Ugyanakkor irányelveink tartalmaznak olyan szerkezeti átalakulást is, amelyeket nem nevezhetünk az iparfejlesztés általános érvényű vonásainak, hanem amelyek népgazdaságunk sajátos helyzetéből fakadnak, például olyan iparágak gyorsított ütemű fejlesztése, mint a gyógyszeripar, a műszeripar stb. A második ötéves tervben célul kitűzött szerkezeti változások kihatnak a műszaki fejlesztésre is, alapot adnak a korszerű technika és technológia gyors elterjesztéséhez.

Az irányelvek leszögezik, hogy: „Az ipar szerkezetének további javításával, a hazai nyersanyag- és energiabázisunk bővítésével szilárd alapot teremtünk mind a termelőeszközöket, mind a fogyasztási cikkeket gyártó iparágak erőteljes fejlesztéséhez." Vizsgáljuk meg a kitűzött célok közül a nyersanyag- és energiabázis fejlesztésének kérdését, és ennek összefüggését a műszaki haladással.

A vaskohaszat fejlesztésének alapkövetelménye a terv időszakában, hogy a fejlesztés a kohászati termékek összetételében azokat a minőségi és választéki követelményeket elégítse ki, amelyeket a felhasználó iparágak műszaki fejlesztése, új korszerű technológiai eljárások bevezetése megkövetel. Az Ózdon felépülő új finomhenger- és drótsor részben a finom hengereltacél és be-

tonacél-szükséglet kielégítését szolgálja. A fentiekben már említettük azokat a műszaki lehetőségeket, amelyek az építőiparban a technológia javításában fennállanak megfelelő minőségű betonacél felhasználása révén. Az acélanyagok minőségének javulása, és az előfeszített betonelemekhez szükséges különleges acélhurok gyártása teszi lehetővé az építőipari technológia olyan mérvű korszerűsítését, ami a betonacél fajlagos felhasználásában 24—28 százalékos csökkentést eredményez.

A terv a kohászatban előirányozza a hidegen alakított acélok termelésének nagymérvű növelését, és ezzel alapot teremt modern fémmegmunkálási eljárások bevezetéséhez. A Dunai Vasmű melegés ahhoz csatlakozó hideghengerművének megépítése nemcsak abból a szempontból jelentős, hogy bővül anyagbázisunk és javítjuk külkereskedelmi mérlegünket, hanem azért is, mert az így rendelkezésre álló finomlemezek megnyitják az utat olyan gyártmányok gyorsabb fejlesztéséhez, amelyeket éppen a szűkös finomlemez helyzet miatt kényszerülünk jelenleg mellőzni, vagy szűk térre korlátozni.

Nyersanyagbázisunk fejlődésének jelentős lépése a Vácott épülő modern cementmű, amelynek termelése — más cementipari kapacitás bővülésekkel együtt — lehetővé teszi, hogy a cementtermelés 1958-tól 1965-ig hozzávetőleg 80 százalékkal növekedjék. A cementtermelésnek ilyen felfutása nemcsak az építőipari nyersanyagbázis növelését, hanem olyan strukturális változását is jelenti, amely lehetőséget ad az építési technológia gyökeres átalakítására. Ugyanezen időszakban ugyanis az építőipar másik nagy nyersanyagbázisának, a téglaiparnak a termelését új üzemek létesítésével nem növeljük, hanem csak a meglevő üzemek termelésének fokozásával. A nyersanyagbázisnak ilyen strukturális eltolódása az alapja annak, hogy a falazóanyagok felhasználásában csökken a tégla részesedése és növekszik a falazóblokkok súlya. A cement, és más modern építőipari alapanyag (mint a habosított kohósalak, a gázbeton) gyors fejlesztése, illetve gyártásának bevezetése az előfeltétele az irányelvek célkitűzésének: „... a különféle falazóblokkok alkalmazásával kell építeni a középületek és az állami lakóházak mintegy 40 százalékát."

Energiaellátásunk szerkezetében — mint erről már fentebb szó volt — az ország energetikai hatásfokának emelése azzal is lehetővé válik, hogy az energiahordozók felhasználásának struktúrája átalakul. Nő a kőolajtermékek és a földgáz részaránya, és ezzel egyidejűleg a szén százalékos súlyaránya hét év alatt — miközben a széntermelés 18—20 százalékkal nő — 75-ről 70 százalékra csökken.

A műszaki fejlődés szempontjából kiemelkedő szerepe van az elektromos energiatermelés gyors növelésének. Ez a szerep nemcsak abból fakad, hogy nincs a modern termelésnek olyan ága, amely nélkülözhetné a villamos energiát, hanem mindenekelőtt abból a sajátos funkcióból, amelyet a műszaki fejlődés során betölt, és amely jellegében tér el olyan nyersanyagok funkciójától, amelyeket sok termelési ágban alkalmaznak.

Az elektromos energiát két módon használják fel a termelésben: meghajtó erőként és technológiai célokra.

Technológiai célra alkalmazzák pl. akkor, amikor az alumíniumkohóban a timföldből elektrolízissel állítanak elő alumíniumot. A kémia szempontjából ez teljesen analóg azzal a folyamattal, amikor a kohóban koksszal vasat olvasztanak. Az egyik esetben az elektromos áram, a másikban pedig a koksz végzi el azt a szerepet, amely a fémalumínium, illetve a vas előállításához szükséges. Hasonló technológiai felhasználásnak tekinthetjük az elektromos energia felhasználását különböző melegítési, olvasztási célokra, mint pl. az elektroacélnál, a karbidgyártásnál stb. Az elektromos energiának ilyen technológiai célú felhasználása nem jelent különleges, hanem lényegében azonos jellegű funkciót, mint más nyersanyagok felhasználása.

Az elektromos energia technológiai célra történő felhasználásánál a gyártott termék egységére számított fajlagos energia felhasználás egy-egy adott folyamatnál nem növekszik, hanem ellenkezőleg, csökkenthető. Így pl. csökkenthető — és a gyakorlatban csökken is — az egy kilogramm alumínium termeléséhez felhasznált elektromos energia. (Csak a technológiai — tehát ez esetben az elektrolízishez felhasznált energiát számolva.)

A felhasználás másik módja az, amikor az elektromos energiát az emberi munka pótlására, az emberi izomerő helyettesítésére használjuk fel. A példák ezreit lehetne felhozni a felhasználásnak erre a módjára, mint a legkülönbözőbb gépek elektromos meghajtása, az anyagmozgatás gépesítésének számos formája, sőt a gép vezérléséhez szükséges erőkifejtés reléjellegű megoldása, vagy automatizálása is. Az elektromos energia ezen felhasználása jelenti az elektromos energia kiemelkedő szerepét a műszaki fejlesztés szempontjából.

A fejlődés során a munka társadalmi termelékenysége növekszik, azaz csökken a termék előállításához szükséges munka mennyisége. Ennek a folyamatnak az alapja a műszaki fejlődés, tehát a felhasznált technikának és technológiának a modernizálása. A fejlődés során újabb és újabb munkát végeznek el gépek az ember helyett, és az emberi izommunka, és az ember gépet vezérlő mun-

kája helyébe olyan gépek és berendezések lépnek, amelyeknek mozgatásához, üzemeltetéséhez energia szükséges, és ez az energia az esetek túlnyomó részében elektromos energia. Mindebből az következik, hogy miközben a termék előállításához szükséges emberi munka mennyisége csökken, ezzel egyidejűleg megnő a termék előállításához szükséges elektromos energia mennyisége. Miközben tehát a termelékenységet a műszaki fejlődés alapján növeljük, ennek révén csökken a felhasznált összes élő- és holtmunka, és csökkennek a költségek, egyidejűleg növekszik a gyártáshoz szükséges fajlagos elektromos energia mennyiség a gyártott termék egységére számítva. Ennek következtében az elektromos energia felhasználása gyorsabban nő, mint maga a termelés. Ez indokolja a modern ipar fejlődésének azt a törvényét, hogy az elektromos energiafelhasználás növekedésének meg kell haladnia az ipari termelés felfutását.

Második ötéves tervünk irányelvei az említetteket tekintetbe veszik. Az erőművi kapacitások az ipar termelésének fejlődésével azonos mértékben nőnek, azonban az importált elektromos áramot is számítva, a rendelkezésre álló energia növekedése (72—75 százalék) megelőzi az ipari termelés emelkedését. Tekintetbe kell venni a kérdés megítélésénél, hogy az ipari termelés 65—70 százalékos növekedésén belül a rendkívül energiaigényes alumíniumgyártás 35—40 százalékkal nő, ami relatív értelemben elektromos energia felszabadítását jelenti a műszaki fejlődés céljaira.

Az Országos Tervhivatalban előzetes számításokat végeztünk a második ötéves terv ipari elektromos energia fogyasztásának szerkezetére. A számítások eredménye a következő:

	Növekedés százaléka 1958-tól 1965-ig
Ipar termelése	65—70
Technológiai célra felhasznált elektromos nergia	30—32
Motorikus célra felhasznált elektromos energia (emberi munka pótlása)	90—95

A modern ipar fejlődésére jellemző a kemizálás folyamatának egyre nagyobb érvényrejuttatása, melynek során a kémia átalakítóan hat a legkülönbözőbb termelési ágak technológiájára, egyrészt kémiai úton nyert nyers- és segédanyagok révén, másrészt azzal, hogy a termelés legkülönbözőbb területein a technológiák egész sora kémiai jelleget nyer.

Második ötéves tervünk irányelvei jelentősen előbbre viszik a kemizálás folyamatát, és az erre épülő műszaki fejlődést, amikor leszögezik: „A vegyipari termelést 1958-hoz viszonyítva, 1965-re... az ipar átlagos fejlesztését jelentékenyen meghaladó mértékben, kétszeresére kell emelni." Az irányelvek ennek alátámasztására célul tűzik ki egyes magas műszaki színvonalon álló vegyipari gépek és berendezések gyártását.

A vegyipar az első ötéves terv során is jelentősen fejlődött, de ez a fejlődés főleg a szervetlen vegyiparra, és gyógyszergyártásra volt jellemző. Második ötéves tervünk a vegyipar fejlesztésének szélesebb programját fekteti le, lehetővé téve a kemizálás folyamatának nagyobb mérvű fejlődését.

Az agrotechnika növekvő színvonalát fogja biztosítani vegyiparunk a szocialista nagyüzemekké átszerveződő mezőgazdaság részére gyártandó vegyi termékeivel, a műtrágyák, növényvédőszerek és gyomirtók mennyiségi, illetve választéki növelésével.

Jelentősen kihatnak más iparágak műszaki fejlődésére azok a fejlesztési előirányzatok, amelyek a különböző modern műanyagok termelésére vonatkoznak, mint a polietilén, a PVC, a szintetikus műszál, és a modern szerveskémia más termékei. Ezek a műanyagok nemcsak a különböző használati tárgyak gyártásában és a ruházati iparban jelentenek új nyersanyagot, és ezzel gyakran alapjában új technológiát, hanem egyre növekvő szerepet töltenek be olyan gyártási ágakban is, mint a gépipar, vagy az építőipar. A gépiparban különböző alkatrészek előállítása során, főleg a fémek helyettesítése területén azzal idéznek elő lényeges változást, hogy a gyártástechnológiát leegyszerűsítik és lényegesen olcsóbbá teszik a termelést. A műanyagok felhasználása képezi egyik forrását annak, hogy a gépipari termelésben a fajlagos hengereltacél felhasználás mintegy 15 százalékos csökkenését irányozhatjuk elő. Az építőiparban a PVC-ből készült padlóburkolat pótolja a fát, megrövidíti a parkettázás hosszadalmas munkáját, és a használatban előnyösebb megoldást nyújt.

A második ötéves terv során az iparban az automatizálásnak csak kezdeti, előkészítő lépéseit tesszük meg, ami természetesen nem jelenti azt, hogy egyes termelési ágakban ne hajtanánk végre automatizálást. Így például erőművi fejlesztésünket „jobb hatásfokú gépi berendezéssel, automatizálással" fogjuk megvalósítani, a pamutszövödékben pedig az automata szövőszékek arányát 5 százalékról 35—40 százalékra növeljük.

Az automatizált folyamatok egyik fő típusát képezik azok, amelyeknél a folyamat ellenőrzését gépek, műszerek végzik, és a műszerek jelzései alapján megfelelő vezérlőberendezések gondoskodnak a folyamat irányításáról, úgy, hogy sem az ellenőrzés-

hez, sem pedig a vezérléshez emberi beavatkozásra nincs szükség. Az automatizálás ezén elvéből kiindulva szögezik le az irányelvek, hogy: „Az egész iparban fontos feladat a termelőberendezések műszerekkel való mind jobb ellátása, ami előkészíti az átmenetet a termelési folyamatok későbbi részleges, vagy teljes automatizálására."

Az ipar szerkezeti átalakításának egyik célkitűzése az erőforrások összpontosítása a műszergyártás gyors fejlesztésére. A fentiekből látható, hogy ez a szerkezeti átalakítás nemcsak azért előnyös, mert megfelel adottságainknak, kevés nyersanyagból magas értéket produkál és külkereskedelmünkben jelentős szerepe van, hanem azért is, mert a későbbi nagyarányú műszaki fejlődésnek, az automatizálásnak hazai bázisát teremti meg.

Hasonlóan értékelhetjük az ipar szerkezetének átalakításában a *híradástechnika gyorsított fejlesztését is.* A híradástechnikában rohamosan nő azoknak az elektromos, elektronikus és mechanikai berendezéseknek és elemeiknek a termelése, amelyek a gyártási folyamatok automatizálásánál a vezérlőberendezések összeállításánál elengedhetetlenül szükségesek. Éppen ezért a híradástechnika fejlesztése a műszeriparhoz hasonló gazdaságpolitikai előnyökön túl a jövő automatizálásának megalapozását biztosítja.

Az üzemek és az iparágak műszaki fejlesztésének koordinálása

Az előző példák során, amikor a műszaki fejlődés egy-egy jelentős lépését vizsgáltuk, szembetűnő volt, hogy a feladat több esetben nem korlátozódott egy-egy uzemre, hanem az eredmény eléréséhez egymáshoz vertikálisan kapcsolódó üzemek együttműködésére, egybehangolt munkájára volt szükség. A fejlődés nem egy esetben olyan módon áll elő, hogy egyes üzemeknek növelni kell a ráfordítást, esetleg a költségek üzemi szinten növekednek, az eredmény azután egy másik üzemben realizálódik olyan módon, hogy végső soron népgazdasági szinten megtakarítás áll elő; nő a munka társadalmi termelékenysége. Az ilyen jellegű koordinálás szükségessége gyakran az iparágak határait is átlépi.

A felhozott építőipari példánál nyilvánvalóan szükséges az acél minőségi kérdéseiben az építőipar és a kohászat koordinálása. Szükséges ez azért is, mert az acél minőségének javítása bizonyos fokon túl már a kohászatban olyan többletráfordításokat igényelhet, melyek az építőipari megtakarítások révén nem térülnek meg teljesen. Még kell keresni tehát ez esetben az acél minőségének olyan optimumát, amely mellett az építőipari és a kohászati ráfordítások összege a legkisebb.

Az iparágak közötti koordinálás szükségességét mutatja az erősáramú ipar említett két példája is. A transzformátor esetében a lemezgyártás, és a transzformátorgyártás összehangolása szükséges a műszaki fejlesztési céltkitűzés érdekében, a motorgyártás példája pedig a vegyipar megfelelő ágával történő együttműködést példázza.

Mindez azt jelenti, hogy a műszaki fejlődésnek egy-egy magas hatékonyságú, és jelentős eredményeket biztosító lépését gyakran nem lehet az adott üzemben izoláltan végrehajtani, és nem lehet az üzem belső ügyének tekinteni. Az üzem a saját eszközeivel önállóan nem képes a változást létrehozni, ha ugyanakkor nincsen biztosítva, hogy a vele kooperáló üzemek (amelyek esetleg más iparághoz tartoznak) egyidejűleg ne hajtsák végre azokat a párhuzamos intézkedéseket, amelyek a változás előfeltételei. A változásnak egybehangoltan, gyakran az üzemek egész sorozatában kell egyidejűleg megtörténni.

A műszaki fejlesztési intézkedések koordinálását egyes esetekben nemcsak azok az összefüggések indokolják, amelyekre a felsorolt példák rámutatnak, hanem az összehangolást a technológia átalakításának rentabilitása is szükségessé teszi. A korszerű technológiára való áttérés egyes eseteiben magastermelékenységű, és költséges berendezések beállítása szükséges. Ez azonban csak úgy tekinthető gazdaságosnak, ha sikerül a berendezés teljes kihasználását biztosítani. Ha ez az adott üzemben nem lehetséges, mert a berendezés kapacitása meghaladja az üzem szükségleteit, úgy gondoskodni kell arról, hogy a beállított gépeket más üzemek kiszolgálásával teljesen kihasználják. Ez is az érdekelt üzemek műszaki fejlesztésének egybehangolását követeli meg. Ez a probléma merült fel pl. a Csepel Autógyárban a finomkovácsolási technológia bevezetésekor. A gyár szükségletei ugyanis a berendezés kihasználását nem biztosítják, és ezért az a javaslat merült fel, hogy a finomkovácsolás szélesebb bevezetését nem üzemenként helyes a jövőben megszervezni, hanem centrálisan kell a gépeket úgy foglalkoztatni, hogy az üzemek egész sorát szolgálják ki, biztosítva ezzel teljes kihasználásukat, és így a befektetés gazdaságosságát.

Általában levonható az a következtetés, hogy második ötéves tervünk műszaki fejlesztési előirányzatai az e téren tervezett és a tervből logikusan folyó jelentős feladatok szükségessé teszik a koordináló munkának új, magasabb színvonalát, és ez mind az üzemekre, mind az iparvezetésre, mind pedig a központi tervező szervekre új feladatokat ró.

A pártszervezetek a műszaki fejlesztésért

A kongresszus által jóváhagyott irányelvek alapján a kitűzött célok valóraváltását megelőzi a részletes terv kidolgozásának szakasza, amely ez év őszéig tart. A részletes ötéves terv elkészítése nemcsak a gazdasági vezető szerveknek, hanem az üzemek jelentős részének is feladata. Mód van arra, hogy ezek az üzemek megtegyék javaslataikat a lehetőségek megszabta keretek között saját fejlesztésükre, és ezen belül műszaki fejlesztési programjukra. A részletes terv kidolgozásának minősége nagymértékben befolyásolja az elkészülő tervet és ezzel természetesen a fejlődést is. Ezért a tervezés munkája során nagy gondot kell fordítani arra, hogy olyan tervet állítsunk össze, amely a rendelkezésre álló anyagi és szellemi erőforrásokra alapozva, a legnagyobb fejlődést és eredményt képes reálisan előirányozni. Ebben a munkában a munka politikai tartalmának biztosításában, a dolgozók aktivitásának kibontakoztatásában jelentős szerepe van a pártszervezeteknek.

A műszaki fejlesztés programját kidolgozó műszakiak, ha értik és szeretik szakmájukat, lelkesednek az újért, a műszaki fejlődés perspektívájáért és — különösen, ha mindez politikai öntudattal is párosul — örömmel dolgoznak az új technika, a fejlettebb műszaki színvonal megvalósításán. Emellett azonban — és a pártmunkában ezt is számításba kell venni — a megfelelő műszaki fejlesztési előirányzatok spontán nem alakulhatnak ki.

Az üzemekben folyó tervezési munkának irányt szabnak a kongresszus határozatai, és a vezető szervek iránymutatásai, keretszámai. Mindez természetesen csak irányt szab, de a tényleges programot nem írhatja elő, hiszen a vállalati tervezésnek éppen az a célja, hogy az üzem kollektívája sajat legjobb tapasztalatait, tudását és javaslatait bocsássa rendelkezésre ahhoz a nagy munkához, amit az ötéves terv elkészítése jelent. Éppen az üzemi tervezésnek kell feltárnia azokat a tartalékokat, forrásokat, amelyek segítségével azonos eszközökből több eredményt lehet elérni.

A műszaki fejlesztés tervezésénél és a végrehajtásnál a műszakiak szakmaszeretete, és az új iránti lelkesedése nem elegendő, mert vannak olyan ellenható erők, és vannak olyan torzulási lehetőségek, amelyeket számításba kell venni és meg kell szüntetni.

Az egyik ilyen ellenható erő az, hogy bevált, bevezetett gyártmány, vagy begyakorolt, és olajozottan működő technológia megváltoztatása kellemetlen, és sok fáradsággal, átmeneti nehézséggel járó feladat akkor is, ha a műszaki fejlődés ezt parancsolóan előírja. Különösen nehéz az ilyen változtatás akkor, ha egy-egy üzem profiljának, vagy gyártástechnológiájának jelentős részét kell

rövid idő alatt átalakítani, márpedig az ipari struktúra átalakítása és a sürgetően jelentkező műszaki fejlesztési követelmények ezt parancsolóan megkövetelhetik.

A másik ellenható erő abból származik, hogy a műszaki fejlesztési feladatokat a népgazdaság egésze érdekeinek kell alárendelni. Az egyes üzemek műszaki dolgozóinak érdeklődése, elképzelése esetleg más utat követ. Az is előfordul, hogy az üzem speciális adottságai látszólag indokoltabbá tennék olyan intézkedések végrehajtását, amelyek kevésbé vannak összhangban a népgazdasági követelményekkel.

Rendszeresen felmerül műszaki fejlesztési tervek összeállításakor — természetszerűen —, hogy több az elgondolás és javaslat, mint amit a rendelkezésre álló anyagi eszközökből meg lehetne valósítani. Bármilyen helyesek és gazdaságosak is legyenek az egyes javaslatok, a követendő út mégis csak az lehet, hogy az anyagi erőkhöz igazodva, azokat a javaslatokat kell elsősorban megvalósítani, amelyek a leghatékonyabbak, és amelyek a legjobban szolgálják a műszaki fejlesztés széles értelemben vett országos céljait. Az így kiválasztott, elsősorban megvalósítandó programok nem mindig azonosak az üzem elgondolásaival, a „legszebb" műszaki megoldással, az üzemi szempontok szerint legsürgősebbnek tűnő tennivalókkal.

Fentiekből kitűnik, hogy a műszaki fejlesztési tervek összeállítása és hasonló módon ezeknek a terveknek a végrehajtása is harcot jelent az újért, a kényelmesség ellen, a népgazdasági érdek érvényesítéséért a szemellenzős helyi sovinizmussal szemben, az anyagi lehetőségek reális mérlegeléséért, a túlzó követelések ellen, a gazdaságossági szemléletért, a káros műszaki öncélúsággal szemben. Ennek a harcnak a kimenetelétől függ műszaki fejlesztési programjaink minősége, hatékonysága és az elkészült programok végrehajtásának sikere. Ez a harc politikai jellegű, amelynek fegyvere a meggyőzés, a nézetek megütközése során. Ennek a harcnak az irányítása ipari pártszervezeteink gazdasági vezető és ellenőrző tevékenységének egyik legfontosabb feladata.

A termelőszövetkezetek megszilárdítása 1959-ben

— *Fejér megyei tapasztalatok* —

Írta **CSETERKI LAJOS**

A dolgozó parasztság termelőszövetkezetekbe való egyesülése Fejér megyében az idén januárban alapjában véve befejeződött. A mezőgazdasági terület 93 százalékát jelenleg már az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek művelik. Ezen a tavaszon 105 község dolgozó parasztsága 181 termelőszövetkezetbe tömörülve kezdi meg a munkát. Az elmúlt nem egészen 12 hónap, amikor megyénk falvaiban a dolgozó parasztság tömegesen tért rá a szocialista nagyüzemi gazdálkodás útjára, a szocialista forradalom nagyszerű győzelmének időszaka, melynek legjellemzőbb vonása, hogy a *dolgozó parasztság felzárkózott pártunk politikája mögé, szilárdabb lett népi demokratikus rendszerünk alapja, a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetsége.*

Ez a nagy politikai és társadalmi átalakulás Fejér megyében is megteremtette a lehetőséget a mezőgazdaság termelőerőinek gyorsabb fejlesztésére.

I.

A szocialista nagyüzemi keretek létrejötte lehetővé teszi a mezőgazdaságban rejlő nagy tartalékok feltárását, a mezőgazdasági termelés gyorsabb ütemű növelését. Elérhető, és el kell érnünk, hogy a legközelebbi 2—3 évben a szocialista mezőgazdaság egyre fokozottabban járuljon hozzá a szocializmus építésének meggyorsításához. Ezért a megyei párt és tanácsi szervek, a mezőgazdaság helyi irányításában dolgozók előtt az 1960-as gazdasági év legfőbb feladata: *a termelőszövetkezetek megszilárdítása, a nagyüzemi gazdálkodás tartós alapjainak lerakása.* Olyan politikai és gazdasági feltételeket kell teremtenünk, amelyek közt *szervezettebben* foghatunk hozzá megyénkben a mezőgazdaság második ötéves tervének teljesítéséhez, sőt túlteljesítéséhez.

A termelőszövetkezetek megszilárdításában segítenek saját tapasztalataink is, hiszen megyénkben 1959 tavaszán a termelőszövetkezetek közös szántóterülete 52 886 kh-ról 218 034 kh-ra gyarapodott. A megye összes szántóterületének 73 százalékát már tavaly is szocialista nagyüzemek művelték.

Melyek a legfontosabb tapasztalataink?

A megszilárdítás alapvető feltétele az új, és területileg jelentősen megnövekedett termelőszövetkezetek helyes *politikai és gazdasági vezetésének kialakítása.* Tavaly azok a termelőszövetkezetek zártak jó eredménnyel, amelyekben politikailag és szakmailag képzett, vezetésre alkalmas elnököt választottak. Ahol pedig a jó gazdasági vezetés mellett a tagság politikai nevelésére, mozgósítására létrejött, és dolgozott a termelőszövetkezeti *pártszervezet,* — gyorsabban alakult ki a munkaszervezet, időben végeztek a szántóföldi munkákkal, s a tagság is egységesebbé kovácsolódott.

A megyében az elmúlt gazdasági évet a termelőszövetkezetek döntő többsége sikerrel zárta, de 20 százalékában mérleghiány mutatkozott. Ezeknek a fele régi termelőszövetkezet, másik fele 1959 tavaszán alakult. A megvizsgált termelőszövetkezetek tapasztalatai azt mutatják, hogy egy-egy közös gazdaság lemaradása mindenekelőtt a gyenge vezetés következménye. A gyenge termelőszövetkezetekben nem kielégítő a politikai és gazdasági szervező munka. A termelőszövetkezeti megszilárdítás során megkülönböztetett figyelmet kell fordítanunk a gyenge termelőszövetkezetek politikai és gazdasági megerősítésére. Ezekben nagyon fontos a megfelelő káderek kiválasztása és a vezetés megerősítése.

Az új gazdasági évet úgy kezdtük, hogy a 181 termelőszövetkezet közül 157-ben működik termelőszövetkezeti pártszervezet. A termelőszövetkezeti elnökök kevés kivételtől eltekintve több éves tapasztalattal rendelkeznek. Közülük 54-nek középfokú vagy ennél magasabb szakképzettsége van. Az állami segítség felhasználásával arra törekedtünk, hogy a termelőszövetkezeteknek megfelelő szakembereket biztosítsunk. Eddig 103 gazdasági vezetőt, agronómust, könyvelőt irányítottunk a termelőszövetkezetekbe. A szakemberek és a pártmunkások átcsoportosítását tovább folytatjuk. Jelenleg a szövetkezetek 80 százalékában dolgozik főagronómus és főkönyvelő. A jó mezőgazdasági szakembereknek a közös gazdaságok megszilárdításában, a nagyüzemi gazdálkodás megalapozásában, a fejlett agrotechnikai eljárások meghonosításában nagy szerepük van.

A termelőszövetkezetek megszilárdítása lemérhető a gazdálkodás eredményén, a közös alapok lerakásán. Az 1959. évi zárszámadások előzetes adatai azt mutatják, hogy nemcsak a régi,

hanem az új, és a létszámban, földterületben erősen megnövekedett termelőszövetkezetek is jó eredménnyel fejezték be a gazdasági évet. Tavaly a nagy területi gyarapodás és taglétszám növekedés ellenére megyei átlagban az egy tagra jutó részesedés a kifizetett földjáradékkal együtt elérte a 10 527 forintot. 1958-ban 10 532 forint volt egy-egy tag évi, közösből származó jövedelme. Igaz, hogy az előző évhez viszonyítva a termelőszövetkezeti tagoknak a közösből származó átlagos jövedelmében nincs növekedés, de nagyon fontos tény, hogy a termelőszövetkezetek megteremtették a szükséges forgóalapot, a vetőmagot, a takarmányalapot. Talán még ennél is jelentősebb, hogy az 1959-ben kezdő termelőszövetkezetek nagy gondot fordítottak a közös beruházásokra, a nagyüzemi gazdálkodás megfelelő alapjainak létrehozására. A tagok a legtöbb helyen megértették: a következő évek jövedelmezőbb gazdálkodásának elsőrendű feltétele, hogy az indulás utáni hónapokban gazdaságukat jól megalapozzák.

Tavaly Fejérben a termelőszövetkezetek saját erejükből többet fordítottak beruházásra, mint korábban bármikor. Ennek szemléltetésére vessük össze három régi jó termelőszövetkezet és három kezdő, ugyancsak jó termelőszövetkezet saját erejükből eszközölt beruházásának adatait:

	ÉV	Régi tsz-ek 100 kh-ra jutó saját erejéből történő beruházása
Zámoly, Petőfi	1957	10 900 Ft
(1949-ben alakult)	1958	9 500 „
	1959	29 400 „
Kápolnásnyék,	1957	11 300 „
Vörösmarty	1958	2 300 „
(1950-ben alakult)	1959	32 300 „
Besnyő, Sallai	1957	25 400 „
(1949-ben alakult)	1958	34 300 „
	1959	30 200 „

	ÉV	Új tsz-ek 100 kh-ra jutó saját erejéből történő beruházása
Baracs, Szorgalom	1959	39 800 Ft
Tác, Petőfi	1959	21 400 „
Lovasberény, Újbarázda	1959	22 800 „

Ezek nem kiragadott példák, hanem az egészséges fejlődés jellemzői. Hiszen, ha azt vizsgáljuk, hogy a termelőszövetkezetek

az előző években a kioszthatő jövedelem hány százalékát fordították beruházásra, kiderül: 1957-ben 8,8 százalék, 1958-ban 9,5 százalék saját beruházás gyarapította a közös vagyont. Tavaly pedig a saját erőből történő beruházás mértéke — a kioszthatő jövedelem kötelező 10 százaléka helyett — 18 százalék lett. A szövetkezetek 25 millió forint helyett 45 millió forintot fordítottak saját erejükből a közös gazdaság fejlesztésére.

A termelőszövetkezeti gazdák egészséges törekvése, az állam nagyfokú támogatása, a párt- és tanácsszervek politikai, szervező munkája együttesen azt eredményezte, hogy *a tavaly alakult, vagy területileg jelentősen megnövekedett termelőszövetkezetek gazdasági megszilárdulása gyorsabban és magasabb fokon megy végbe.*

A saját erőből eszközölt beruházás, a közös alapok évről évre való gyarapítása a legfontosabb feltétele a nagyüzemi gazdaság megszilárdulásának. A párt- és a tanácsi szervek feladata, hogy segítsék a termelőszövetkezeti tagság minden ilyen irányú kezdeményezését. A saját erőnek döntő szerepe kell, hogy legyen az építkezési beruházásokban, a növénytermesztésben, a közös állattenyésztés megalapozásában, fejlesztésében, s a gépi beruházásokban is. Minden szövetkezeti községben számolni kell azzal, hogy az állam anyagi eszközei csak *kiegészíthetik* azokat a saját erőfeszítéseket, amelyeket a tagság a szocialista nagyüzemi gazdálkodás megalapozásáért, és fejlesztéséért tesz.

A termelőszövetkezetek megszilárdulásának egyik lényeges követelménye, és egyben mutatója a közös állattenyésztés kialakítása. Fontos, hogy az állattenyésztés színvonala már a megalakulást követő évben növekedjék. Tavaly arra törekedtünk, hogy minden új termelőszövetkezetben létrejöjjön a közös állatállomány, és megteremtsék a közös állattenyésztés növelésének alapjait. A közös állatállomány növekedését a következő táblázat szemlélteti:

	1959 január 1 db	1960 január 1 db	100 kh szántóra jut 1960 jan. 1-én
szarvasmarha összesen	8 140	20 699	9,2
ebből tehén (előhasival együtt)	3 313	7 777	3,4
sertés összesen	15 468	44 627	19.8
ebből koca	2 187	5 552	2,5
juh összesen	20 120	47 642	21,2
baromfiállomány	13 263	32 057	14,3

A gazdasági évet úgy zártuk, hogy *minden* termelőszövetkezetben sikerült a közös állattenyésztést megkezdeni — a fejlesztéshez szükséges takarmányalapot megtermelni.

Az idén a termelőszövetkezetek további megszilárdítása megköveteli, hogy a szövetkezetek saját erőforrásait, s az állam támogatását figyelembe véve *maximális erőfeszítést tegyünk a közös állattenyésztés fejlesztésére.* Fejér megyében azért is fontos ez, mert számolni kell a hosszú évek során kialakult gyakorlattal, mely azt mutatja, hogy a megye egyéni gazdaságai elsősorban állattartók és nem állattenyésztők voltak.

A zárszámadások idején, az 1959 tavaszán alakult termelőszövetkezetek szervezetében jelentős változás ment végbe. Sok községben elhatározták és megvalósították a kis szövetkezetek egyesülését. Ennek következtében a termelőszövetkezeti területek átlagos nagysága a múlt évi 1200 kh-ról 2000 kh-ra növekedett. A kis termelőszövetkezetek egyesülésének gondolata a termelőszövetkezeti községek egyéves tapasztalata alapján érlelődött meg. A megyei pártbizottság helyeselte, és támogatta ezeket a törekvéseket, mert az egy faluban működő több termelőszövetkezet egyesülése megszüntet bizonyos ellentéteket, lehetővé teszi a rendelkezésre álló gazdasági épületek, és felszerelések jobb kihasználását. A legtöbb termelőszövetkezet esetében az egyesülés további gazdasági megerősödéshez vezet, növekszik a termelőszövetkezetben a szakképzett káderek száma, a szövetkezeti faluban a munkaszervezés magasabb formái jönnek létre, a beruházások ésszerűbben valósíthatók meg. Az új gazdasági évet megyénkben úgy kezdjük, hogy a 105 község közül 60-ban a falu összes dolgozói egy-egy termelőszövetkezetbe tömörültek.

Ezt a folyamatot ma még csak ott helyes támogatni, ahol az egyesülés politikai, és személyi feltételei biztosítva vannak. A termelőszövetkezeti mozgalom szervezésének ma még *nem ez a központi kérdése.*

II.

A Központi Bizottság 1958 decemberi és 1959 októberi határozata a termelőszövetkezeti mozgalomról a pártbizottságok, és a helyi párt- és tanácsi szervek elé azt a feladatot állította, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezésével egy időben növeljük a mezőgazdasági termelést is. Arra törekedtünk, hogy ezt a feladatot a termelőszövetkezeti mozgalom nagyarányú fejlődésének már az első évében megvalósítsuk. Mit mutatnak az eredmények? Ha megyénk legfontosabb szántóföldi terményeit vesszük, melyek a szántóterület több mint 60 százalékát teszik ki, úgy kenyérgabonából, takarmánygabonából és kukoricából 1958-hoz viszonyítva állami gazdaságaink, termelőszövetkezeteink, és egyénileg dolgozóink együttvéve 6265 vagonnal termeltek többet. A szövetkezetek már az első évben magasabb terméseredményt értek el.

A kettős feladat végrehajtásának nagyon fontos része, hogy a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésével együtt növekedjék az árutermelés. A múlt évi tapasztalatok megerősítik pártunk politikájának ezt a célkitűzését, igazolják realitását. Megyénkben az állami és a tanácsi szektor együttesen az összárutermelésben túlszárnyalta az előző évi mennyiséget. Kenyérgabonából pl. a vetésterület csökkentése ellenére 40,9 százalékkal, takarmánygabonából 14,6 százalékkal többet vásároltak fel a tanácsi szektorból.

A hús és tej árutermelés (a tanácsi és állami szektort együttvéve) a következő fejlődést mutatja:

Megnevezés	1957	1958	1959	1959 az 1958 év százalékában
hízottsertés, db.	57 317	69 057	80 532	116,0%
vagon	811	947	959	101,3 „
hízott sz. marha, db	18 849	17 894	22 985	128,0 „
vagon	799	844	1 101	130,0 „
tej, mill. liter	34,6	38,3	40,9	106,8 „

Ezek a tények az árutermelés egészséges fejlődését mutatják. Megyénkben az állati termékek termelésének fokozatos növeléséhez rendelkezünk a szükséges takarmányalappal, de az évről évre való növelést csak az állattenyésztés nagyarányú fejlesztésével, különösen a tehén, és kocaállomány jelentős emelésével tudjuk megalapozni. Ez az elkövetkező években nagyon szívós munkát követel. A 100 kh-ra jutó áru hús a megyében ma 35 q. Ezt olyan kiinduló pontnak kell tekintenünk, melyről a szocialista nagyüzemek létrejöttével most már évről évre tovább mehetünk.

Ennek szem előtt tartásával igen élesen vetődik fel a tehén- és kocaállomány sűrűség problémája. Jelenleg megyénkben 100 kh közös szántóra 3,5 db tehén és 2,5 anyakoca jut. Ez elég kevés. Az állattenyésztés fejlesztése hosszú folyamat, de már az idén arra kell törekednünk, hogy megyénkben a tehén, anyakoca sűrűséget jelentősen növeljük, mert a húsárutermelés növelésének ez a reális alapja.

Örvendetes jelenség a termelőszövetkezetek baromfitenyésztési kedvének megnövekedése. Míg 1958-ban csak 9 termelőszövetkezet foglalkozott baromfitartással, a múlt évben már a termelőszövetkezetek egynegyede létesített baromfi törzsállományt, és 1960 tavaszán a termelőszövetkezeteknek már több mint fele foglalkozik baromfineveléssel.

Ha az árutermelés 1959. évi alakulását mélyebben elemezzük,

szembe ötlik még egy jelenség, amelyet mint tapasztalatot helyes megemlíteni. A megye tanácsi szektorának növénytermesztéséből eredő árutermelést nézve azt látjuk, hogy 1959-ben a termelőszövetkeztek 100 kh-anként 33 q-val többet adtak el az államnak, ugyanakkor azonban az egyéni termelők 48 q-val kevesebbet, mint az előző évben. Ezzel nem számoltunk idejében s a kukorica, burgonya és tojás felvásárlási tervünket nem tudtuk teljesíteni, mert az egyéni gazdaságok nagymértékű fölös terményt és terméket tartalékoltak.

A megye összes árutermelésében fontos helyet foglalnak el az *állami gazdaságok.*

A kettős feladat megvalósításában a termelőszövetkezeti szervezés időszakában fontos szerep jut az állami gazdaságoknak. Amikor az egyéni kisparcellás árutermelésről áttérünk a szocialista nagyüzemi közös gazdálkodásra, a megyében működő gazdaságoknak nemcsak a minőségi vetőmagvak biztosítása, a szocialista nagyüzemi gazdálkodás tapasztalatainak átadása, a példamutatás, az új termelőszövetkezetek politikai és gazdasági segítése a feladata, hanem a termelés fokozásával nagyobb részt kell vállalniok az állami készletgyűjtésben, a lakosság ellátásának biztosításában is.

A Központi Bizottság 1959 decemberi határozata után a megyei állami gazdaságok elé azt a feladatot állítottuk, hogy a termelőszövetkezetek szervezése idején, az átmeneti években a termelés fokozásával növeljék az árutermelést. Ezt a feladatot az állami gazdaságok 1959-ben teljesítették. Az állami gazdaságok megyénk szántóterületének kb. egynegyedén gazdálkodnak. A korszerű mezőgazdasági technikával felszerelt állami gazdaságainknak (124 kh-ra jut 1 traktor egység) bőven van lehetőségük arra, hogy már az elkövetkező 2—3 évben jelentősen növeljék a termelést, több gabonát, húst és tejet adjanak az országnak, valóban nagyjövedelmezőségű gazdaságokká váljanak.

A termelés növelésével, és az árutermeléssel kapcsolatban nem térhetek ki a gazdálkodás részleteinek elemzésére — nem is ez volt a célom —, de szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a termelőszövetkezetekben és az állami gazdaságokban több hiányosság is észlelhető. E cikkben a tapasztalatokból leszűrt néhány jellemző vonás megmutatására szorítkoztam. A ma még meglevő sok hiányosság és probléma ellenére, melyekkel számolnunk kell, az a döntő, hogy a fejlődés iránya egészséges.

III.

Az 1959 tavaszán alakult termelőszövetkezetek megszilárdulása, a termelőszövetkezetek és az állami gazdaságok áruterme-

lésének alakulása, a párt- és a tanácsi szervek politikai-nevelő, gazdasági-szervező munkája év végére kedvező feltételeket hoztak létre megyénk mezőgazdasága szocialista átszervezésének *befejezésére.* Az idei tavaszi mezőgazdasági munkákat már termelőszövetkezeti megyében kezdjük meg. Megyénk mezőgazdaságában új, szocialista termelési viszonyok jönnek létre. Adva van az a keret, mely lehetőséget biztosít a mezőgazdasági termelés erőteljes fejlődéséhez. Ez az év az 5 éves terv előkészítésének éve nemcsak a szocialista iparban, hanem a mezőgazdaságban is. A termelőszövetkezetek további politikai és gazdasági megszilárdulásával előkészíthetjük mezőgazdasági szocialista üzemeinket pártunk VII. kongresszusa határozatának végrehajtására, amely azt a célt állítja elénk, hogy a mezőgazdasági termelés színvonalát 1954—1958-hoz viszonyítva 30—32 százalékkal emeljük. Mivel a mezőgazdaságban a fejlődés nem egyenletesen megy végbe az ország minden területén, *a kongresszus célkitűzéseinek megvalósításában különösen fontos szerep vár a már termelőszövetkezeti megyékre* —így a mi megyénkre is. Nekünk nemcsak teljesíteni, hanem *túl is kell teljesíteni* az 5 éves terv mezőgazdasági feladatait, mert kedvezőbb körülmények között kezdhetünk munkához. A jobb adottságokkal rendelkező megyéknek a tervben előírt fő célkitűzésen felül is van kötelezettsége.

A legfontosabb, hogy *az idén minden községben* — a közöst és a háztájit együtt véve — *több árut termeljenek, mint tavaly.* Ezt követeli a lakosság fogyasztási igényeinek állandó növekedése, az ipar ellátása és export terveink teljesítése.

Milyen feladatokra kell összpontosítanunk a párt-, a tanácsi szervek, és a mezőgazdasági termelés közvetlen irányítóinak figyelmét?

1. Már az idén arra kell törekednünk, hogy az alapvető agrotechnikai követelmények, a tudományos módszerek alkalmazásával, a mezőgazdasági munkák jóminőségű és időben való elvégzésével *növeljük az egységnyi terület terméshozamát.*

Ez megvalósítható. A párt- és tanácsi szervek politikai és gazdasági szervező munkájával el kell érnünk, hogy minél több termelőszövetkezet felzárkózzék az élenjárók színvonalához. 1959-ben például a baracskai Búzakalász termelőszövetkezet 240 kh területen kereken 16 q búzát termelt holdanként. A székesfehérvári Szabad Elet termelőszövetkezet őszi árpából 65 kh területen átlagosan 24,6 q-t takarított be. A megye 18 állami gazdasága egy év alatt a kukorica terméshozamát 5,5 q-val növelte (májusi morzsoltban számítva) és *21,2 q-t takarított be holdanként.*

2. Főképp a zöldségféléknél, és az ipari növényeknél mind inkább előtérbe kerül a mezőgazdasági termékek *minősége*. A lakosság fogyasztási igényeinek kielégítése, export terveink teljesítése érdekében mindennapos feladatunkká vált a mezőgazdasági áruk minőségének állandó javítása.

3. Sem a népgazdaság, sem az egyes termelőszövetkezetek számára nem közömbös a termelés költségeinek alakulása. A „többet, jobbat", mellett alapvető követelmény: *gazdaságosabban, olcsóbban termelni.* Ma még a termelőszövetkezetek legnagyobb részében a termelési költségek alakulásának elemzését elhanyagolják. Ilyen munkát kettős könyvelés nélkül nem lehet alaposan elvégezni. Ezért arra törekszünk, hogy az állami rendeleteknek megfelelően minél gyorsabban megteremtsük minden termelőszövetkezetben a kettős könyvelésnek a feltételét. Megyénk termelőszövetkezeteinek fele már most ilyen rendszerrel dolgozik, és az a célunk, hogy a jövő gazdasági évre már minden termelőszövetkezetben legyen ehhez értő szakember.

Az ország mezőgazdasági terményekkel, kenyérgabonával, ipari növényekkel, hússal való ellátásának fő eszköze a *szerződéses termeltetés és felvásárlás.* Ugyanakkor a szerződéses rendszer elősegíti a termelőszövetkezetek megszilárdítását is. Ennek megértetése szívós politikai felvilágosító munkát követel, mert még nem minden termelőszövetkezet vezetősége ismerte fel. Biztató, hogy a termelőszövetkezetek saját tapasztalataik alapján *már az idén több terményre, vagy nagyobb területre kötöttek* időben termelési, értékesítési szerződéseket.

IV.

A mezőgazdasági termelés előttünk álló összes feladatainak megvalósítása elválaszthatatlanul összefügg *falusi politikai munkánk színvonalának további emelésével.* A termelőszövetkezetek megszilárdításában igen *fontos szerep jut a termelőszövetkezeti pártszervezetekre, a helyi tanácsokra.* A falu egész gazdasági és kulturális felemelkedésének ők az élharcosai. Nagy mértékben tőlük függ, sikerül-e eredményesen megoldani például a kettős feladatot. A párt és a tanács megsokszorozhatja a termelőszövetkezeti gazdák erőfeszítéseit, alkotó kezdeményezését.

A szocialista mezőgazdasági nagyüzemek létrejötte szükségessé teszi a párt és tanácsi vezetés színvonalának emelését. Legégetőbb feladat a mezőgazdaságot irányító megyei és járási tanácsi szervek megerősítése. Elengedhetetlen, hogy a termelőszövetkezetek gazdálkodását irányító apparátusban megfelelő felkészültségű, a mezőgazdasághoz értő szakemberek dolgozzanak.

A termelőszövetkezeti megyékben, mint amilyen Fejér megye is, a mezőgazdasági termelés színvonalának emelése a párt és tanácsi szervektől szakszerűbb és alaposabb vezetést igényel. A termelőszövetkezetek politikai és gazdasági megszilárdítása sok oldalú szervező munkát követel meg. A mezőgazdasági nagyüzemek párt és állami vezetésének színvonalát azzal emeljük, hogy már az idén, és a következő években az irányítás eddig bevált módszereire építve, előtérbe állítjuk a gazdasági szervező munkát. A párt és tanácsi vezetőknek alaposan ismerniök kell saját területüket. Tudniok kell, hogy melyik termelőszövetkezet példamutató a gabonatermelésben, melyik az állattenyésztésben, miért ér el egyik jobb eredményt mint a másik. A vezetőnek tudnia kell, milyen politikai és gazdasági intézkedések szükségesek ahhoz, hogy a legközelebbi 2—3 évben a termelőszövetkezetek elérjék a mezőgazdasági termelés színvonalának tervezett emelkedését.

A vezetés színvonalának emelése konkrét, céltudatos politikai szervező munkát is jelent. A termelőszövetkezetek megszilárdításában sokat segíthet a jól működő termelőszövetkezetek tapasztalatainak elterjesztése. Ehhez mindenekelőtt a párt és a tanács vezetőinek kell alaposan tanulmányozniok a legjobb termelőszövetkezetek tapasztalatait, mert ha ezt elmulasztják nem tudnak segítséget adni az intézkedések kidolgozásához. A termelőszövetkezetek tagsága, és vezetői konkrét példából tanulják meg a nagyüzemi gazdálkodást. Azért fontos, hogy a legjobb termelőszövetkezetek tapasztalatait ne általában, hanem egy-egy szövetkezet konkrét eredményeit, s az azzal kapcsolatos összes intézkedéseket tanulmányozzák.

A mezőgazdasági termeléssel foglalkozó összes párt és tanácsi vezetők elé ma már az élet azt a feladatot tűzi, hogy sajátítsák el a szükséges mezőgazdasági alapismereteket, ismerjék meg a legjobb termelőszövetkezeti elnökök, állami gazdasági igazgatók, agronómusok módszereit, eljárásait. A könyvek mellett az élet nagy iskolájában, a szocialista mezőgazdasági nagyüzemek alapjainak lerakásáért folyó harcban tanulhatjuk most a szocialista mezőgazdasági üzemek irányítását, vezetését.

*

Eddigi eredményeink biztatóak, de nem tesznek bennünket elbizakodottá. Jól tudjuk, hogy számos nehézség leküzdése, újabb és újabb feladatok megoldása vár még ránk. Mindent megteszünk, hogy a termelőszövetkezetek nagyüzemi gazdálkodása minél hamarabb kiépüljön, hogy sikeresen megoldjuk a termelés fejlesztésében, az ország jobb ellátásában megyénkre háruló feladatokat. Tovább erősítjük a pártunk politikájába vetett bizalmat.

Egyetemi ifjúságunk eszmei-politikai fejlődése*

Írta VÁRNAI FERENC

A szocialista kulturális forradalom egyik alapvető célja, hogy kialakítsuk a munkásosztály, a proletárdiktatúra új, szocialista értelmiségét. Ennek érdekében segítenünk kell a rendszerünk iránt lojális, régi polgári értelmiség ideológiai átnevelését, a legtehetségesebb és politikailag szilárd munkások, parasztok értelmiségi munkakörbe helyezését, és magasszínvonalú szakképzését. Mellettük az új szocialista értelmiség mind nagyobb részét a felnövekvő, már a népi demokratikus rendünk egyetemein nevelkedett, többségében munkás- és parasztszármazású fiatalok képezik. Az egyetemeinken, főiskoláinkon tanuló ifjúság tehát fontos szerepet játszik a proletárdiktatúra új, szocialista értelmiségének kialakulásában.

Hazánkban 43 felsőoktatási intézményben 25 813 nappali, 375 esti, 8152 levelező, összesen 34 340 hallgató tanul. Az egyetemi ifjúság jelentőségét azonban nem számaránya határozza meg. Az egyetemek, főiskolák padjait évente elhagyó mintegy 6000 fiatal pedagógus, mérnök, agrármérnök, orvos, jogász, közgazdász, a jövő nemzedéket neveli majd és szaktudása, alkotó munkája szocialista társadalmunk felépítésének egyik nélkülözhetetlen feltétele. Szakmai felkészültségük, politikai szilárdságuk dönti el, milyen mértékben lesznek képesek szolgálni dolgozó népünket, szeretett hazánkat. Pártunk VII. Kongresszusa is ezért irányította a figyelmet arra, hogy „felsőoktatási intézményeink szakmailag jól képzett, ugyanakkor kommunista fiatal szakembereket adjanak az országnak".

* A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség Központi Bizottsága több hónapos széleskörű és sokoldalú vizsgálat alapján a közelmúltban megtárgyalta az egyetemi és főiskolai ifjúság helyzetét, és határozatot hozott a KISZ feladatairól. A cikk a KISZ Központi Bizottsága ülésén elhangzott beszámoló alapján készült.

I.

Sokakban, — akik látták egyetemi ifjúságunk jelentős részének ideológiai és politikai tévelygését az ellenforradalom alatt és az azt követő hónapokban —, még mindig elevenen él a kérdés: az egyetemek és főiskolák hallgatói vajon merre tartanak?

Az elmúlt években egyetemi és főiskolai ifjúságunk is nagy politikai iskolát járt ki. Kevés kivétellel az egyetemi hallgatóságot ma már azok alkotják, akiknek munkáját a hazaszeretet hatja át, akik tehetségüket a nép szolgálatába akarják állítani. Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy az egyetemek, főiskolák hallgatóinak többsége (I—III. évfolyam) az ellenforradalom leverése után került az egyetemre. Az ellenforradalmárok és revizionisták demagógiájának leleplezése és valódi arculatának felismerése azoknak a hallgatóknak is nagy politikai tanulságul szolgált, akik 1956-ban már az egyetemen tanultak.

Pártunk helyes politikája, e politika következetes megvalósítása, a párt és a dolgozó tömegek kölcsönös bizalmon alapuló szoros kapcsolatának megerősödése megváltoztatta az egyetemek és főiskolák politikai légkörét. Az egyetemeken és főiskolákon túlnyomó többségben, a munkások, a parasztok és az értelmiségiek gyerekei tanulnak, akik családjukon keresztül is kapcsolatban vannak társadalmunk egészséges fejlődésével.

Az értelmiségi fiatalság különösen a saját szakmájának és tudományágának eredményeire fogékony. A szocialista országoknak, elsősorban a Szovjetuniónak, a gazdasági élet, a tudomány területén az utóbbi években elért nagy eredményei, sikeres harcuk az egész emberiség békés jövőjének biztosításáért, mély hatást, elismerést váltott ki a hallgatók nagy többségében. Sok diák számára vált érthetővé, hogy a kommunizmus építése a Szovjetunióban minden tudományágban forradalmi változást hoz, és új távlatokat nyit az emberiség számára.

Ezért a felsőoktatási intézményeken belül is megerősödött a szocializmushoz hű erők tevékenysége. Az egyetemeken a pártszervezetek szívós politikai harcban küzdötték le az ellenforradalom rombolásait. A harcból aktívan kivették részüket a KISZ tagjai, és a nem KISZ-tag hallgatók egyre nagyobb része is. Az egyetemek és főiskolák vezető szervei, a népi demokráciánkhoz hű professzorok, oktatók nevelőmunkája ugyancsak nagyban segítette a hallgatók fejlődését.

Pártunk VII. Kongreszusa elismeréssel szólt a magyar ifjúság körében végbement eszmei-politikai fejlődésről. Ez érvényes az egyetemi hallgatókra is. Egyetemeink általános politikai helyzetét

az országban mindenütt kialakult, alapjában egészséges légkör jellemzi.

Melyek azok a jellemző vonások, amelyek a politikai fejlődés helyes irányát igazolják?

Jelentősen megnőtt a hallgatók politikai aktivitása — különösen egy-egy fontosabb bel-, vagy külpolitikai esemény idején. Az elmúlt évben Hruscsov elvtárs amerikai útja, és ennek során tartott beszédei váltottak ki nagy hatást. A hallgatók nagy többsége helyeselte és helyesli a Szovjetunió békepolitikáját. Feszült érdeklődéssel kísérték pártunk VII. Kongresszusának munkáját is. A különböző vitafórumokon, — a kongresszusi és a politikai körökön, kollégiumi esteken — az egyetemi ifjúság széles rétegei ismerkedtek meg a kongreszusi határozatok főbb kérdéseivel. A Pártkongresszus és a felszabadulásunk 15. évfordulója tiszteletére indított „Ifjúság a szocializmusért" próba követelményeinek teljesítésében reszt vesz a hallgatók többsége. Az egyetemi ifjúság jelentős részét erősen foglalkoztatja a mezőgazdaság szocialista átszervezése, a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődése. Többségük megérti, hogy történelmileg szükséges és elengedhetetlen út megtételéről, egész népünk gazdasági, kulturális, társadalmi felemelkedéséről van szó. Sokan közülük részt vettek az agitációs munkában. Jelentős azok száma is, akik politikai, szakmai, kulturális vagy fizikai munkával nyújtanak segítséget a termelőszövetkezetek megszilárdításához. A felsőoktatási intézmények KISZ-szervezeteinek közel kétharmada állandó kapcsolatban van 2—3 termelőszövetkezettel, ahol rendszeresen végeznek fizikai munkát, és részt vesznek annak társadalmi, kulturális tevékenységében.

Növekszik azoknak az egyetemi hallgatóknak a száma, akik a *fizikai munka* fontosságát felismerve, önként vesznek részt a társadalmi munkaakcióban. Az elmúlt év nyarán mintegy 4000 egyetemista, főiskolás dolgozott eredményesen a KISZ építőtáboraiban. A „20 órás" mozgalom követelményét nemcsak a KISZ-tagság, de a nem KISZ-tag hallgatók egy része is teljesítette. Ennek keretében építették fel KISZ-Ifjúsági házukat a soproni főiskolások, segítették diákotthonuk építését a pécsi joghallgatók. E tanév első felében az Eötvös Lóránd Tudományegyetem hallgatói 11 820, a budapesti Orvostudományi Egyetem hallgatói 6200, a pécsi Orvostudományi Egyetem hallgatói 5632 óra fizikai munkát végeztek. E téren más egyetemen és főiskolán is biztató eredményeket értek el: a hallgatók segítik a lakóházak építését, a város, a kerület parkosítását, a csatornázási és faültetési munkálatokat. *A legnagyobb gondot már nem az okozza, hogy bevonjuk a diákokat a munkába, hanem az, hogy megfelelő lehetőségeket tudjunk biztosítani a társadalmi munka számára.*

Észrevehető javulás tapasztalható a tanulás terén, a szorgalomban, a tanulmányi fegyelemben is. Az egyetemistákra és főiskolásokra serkentően hat, annak a tudata, hogy gyorsul a szocialista építés üteme, s növekszik az ország igénye új szakemberek iránt. A megemelt követelmények ellenére is javult a vizsgafegyelem, kevesebb az indokolatlan hiányzás és vizsgahalasztás, növekedett a tanulási kedv.

A hallgatók jelentős része sikerrel birkózik meg a felemelt követelményekkel, igyekszik fegyelmezetten eleget tenni tanulmányi kötelezettségeinek. A felsőoktatási intézmények tanulmányi eredményei évről évre jobbak:

tanév	kitűnő	jeles	jó	közepes	elégséges	elégtelen	elmaradt a vizsgával
			százalékban				
1957—58	4,7	11,8	24,3	12,9	0,7	30	15,6
1958—59	5,0	10,6	27,8	14,3	1,0	26,9	14,6

A fejlődést mutatja az is, hogy az elmúlt években végzett fiatal szakemberek jelentős része jól megállja helyét a szakmai munkájában, és magatartásuk is mindinkább megfelel a szocializmust építő társadalmunk követelményeinek.

A KISZ-tagok többsége példamutató magatartással, fegyelmezett tanulással, képességeinek megfelelő eredmények elérésével segíti az egyetemek jó munkarendjének kialakulását. A KISZ-vezetőségek, sőt a KISZ-tagság tanulmányi átlaga egyre több intézményben felülmúlja az adott egyetem, főiskola hallgatóinak tanulmányi átlageredményét. Például a mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Akadémián az elmúlt év végén a hallgatók tanulmányi eredményének átlaga: 3,28, a KISZ-vezetőké 4,03; a Kertészeti Főiskolán a hallgatók átlaga 3,5, a KISZ-vezetőké 4,1; a debreceni Orvostudományi Egyetemen a 3,66-os átlaggal szemben a KISZ-tagoké 3,74; a szegedi Orvostudományi Egyetem átlaga 3,7, a KISZ-tagoké 3,9 volt. A most lezajlott félévi vizsgák eredménye is hasonló.

A hallgatók magatartásában egyre jobban kialakulnak a kommunista erkölcs vonásai. Mind többen vannak olyanok, akik egyéni és családi boldogulásukat már tudatosan összhangba akarják hozni szocializmust építő társadalmunk érdekeivel, annak szolgálatával. A társadalmi munkában való aktív részvétel is azt mutatja, hogy erősödik a hallgatókban a társadalom iránt érzett felelősség. Kialakul bennük a közösségi érzés.

Az egyetemi és főiskolai KISZ-szervezetek jelentős lépéseket tettek előre az eszmei, politikai egység és az ifjúkommunista közösségi élet kialakítása útján. A KISZ-tagok számottevő része példamutató munkát végez és eleget tesz a KISZ tagságából eredő kötelezettségeinek. Fejlődés tapasztalható a szervezeti élet kialakításában. Az alapszervezetek többsége rendszeresen tart taggyűléseket, KISZ-csoport megbeszéléseket, ahol a legfontosabb politikai és szervezeti kérdéseket megvitatják és határoznak a feladatokról. Mindennek eredményeként a KISZ-szervezetek vonzóereje, befolyása megnőtt a nem KISZ-tagok körében is.

A hallgatók soraiban végbement fejlődés eredményeként az egyetemi ifjúság *számszerűleg jóllehet kisebb, mégis jelentős részét képezik az élenjárók, a tanulásban, a társadalmi aktivitásban, a politikai és ideológiai állásfoglalásban, az erkölcsös magatartásban példamutató KISZ-tagok, és KISZ-en kívüliek.* Az élenjárók többségét alkotó párttag, és KISZ-tag hallgatók magatartását a helyes politikai és világnézeti állásfoglalás, a közösség szolgálata, a társadalmi munkában való részvétel és mindinkább a szorgalmas és eredményes tanulás is jellemzi. A kiváló tanulók egy része — különösen a nem KISZ-tagok — a tanulásban, fegyelmezett magatartásban mutatnak példát, de nem élnek aktív politikai életet, nem veszik ki részüket eléggé a közösségi életből, a társadalmi munkából. Az egyetemi és főiskolai KISZ-szervezeteknek még sokat kell tenniük azért, hogy ezeket a hallgatókat is bevonják a politikai munkába, a KISZ tevékenységébe, hogy példamutatásuk teljessé váljék. *Különösen fontos, hogy a KISZ-vezetők és aktivisták minden téren, a tanulásban, a közösség fáradhatatlan és önzetlen szolgálatában, a politikai helytállásban, s a marxista ideológia ismeretében élenjárók legyenek.*

A hallgatók többségét azok alkotják, akik alapjában népi demokratikus rendszerünk hívei, de számos politikai kérdésben nem látnak tisztán és nagymértékben küzdenek még ideológiai problémákkal. A poltikai kérdések iránt kevésbé érdeklődnek, tettre serkentésük érdekében komoly erőfeszítést kell kifejteni. Legfontosabb vonásuk, hogy bennük többször erősebb a kispolgári „én", az önző érdek, mint a társadalom, a közösség érdekeinek a figyelembevétele. Közülük számosan túl vannak már egy fontos politikai lépésen: felvételüket kérték, és tagjai lettek a KISZ-nek. Ez fontos alapja további fejlődésüknek. A KISZ-szervezeteknek azonban sok helyen még nem volt kellő erejük és idejük eredményesebb nevelésükhöz, aktivizálásukhoz.

Számszerűleg nagyon kevesen, de vannak olyan hallgatók,

akik az ellenséges ideológia és erkölcs tudatos hordozói. Nem lépnek fel nyíltan ellenségesen, de magatartásukból, megjegyzéseikből sokszor kitűnik a politikai szembenállásuk is. Kivonják magukat a közösségi életből. A becsületes munka, a szorgalmas tanulás helyett a könnyű életet keresik, a lógást, a fegyelmezetlenséget, a cinizmust terjesztik.

A KISZ-szervezetek feladata abban áll, hogy a hallgatók között a politikai, az ideológiai, és a társadalmi munka terén egyaránt az élenjárók befolyását növeljék, hogy a közömbös, a ma még passzív hallgatók soraiból mind többet vonjanak be az élenjárók közé, és határozottan lépjenek fel az ellenséges magatartást tanúsítók viselkedése, nézetei ellen, hogy káros hatásukat megszüntessük, és ha lehetséges, őket a helyes útra visszavezessük.

II.

Az egyetemi ifjúság alapjában egészséges eszmei-politikai fejlődése nem feledtetheti, hogy az egyetemi és főiskolai hallgatók körében főként világnézeti és erkölcsi téren találkozunk még negatív jelenségekkel is. Az ellenforradalom és a revizionisták által előidézett eszmei-politikai zűrzavart lényegében sikerült felszámolnunk, de a burzsoá ideológia maradványai még tovább élnek, hatnak a hallgatók világnézeti, erkölcsi, és nem egyszer politikai felfogására is. Leküzdésük nagy erőfeszítést kíván és megköveteli, hogy bátran szembenézzünk a nehézségekkel, a problémákkal.

Egyetemeinken és főiskoláinkon olyan szakembereket akarunk nevelni, akik nem csupán a szakmájukat, a tudomány egy szűkebb területét sajátították el, hanem minden vonatkozásban felkészültek az életre, megfelelő általános politikai tájékozottsággal, és társadalmi ismeretekkel rendelkeznek. Ezért van nagy jelentősége annak, hogy az ellenforradalmi támadás visszaverése után egyetemeinken megerősödött, színvonalasabb lett a marxizmus—leninizmus oktatás. Észrevehetően megnőtt a hallgatók érdeklődése is. Sok helyen azonban még tulságosan a mennyiséget állítják előtérbe, és nem fordítanak kellő gondot a marxista oktatás hatékonyságának fokozására, a hallgatók marxista—leninista szellemű nevelésére. Nehézséget okoz az is, hogy a marxizmus—leninizmus oktatását nem sikerült még elég közel vinni az egyes egyetemek sajátos arculatához, sokszor szakadás van a marxista világnézet és a szaktárgyak oktatása között. Mindezt összevetve: az egyetemi és főiskolai hallgatók többsége ma még

nem rendelkezik olyan marxista műveltséggel, amilyet a szocialista társadalom értelmiségétől elvárunk.

A marxista műveltség hiányának következménye, hogy egyes egyetemeken hamis nézetek terjedhettek el fontos társadalmi és politikai kérdésekről. Így például az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen akadtak, akik a fiatalok vezető szerepét, és az idősebb nemzedékkel való szembenállását hirdették, akadtak szószólói „az atomkorszak értelmiségének" különleges szerepét hirdető elméletnek is.

A burzsoá ideológia hatása mellett arról van szó, hogy nem ismerik eléggé a társadalmi életet, az osztályharc törvényeit, a munkásosztály történelmi hivatását. Ez azt a veszélyt rejti magában, hogy egyesek hamis elképzelések rabjaivá válva, rossz irányban keresik, és így nem találják meg helyüket a társadalomban. Márpedig fontos, hogy az ifjúság, és közte az értelmiségi ifjúság, megtalálja igazi helyét a szocializmus építőinek, a kommunista világ harcosainak sorában és felismerje, hogy csak a munkásosztály pártja vezetésével bontakoztathatja ki igazán népe, hazája javára minden tehetségét.

Elsősorban a KISZ-tagoktól várjuk el, hogy a marxizmus—leninizmus számukra ne egy tantárgy legyen a többi között, hanem becsületbeli ügyük, világnézeti állásfoglalásuk, meggyőződésük kifejezése. A KISZ-tagok a marxizmus—leninizmus előadásokon megkülönböztetett figyelemmel vegyenek részt, a kötelező irodalmat lelkiismeretesen dolgozzák fel, a szemináriumokon legyenek aktívak. A KISZ-nek különösen nagy gondot kell fordítania a kiemelkedően tehetséges fiatalok marxista világnézete kialakítására. A KISZ-csoportok és alapszervezetek ezzel nagymértékben hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a marxizmus—leninizmus oktatása eredményes legyen.

Az oktató és nevelő munka eredményeként, és a tudomány rohamos fejlődésének hatására az egyetemi ifjúság körében mind jobban terjed, és egyre inkább tudatossá válik a materialista világnézet. Korunkban a vallásos idealista világnézet minden területen kibékíthetetlenül szembekerült a tudománnyal és a társadalmi haladással. A hallgatók számottevő része azonban — közöttük vannak KISZ-tagok is — még nem tudott teljesen szakítani a vallásos nézetekkel. A vallás befolyása a parasztszármazású ifjak és lányok soraiban erősebb.

Azoknak a lelkében, akik még nem tudtak megszabadulni a vallásos előítéletektől, küzdenek egymással a korszerű tudomány tanításai, és a vallás babonái, dogmái. Értelmük már kezdi elvetni a téves álláspontot, de érzelmi akadályokkal vívódnak. Főleg a szülői, esetleg a baráti környezet hatása, egy-egy megrázkódta-

tás, vagy a vizsgaidőszak „drukkjának" légkörre vissza-vissza-húzza őket.

Az ifjúság egy részére hat még az a téves nézet, amely szerint „vallás nélkül nincs erkölcsös ifjúság". Mások a vallás tanításait igyekeznek összhangba hozni a párt rájuk pozitíven ható politikájával, és azt vallják, hogy „a szocializmus és a krisztusi tanok alapvető rokonságban vannak, egyforma a szociális gyökerük", „a vallásos még taníthat szocialista szellemben". Már érzik, hogy ellentmondás van vallásos felfogásuk és hivatásuk között, ezért egyeztetni akarják a tudományos szocializmus és a vallás tanításait. Segíteni kell ezeket a hallgatókat, hogy érzelmileg is a marxizmus—leninizmus eszméivel, a szocializmus építésének ügyével forrjanak össze.

A természettudományi karokon vannak olyan vallásos hallgatók, akik a vallásos dogmák jelentős részével már szakítottak, de kételkednek a világ megismerhetőségében. A természettudományok tényeit idealista szellemben értelmezik. Erre azért is fel kell figyelnünk, mert az egyház is megkísérli „feldolgozni" a tudomány eredményeit, és a vallás és a tudomány összeegyeztetésével próbálja megerősíteni meggyengült pozícióit.

Mindez arra figyelmeztet bennünket, hogy az egyetemeken és főiskolákon is türelmes, de következetes harcot kell folytatnunk a vallásos nézetek ellen, a hallgatók dialektikus materialista világnézetének kialakításáért, különösen a leendő pedagógusok körében. Határozottabban kell fellépni olyan esetekben, amikor egyesek a reakciós politikai álláspontjuk leplezésére használják fel „vallásosságukat". Ugyanakkor a fő figyelmet a jóindulatú, de az ellentétes nézetek hatása alatt gyötrődő hallgatók nevelésére kell fordítani, segítséget nyújtani nekik abban, hogy nyíltan beszéljenek problémáikról, hogy megszabadulhassanak elmaradott nézeteiktől, vallásos érzelmi kötelékeiktől.

A jövendő értelmiségnek mindenekelőtt értelmére, a tudomány iránti szeretetére kell appellálnunk. Fel kell keltenünk bennük a szenvedélyes igazságkeresés vágyát, hogy ne tűrjenek meg magukban kétféle „igazságot": a tudományét és az azzal homlok egyenest ellentétes vallásét. Merjék következetesen végiggondolni a tudomány és a vallás ellentétét, és válasszák határozottan a tudományt. A vallásos világnézet maradványai elleni nevelőmunkában nem elegendő csupán a tudományos felvilágosítás. Sok régi tradíciót, érzelmi kötöttséget is le kell győzni. Ebben nagy szerepet játszhat a fejlett közösség hatása, a formájában és tartalmában vonzó közösségi élet, a kommunista erkölcs magasabbrendűségének gyakorlati megnyilatkozásai.

A hallgatók gondolkodásában megtalálhatók még a burzsoá nacionalizmus maradványai is. A két-három évvel ezelőtti helyzethez képest fejlődést jelent, hogy a nyíltan jelentkező nacionalista nézetekkel mind többen szállnak vitába.

A nacionalizmus legtöbbször nemzeti múltunk kritikátlan szemléletében, túlértékelésében és más népek eredményeinek lebecsülésében jelentkezik. Gyakori még a „határkérdés" nacionalista feszegetése is. Az egyetemi ifjúság körében terjesztett nacionalista nézetek főként a szocialista tábor egységének megbontására irányulnak, és a szocialista táborhoz tartozó testvéri országokkal akarják szembeállítani népünket. Ezekre a nacionalista nézetekre a szocializmust építő országok testvéri együttműködésének és barátságának tényei adják meg a választ. Évszázadokon keresztül népeink százezrei pusztultak el azokban a harcokban, amelyeket az uralkodó osztályok hazug, gyűlöletre épített politikája idézett elő. Ezzel szemben már másfél évtizede a barátság, egymás kölcsönös segítése vált uralkodóvá kapcsolatainkban. Országaink testvéri egysége a béke védelmének fontos biztosítéka.

Egyes egyetemeken — főleg az orvostudományi egyetemeken — aktívabban jelentkezik az antiszemitizmus. Az antiszemitizmus veszedelmes fegyver a szocializmus ellenségeinek kezében, mert az igazi osztályellenségről eltereli a figyelmet. Úgy tüntetik fel, mintha az antiszemita nézetek a burzsoáziát támadnák, és a magyar dolgozók érdekeit védenék. A politikailag kevésbé felvértezett egyetemi hallgatók nem ismerik fel e nézetek politikailag félrevezető, antimarxista jellegét, és könnyen hatása alá kerülnek. Ezért szükséges, hogy bátrabban és következetesebben leplezzük le az antiszemitizmus burzsoá osztálytartalmát.

Nagyobb gondot kell fordítani a fasizmus leleplezésére is. Egyetemistáink csak elbeszélésekből, történelmi tanulmányaikból ismerik a fasizmus aljas embertelenségét, a fasizmus és az antiszemitizmus, a fasizmus és a fajgyűlölet összefonódását. Arra kell törekedni, hogy az értelmi felvilágosítás mellett, érzelmileg is felkeltsük a hallgatókban a gyűlöletet a hazánkra, és az emberiségre már oly sok szenvedést hozó, veszedelmes métellyel szemben.

Nem elegendő csak leleplezni az egyetemi ifjúság előtt a burzsoá nacionalizmust. El kell érni, hogy agyukat és szívüket hassa át a szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus. A nemzeti hagyományok helyes ápolása, a szocializmus építésében elért eredményeink megbecsülése fontos forrásai a szocialista hazafiság, az igazi hazaszeretet kialakulásának egyetemistáink tudatában. Ezeket az eredményeket azonban nem választhatjuk el az

egész szocialista tábor ragyogó eredményeitől, amelyekre éppúgy büszkék vagyunk, mint saját eredményeinkre. Növelni kell az egyetemi fiatalságban a szolidaritás és a felelősség érzetét valamennyi, a szabadságáért, függetlenségéért, emberi felemelkedéséért harcoló nép iránt.

Pártunk Politikai Bizottsága 1958 áprilisi határozatában egyik feladatunkká tette, hogy különös gondot fordítsunk *a munkás- és parasztszármazású hallgatók* osztályöntudatának felébresztésére, és tanulmányi munkájuk megjavítására. Az egyetemi és főiskolai KISZ-szervezetek legaktívabb vezetői és tagjai túlnyomó részben a munkás- és parasztszármazású hallgatók közül kerülnek ki. A fizikai munkaakciókban példamutatóan vesznek részt, elsőnek jelentkeznek és szervezik azokat. Tanulmányi eredményük ma már kevéssé marad el a felsőoktatási intézmények hallgatóinak átlageredményétől. De különösen az első és második évfolyamon még igen komoly, kézzel fogható segítségre van szükségük.

A jelentkezők közül ugyanis nagyobb százalékban vesznek fel munkás- és parasztszármazású hallgatókat, mint értelmiségi vagy egyéb származásúakat. Az értelmiségi és az egyéb származásúak többsége családi helyzete következtében nagyobb általános műveltséget szerzett még az egyetemre való felvétele előtt. A felvett munkásszármazású hallgatók 39,6 százaléka, a parasztszármazású hallgatók 33,6 százaléka, értelmiségi származású hallgatók 60,6 százaléka volt kitűnő és jeles tanuló a középiskolákban. Érthető tehát, hogy az egyetemeken több tanulmányi probléma van a munkás- és parasztszármazású hallgatókkal. A lemorzsolódók is elsősorban közülük kerültek ki. A főiskolai tanulmányokat 3—5 évvel ezelőtt elkezdő hallgatók közül 70,2 százalék jutott el idén az utolsó évig. Időközben tehát 29,8 százalék, 1738 hallgató maradt ki az egyetemekről és főiskolákról. Ugyanakkor a munkásszármazású hallgatóknak csak 65,1 százaléka, a parasztszármazású hallgatóknak 65,6 százaléka jutott el az utolsó évig. Mindez megköveteli, hogy az általános jelszavakon és felhívásokon túllépjünk, és nem sértve a munkás- és parasztszármazású hallgatók önérzetét, gyakorlati tanulmányi segítséget nyújtsunk számukra.

A KISZ-szervezetek sokat tehetnek a továbbtanulásra alkalmas, érettségizett munkásfiatalok egyetemre, főiskolára való mozgósítása érdekében. Az ilyen fiatalok számát évről évre növelnünk kell, de egyelőre még lassan haladunk előre. Ennek egyik oka az, hogy az üzemek nem alkalmazzák szívesen a továbbtanulni akaró érettségizetteket. A tehetséges munkásfiatalok egy része pedig az üzemben elért magasabb kereset miatt mond le a továbbtanulásról. A másik ok az, hogy a továbbtanulásra alkal-

mas, de felvételt nem nyert fiatalok jelentős része kerüli a fizikai munkát. Az 1959—60-as tanévben felvételre jelentkezett 17 000 fiatal, és közülük 6000 már korábban (egy-két éve) érettségizett. A 6000-ből csak 2500 végzett fizikai munkát. A felvételi vizsgán megjelent tanulók 75 százalékát találták alkalmasnak a továbbtanulásra és 43 százalékát vették fel. A KISZ-szervezeteknek többet kell foglalkozniuk annak a feladatnak a megoldásával, hogy az érettségizett fiatalokat tervszerűen irányítsák fizikai munkára, és onnan a tehetséges, politikailag is alkalmas KISZ-tagokat és KISZ-en kívüli fiatalokat egy-két év múlva, a szakma elsajátítása után az egyetemre.

Egyetemi és főiskolai hallgatóink egy részében még távolról sem alakult ki az a hivatásszeretet, az az odaadás választott szakmája iránt, ami a felnövő új értelmiséget kell hogy jellemezze. A hivatástudat kialakítása nélkülözhetetlen feltétele annak, hogy minden diák képessége legjavát adja szakágának elsajátításában. Különösen fontos, hogy a hallgatók tanulmányaik végzése közben *megismerkedjenek szakmájuk, hivatásuk gyakorlatával is.* Ehhez le kell küzdeni azt a még ma is megtalálható szemléletet, mely szerint a szükséges képzettséget főképpen elméleti előadások útján lehet elsajátítani. Az egyetemi hallgatóknak társadalmi munkagyakorlatot is kell szerezniük.

A szakmai és a társadalmi gyakorlat fő célja, hogy a hallgatók jobban megismerjék szakágukat, a népgazdaságot, és megszerezzék azokat a képességeket, melyek a társadalmi életben való aktív részvételre, a társadalmi munka rendszeres végzésére ösztönzik őket. Egyes oktatók és hallgatók még nem értették meg ennek jelentőségét s úgy tekintenek a társadalmi munkára, és a társadalmi szervek tevékenységére, mint ami akadályozza a hallgatókat a magas szakmai képzettség megszerzésében. A valóságban a kettő egymástól elválaszthatatlan.

A hallgatók nevelésében fontos szerepe van a rendszeres fizikai munkának. E téren a KISZ nyári építőtáborai, a hansági lelkesítő és romantikus tettek máris sokat segítettek. A nyári munkák folytatása mellett szükséges, hogy minden egyetem szoros és közvetlen kapcsolatba kerüljön a munkásosztállyal, a termelőszövetkezeti parasztsággal. Minden évfolyamnak állandó, eleven kapcsolata legyen egy-egy üzemmel, vagy üzemrésszel, termelőszövetkezettel, és azok társadalmi szervezeteivel. Ez a kapcsolat elsősorban a szakmai jellegű munkára épüljön, de terjedjen ki a politikai, a kulturális, a sportjellegű együttműködésre, és a fizikai munkára is.

A szocializmus építése közben nehéz harcokban hódít tért a

kommunista erkölcs. *A burzsoá erkölcsi felfogás maradványai szívósan, hosszú ideig tartják magukat.* Ennek hatásával az egyetemeken is találkozhatunk. Egyes fiatalok elvetik a haza, a társadalom érdekeinek szolgálatára kötelező nemes eszméket, és csupán a keresethajsza, a polgári értelmű „befutás" vágya fűti őket. Akadnak, akik választott hivatásukat szégyenkezés nélkül feladják, és meghátrálnak a sokszor nehéz, de egész embert, jellemes fiatalt kívánó feladatok, a vidéki munkahely, a sok áldozattal járó, de szép hivatást jelentő tanítói pálya vállalása elől. Vannak egyetemi hallgatók, akiknek magatartását az alkalmazkodás, az elvtelenség, a dolgozók lenézése, a becsületes munka megvetése jellemzi. Elvétve előfordul még az a szégyenteljes jelenség is, hogy fiatal értelmiségiek szégyenlik munkás szüleiket. Az ilyen szemléletek melegágyai a hallgatók körében kialakuló kispolgári csoportosulások, amelyek őrzik és védik a burzsoá erkölcs maradványait.

A polgári felfogással állítsuk szembe a becsületes munkát, a szorgalmas tanulást, a közösségért való helytállást, a kommunista erkölcs nemes eszméit. A mi egyetemeinkről egyetlen olyan fiatal értelmiséginek sem szabad kikerülnie, aki élősdi a társadalom testén. Az sem elég, ha pusztán jóindulatú szemlélői a szocialista építésnek. Olyan ifjú értelmiség nőjjön az egyetemeken, amelyet áthat a felelősségtudat, amelyben nagy szavak helyett akaraterő és tettvágy él, hogy szívvel-lélekkel szolgálja hazánk, népi demokráciánk boldogulásának ügyét.

Hazánkban a fiatal értelmiség érvényesülésének, boldogulásának alapja az egész társadalom fejlődése. A közösség szolgálata nincs ellentétben az egyéni képességek kifejlődésével. Ellenkezőleg, éppen a közösségi élet teszi lehetővé, hogy a fiatalok egyénisége mind tökéletesebben, és sokoldalúbban kibontakozhassék. Az alkotni vágyó fiatalnak különösen szüksége van a közösségre, hogy próbára tegye képességeit, felkészültségét, és társai bírálatának tüzében maga is edződjék, fejlődjék. Ifjúságunkat, közte fiatal értelmiségünket, hassa át az a tudat, hogy egy új, az emberi szabadságot megteremtő kommunista világ építésének, nemzete felemelkedésének és boldogulásának hű katonája lehet.

III.

Az elmúlt három év alatt a KISZ-szervezetek valamennyi felsőfokú oktatási intézményben léterejöttek és megerősödtek. Ma már a KISZ szerves része az egyetemek, főiskolák életének.

A hallgatók nagy többsége elismeri a párt vezetése alatt álló

egységes ifjúsági szervezet szükségességét, támogatja a KISZ kezdeményezéseit, tevékenységét. Sok nem KISZ-tag hallgató éppen azért bírálja a KISZ-t, mert egyes vezetői, vagy tagjai nem építenek rájuk megfelelően, bizalmatlanok közeledésükkel szemben, nem kérik ki véleményüket, tanácsukat.

A KISZ kommunista arculatának, eredményes továbbfejlődésének legfontosabb feltétele a pártvezetés erősítése, a párt határozatainak további következetes végrehajtása, a pártmegbizatások maradéktalan teljesítése. Ezért a KISZ-szervezeteknek különös gonddal kell ápolniuk és fejleszteniük a pártszervezetekhez fűződő kapcsolatukat.

A pártbizottságok évente többször is napirendre tűzik a KISZ munkáját, megszabják további tevékenységük főbb feladatait, és kommunista káderekkel segítik a KISZ-szervezeteket. A pártvezetés érvényesítését azonban megnehezíti két körülmény, egyrészt az, hogy egyes egyetemeken és főiskolákon a KISZ alapszervezetek száma többszöröse a pártalapszervezetek számának, másrészt az, hogy a hallgatók között alacsony a párttagság aránya. Emiatt különösen fontos, hogy a pártszervezetek fokozzák vezető, ellenőrző, és segítő tevékenységüket valamennyi KISZ alapszervezetben.

Minden felsőfokú oktatási intézményünkben szép számmal vannak olyan felsőéves KISZ-tagok, akik példamutató tanulással, aktív társadalmi munkával, harcos magatartásukkal bebizonyították, hogy érdemesek a tagjelöltségre. A KISZ-szervezetek eddig kevés hallgatót javasoltak pártunk tagjelöltjeinek soraiba. A mai egyetemi hallgatók a holnap szakemberei lesznek, a szocializmus építésében jelentős feladatokat kapnak. Fontos tehát, hogy legjobbjai már párttagokként kerüljenek ki az egyetemről.

A 43 felsőoktatási intézményben a KISZ-nek 203 alapszervezete, s 12 835 diák tagja van (a hallgatók 50 százaléka). Egy alapszervezethez átlag 63 KISZ-tag tartozik, az alapszervezetek többsége közepes vagy nagy létszámú. A felsőoktatási intézményekben 9131 leány tanul (a hallgatók 35,4 százaléka), és közülük 4290 tagja a KISZ-nek (a KISZ-tagok 33,4 százaléka), tehát körükben a fiúkénál némileg alacsonyabb a szervezettség foka.

A KISZ-szervezetek fejlődése, befolyásának további erősítése útjában akadályok is állnak. Első helyen kell említeni az *úgynevezett „felhígulással" kapcsolatos nézeteket.* Az egyetemi és főiskolai KISZ-szervezetek taglétszáma az utóbbi két esztendőben jelentősen megnőtt, elsősorban annak következtében, hogy az első évre kerülő hallgatók között évről évre nő a KISZ-tagok aránya. Természetesen az egyetemi felvételeknek nem lehet fel-

tétele a KISZ-tagság. Ilyen követelmény hangoztatása nem csak az állampolgárok jogait sérti, de kárt okoz a KISZ-nek is, mert olyan fiatalokat is soraiba vonz, akik — jóllehet becsületes, rendes emberek — nem értek meg a KISZ-tagságra. Sőt a helyezkedőket is a KISZ-be húzza. Ugyanakkor változatlanul helyes az a gyakorlat, hogy az egyetemi felvételeknél, a tehetség mellett, gondosan vegyék figyelembe a Magyar Népköztársaság iránti hűségre vonatkozó politikai követelményeket. Ennek érvényrejuttatása természetesen azt eredményezi, hogy a jövőben is jelentős számú KISZ-tag kerül be az egyetemek első évfolyamára.

A KISZ taglétszámának erőteljes fejlődésével együtt nő a KISZ-ben azoknak a száma is, akik a mozgalomban nehezebben találják meg helyüket, kevésbé aktívak, vagy több ideológiai problémával, például a vallásos világnézet maradványaival küzdenek. A KISZ-vezetők egy része erre a folyamatra úgy tekint, hogy „felhígul" a szervezet. Néhány helyen eleve bizalmatlanul fogadják az elsőéves KISZ-tagokat, éretleneknek tartják őket a komoly feladatokra, és bizalmatlanok a most felvételüket kérő felsőévesekkel szemben is. Az egyetemek, főiskolák felsőbb évfolyamain a szervezetek létszámának növekedése elmarad a lehetőségektől, a KISZ meglevő befolyásától, vonzóerejétől. Százával vannak olyanok, akik hónapok óta semmi választ nem kaptak felvételi kérelmükre. Ez az állapot elzárja a KISZ-szervezeteket a kívülállóktól, és bizalmatlanságot eredményez a KISZ-tagok és KISZ-en kívüliek között. Néhol tagzárlatot, a tagfelvétel megszorítását, az elsőéves KISZ-tagok felülvizsgálását tervezik. Másrészt az is tapasztalható, hogy ha egyszer valakit a KISZ-be felvettek, nem állítanak elé megfelelő követelményeket. Nem csoda, ha egyes helyeken olyan hangulat alakul ki a fiatalok között, hogy „csak bejutni nehéz a KISZ-be, tagnak lenni már könnyebb".

Néhány esetben valóban van olyan veszély, hogy „felhígul" a KISZ. Ez azonban nem létszám kérdés. Ott és akkor jelentkezik ilyen probléma, ahol és amikor az alapszervezet tagjainak többsége passzív, nem hajtja végre a határozatokat, a vezetőség pedig tehetetlen, mindezt elnézi. Ebből a helyzetből a kivezető utat csak a párt politikájának következetesebb érvényesítése, a KISZ-tagok aktivizálása, a vezetőség színvonalas munkája biztosítja. A KISZ nem folytathat elvtelen tagtoborzást. De az elzárkózás, a KISZ kapuinak bezárása a KISZ-tagságra alkalmas fiatalok előtt, végeredményben csökkenti pártunk befolyását az ifjúság soraiban. Bátrabban és nagyobb bizalommal kell fordulnunk a KISZ-en kívüliekhez. A megfelelőket nem visszatartani kell a KISZ-től, hanem megnyerni az ifjúsági szövetség tagjának.

A KISZ-nek mindenekelőtt a munkás-, paraszt- és értelmiségi származású fiatalok megnyerésére kell törekednie, de kötelezettségei vannak a kispolgári, sőt az osztályidegen származású fiatalokkal kapcsolatban is. A KISZ tagjai és szervezetei még többnyire idegenkedéssel tekintenek a polgári gondolkodású és magatartású fiatalokra. Jóllehet ők ugyancsak nevelhetők, s ha az egyetem padjait elhagyják, a népgazdaság különböző területein tehetségük szerint fontos posztokat töltenek majd be. Értük is felelősek vagyunk. Segítsünk nekik, hogy rendszerünkhöz hű, haladó gondolkodású szakemberekként kerüljenek ki az életbe.

A felsőfokú oktatási intézmények KISZ-szervezeteinek szervezeti fejlődésére az a jellemző, hogy évről évre gyors ütemben nő a létszám abszolút mértékben, és a hallgatók összességéhez viszonyítva is. Egy évvel ezelőtt a hallgatók 36 százaléka, jelenleg pedig 50 százaléka KISZ-tag. *Néhány éves perspektívában várható, hogy a KISZ-tagság felöleli csaknem az egész egyetemi ifjúságot.* Ez a növekedés főleg úgy következik be, hogy az első évfolyamokon gyorsabban nő a KISZ-tagság aránya. Jelenleg évfolyamonként megközelítőleg a következő a helyzet: első évf. 60—80 százalék, második évf. 50 százalékon felül, harmadik évf. 40 százalék körül, negyedik évf.: 20—30 százalék. Ez az általános kép, de ezen belül a néhány nagy egyetemen, a kisebb egyetemeken, főiskolákon (kivéve a művészeti főiskolákat) e fölött állnak. A fejlődéssel együtt nő az egyes alapszervezetek taglétszáma is. Már ma sem ritka a 100—120 tagú alapszervezet.

A fejlődésnek ebből az irányából a KISZ jövőbeni munkájára vonatkozólag néhány következtetés adódik:

1. Az egyetemi és főiskolai KISZ-szervezeteknek az egész hallgatóságra kiterjedő nevelőmunkája, a taglétszám egészséges növekedése következtében, fokozatosan a KISZ-tagok nevelésévé, a KISZ-en belüli nevelőmunkává fejlődik. Ez megköveteli, hogy erősítsük a KISZ-szervezetek kommunista jellegét, fokozzuk a KISZ-en belüli nevelés hatékonyságát, és kidolgozzuk a KISZ-szervezetek nevelési rendszerét. Az egyetemeken is az ifjúkommunista közösségek kialakításának legfontosabb kérdése az eszmei-politikai egység megteremtése, és megszilárdítása. Különösen fontos feladattá válik, hogy minden KISZ-tagot ellássunk munkával, konkrét megbízatással.

2. Továbbra is törekedni kell arra, hogy a nagyüzemekben a KISZ befolyása erős legyen. Emellett az egyetemi KISZ-szervezeteket is a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség bázisaivá kell fejleszteni. Erejük jelentős részét az egyetemen kívüli munkára, a KISZ üzemi, termelőszövetkezeti és középiskolai szerve-

zeteinek, valamint az úttörőcsapatoknak a segítségére lehet, és kell fordítani.

3. A KISZ-szervezetek taglétszámának jelentős növekedése, a közösségi élet formálása egyaránt megköveteli, hogy az egyetem sajátosságainak, a káderhelyzetnek megfelelően karonként, vagy évfolyamonként decentralizálják az alapszervezeteket, és mindinkább a tanulócsoportokat tegyék a KISZ-munka kifejtésének fő területévé.

4. A szervezetek irányítása, a tagok aktivizálása felkészült vezetőségeket, és jó munkamódszereket kíván. Ezért a KISZ aktívaképzést tömegessé és alaposabbá kell tenni, hogy a vezetés megfeleljen a megnövekedett követelményeknek.

*

Az egyetemi és főiskolai ifjúság sokat fejlődött az elmúlt három év alatt, és helyes úton jár. Pártunk, dolgozó népünk joggal, bizalommal tekinthet rá. Végigjárva azt az utat, amelyet pártunk mutat, megvan minden feltétele annak, hogy az egyetemi és főiskolai hallgatók a néphez hű értelmiséggé, kommunista szakemberekké fejlődjenek.

Az első magyar kommunista költő

— *Komját Aladár költői fejlődése* —

Írta **KIRÁLY ISTVÁN**

„Az első magyar kommunista költő" — a kortárs forradalmi írók adták Komjátnak ezt a megtisztelő nevet. De a rangot adó megjelölés magának a költőnek szinte végzete is lett. Egy-két gondosabb elemző tanulmányt — elsősorban Waldapfel József elmélyült értekezését — kivéve, még a marxista igényű kritikában is eluralkodott az a szinte már sablonos bírálói magatartás, mely Komjátról szólva fejet hajtott a harcos, úttörő kommunista előtt, magáról a költőről azonban szinte szót sem ejtett. A költői érdem elsikkadt a politikai mögött, holott Komját a költő s a kommunista csak együtt, egyszerre érthető meg. Az élet és a mű elválaszthatatlanul összetartozott.

Új típusú írói élet volt a Komjáté: egyszerre volt költő és hivatásos forradalmár, élete összeforrt a forradalmi munkásmozgalommal. A magyar komunista párt első tagjai közé tartozott, részt vett a pártalakítás harcaiban. 1918 decemberében Hevesi Gyulával együtt megindította és szerkesztette az *Internacionalet*, a párt első elméleti, tudományos folyóiratát. A diktatúra ideje alatt az írói direktórium ügyeit látta el. S emigrációba űzve sem vesztette el soha kapcsolatát a mozgalommal. Mindvégig pártmunkás maradt. Éveken át a Kommunista Internacionale lapjának, az *Inprekorr*nak, majd a *Rundschau*nak a szerkesztőségében dolgozott. Társaival, Hidas Antallal, Illés Bélával, s a többi emigrációban élő magyar íróval együtt tevékenyen közreműködött a nemzetközi proletárirodalom megszervezésében. Minden feladatot vállalt, mit rábízott a párt. A hazai mozgalom sorsa izgatta elsősorban, de egy fáradhatatlan harcos élet során bekapcsolódott az olasz, a német s a francia proletáriátus küzdelmeibe is. Magyar forradalmárok, olasz munkások, német kommunisták, francia antifasiszták között egyaránt otthon volt, s mindenütt nevelt, harcolt és agitált. A nemzetközi forradalmi munkásmozgalomnak adta életét; kommunista volt, tiszta, kemény jellem, áldozatkész

és hű forradalmár. S költészete ennek az életnek lett művészi tükrévé, egy gazdag, tartalmas emberi sors érzései, gondolatai kapnak hangot benne. Verseihez közelkerülni egyet jelent azzal: teljesebben érteni a kommunista pártmunkások harcos szép életét; költeményei a szocialista forradalmiság morális jellembeli tartalmait tudatosítják. Megismerve őket, az ember lesz többé, gazdagabbá.

Igaz: nem tartozik Komjáti a könnyen megközelíthető költők közé. Nem volt termékeny, keveset írt. Összegyűjtött műveinek 1957-ben megjelent példamutatóan gondos kiadása egy több mint negyedszázados, 1909-től 1937-ig terjedő költői pálya eredményeként alig száz verset tartalmaz. S a megszületett versek sem olvastatják egykönnyen magukat: egy-egy nehézkes szó vagy kifejezés, szokatlan hangsúly megzavar, kizökkent. Tragikus életút volt a Komjáté. A hányatott emigráns sors, s ami egy költő számára a legvégzetesebb: a nyelvi visszhangtalanság, a művészi magány, kényszerű elzártsága közönségétől, nem engedte maradéktalanul kibomlani a benne rejlő költői lehetőségeket: nagyszerű, villanó sorokat, részleteket nagy számban, teljes egészében harmonikussá érlelt verset azonban keveset hagyott hátra. A tragikus életúton túl közrejátszott ebben a sajátos költői egyéniség is. Nem lehet Komjátot igazán érteni ennek számbavétele nélkül.

Vannak kitaposott úton járó könnyű és könnyed tehetségek. Komjáti nem tartozott közéjük. Az ő birodalma más volt: a mélység. A még ki nem mondott dolgok művészi megfogalmazásának igénye élt benne. Nemcsak a kényszerű visszhangtalanság, a megélt tartalmak súlya is el-elnehezítette olykor a nyelvet. De éppen azért, mert járatlan úton járt: új élményeket, új érzéseket hozott. Egy-egy tömör, felizzó képnél, merész asszociációnál, távlatokat jelző hirtelen fordulatnál önkénytelenül is megáll az olvasó: a mélybe pillant, teljesebben érti az életet, megérzi a nem-mindennapi művészi teremtő erő jelenlétét, s érzi, hogy az emberről, világról újat mondó igazi költészet birodalmába érkezett. Az első magyar kommunista költő volt Komjáti. De nem véletlenül. Művészi rang és érdem is az ő elsősége. Egy mélyrelátó, tiszta, gondolkodó élet, s egy nem nyugvó művészi-emberi igényesség küzdött meg érte. Költői útja a ma számára példa és tanulság. S nem utolsó sorban az emberség iskolája is.

I.

Komjáti költői indulásának gyérszámú dokumentumát, 1909 és 1914 között írt verseit, általában individualista dekadens kísérletekként könyveli el irodalomtörténetírásunk. Ez az ítélet azon-

ban mielőtt közhellyé válna, felülvizsgálatra vagy legalább is árnyalásra szorul. Az egész költői s emberi egyéniség mond ellent neki.

„Mindent akarunk" — ezt a címet adta egyik kötetének Komját a harmincas évek elején. S ez a cím nemcsak egy kötet mondandójának egybefogója volt: a költő egész pályájának jelmondata lehetett volna. A munkásosztály forradalmi mindent-akarására utalt a sűrítő kifejezés, de ugyanakkor benne zengett az az élmény is, amelyet az ébresztő, s tudatosító nagy példa, Ady oltott bele az induló költőbe. „Én nem bűvésznek, de mindennek jöttem — A Minden kellett, megillet a Semmisem" — vallotta magáról Ady. S a teljes emberségnek ez a dacos, ösztöklő vágya élt a fiatal Komjátban is, az Ady-idézte „Mindent" akaró kérlelhetetlen igényesség hajtotta előre ezt az életet. A lemondó dekadens mélabú, a fáradt és tétlen tűnődés az ilyen igénnyel élő életnek sohasem lehetett lényege. Nem fért ez egybe azzal a „hatalmas szép szál", széles és heves gesztusokkal vitázni szerető fiatalemberrel sem, kinek okos, szenvedélyes arcát megőrizték a kortárs-emlékezők. A hajdani barátok „a nagy érzések és nagy szenvedélyek" nem-alkuvó, makacs megszállottjaként tartották számon a fiatal Komjátot. S a versek nem éltek külön életet. Ez az ember, ez az egyéniség állott mögöttük.

Igaz: az első költeményekre a *Nyugat* impresszionista lírájának fájdalmas, síró mélabúja nyomta rá bélyegét. Komját első nyomtatásban megjelent verse, a *Renaissance* c. folyóiratban 1910-ben közölt *Életunalom*, mintha csak ebből a költészetből szakadt volna ki. A „meddő órák" kedvelt motívuma, a céltalan bánat, az őrlő tehetetlenségérzés, s mindenek felett a „rontó egyedüllét" tért vissza más-más formában többi fiatalkori költeményében is. „Az öregedés tragikuma" foglalkoztatta az alig huszonnégy éves költőt. „Nem igen van közöm bárkihez" — írta magáról. „Ki tart meg engem? — Ó, ki tart meg engem? — Futhat a vetélő: a nyomor örök." — vonta meg kesernyés, fázó sorokban élete mérlegét. S csüggedést, hiábavalóság-érzést közvetítettek a villanó sejtelmes képek is. Olyan világ a fiatal Komjáté, ahol „messzi utakon bóbiskol a sár", „kapuk rozsdája fáj", „havaz a hold", „tört kémények fölött" „lihegve" száll a füst, s úgy „cseng a napfény, miként a holt ezüst". Vígasztalan, reménytelen itt minden, maga az emberi élet is. Ahogy egyhelyütt írta a költő: „tehetlen sajgunk, miként a csillagok".

S mégis, mindennek ellenére sem dekadens líra ez. Másjellegű a fiatal Komját pesszimizmusa, mint a dekadenseké. Ahol az emberrel szemben érzett nitetlenség, az ellenségesnek vélt való-

ságtól futó riadalom váltja ki a reménytelenséget, a kétségbeesést, ott a bánat becézett, féltett menedék, bújtató otthon: egyetlen lehetőségnek tűnik, melynek révén el lehet viselni még az életet. Nem véletlenül óvta úgy Kosztolányi a saját bánatát, mint valami drága kösöntyűt. Komját ellenben rosszul érezte magát a céltalanság, a reménytelenség fojtó világában, nem volt hajlandó elveszni benne, kínlódott miatta. Nemcsak szomorúság van a verseiben, hanem vergődő, vívódó meghasonlás is.

Dühödt, fölényes megvetéssel beszélt a fiatal költő „szennyes bánatokban ténfergő", „szomorúságot abajgató" önönmagáról. Iróniával tudta nézni meddő mélabúját, groteszk és gúnyos képekkel bontotta meg a bánat elringató egyhangú nyugalmát. A dekadens impresszionizmus puha, melengető jelző-halmozása Komját lírájának sosem volt sajátja. Nem volt hajlandó bebugyolálni saját fájdalmait. Szokatlan, bizarr, olykor talán keresett szavak, indulattól fűtött rövid mondatok, gyors közbekiáltások, a végtelen felé nyúló, sejtető képek zilálták már ekkor is költeményeit. Itt a „messzeségek fogyhatatlan égnek", „dacosak" a vágyak — mintegy jelezve, hogy nem az élettől, a valóságtól kíván elfordulni a lélek, hanem csak egy szűk szorító világ áporodottságában fuldokol, kínlódik. A rossz társadalmi közérzet lírája volt ez, s nem a dekadens meghasonlásé.

Nem általában a valóságban, hanem csak a körülötte levő kicsinyes, szennyes világban érezte hazátlannak magát a fiatal Komját, onnan akart futni, kitörni, messzemenekülni. Nem az életet tagadta meg, csak a polgári rendben elérhető nyugalommal, „stabilitással" nem tudott mihez kezdeni. „Inkább loncsosan a kertek alatt, rémült elhajítottságban, de létfolyó görgetegében csak ne így" — írta bátyjának az egyik korai levélben. Egyéni sorsa biztos állás révén ekkor már rendezettnek tűnt, de a lélek idegenkedett, fázott, nem békélhetett, elvágyódott a meglevő rendből. Innen eredt távoli, egyelőre még nagyon is elvont vonzalma az élet kivetettjeihez, a társadalom perifériáján élő „szegényemberekhez", s innen eredt az akart, szándékolt népnyelvi szóhasználat a fel-feltűnő „vót", „egyre mén", „osztán", innen eredtek a „parfümös" rend illemszabályait dacosan, hetykén elvető mozdulatok. A költő kilépni vágyott egy visszafogó, szűk, nyomasztó világból. Ezért idézte meg Ady nyomán Dózsa György alakját is.

A *Népszava* 1912 március 9-i számát elkobozták Komját *A Dózsa-vér* című verse miatt. Holott a költő ekkor még nem volt forradalmár, csak helyét nem lelő, kereső, vívódó értelmiségi. Még nem a pori keservek szimbólumát jelentette számára Dózsa

György, a lázongó elégedetlenség fogódzott meg csupán a névben. A felrázó paraszti képeket a „zsellérföldeken" „görbedve markoló alázatról", az „ősi földön" „tallózva járó bánat" elvontsága helyett, később illesztette csak versébe a már tudatos forradalmár költő. Pályája kezdetén állt ekkor még Komját. A felforrósodott hangú Dózsa-vers, és a céltalan világfájdalom költeményei nem feleseltek egymással: összetartoztak. Együtt, s egyszerre jelezték ekkori költészetének s emberi magatartásának legfőbb mozgatóját: az egyelőre még csak elvontan érzett, konkrétizálni nem tudott otthontalanságérzést. Nem volt még harcos, csak a lázadás útjait kerestette vele a mindent akaró nyugtalanság, a nem alkuvó értelmi s erkölcsi igényesség. S ennek a keresésnek volt kifejezése kínlódó, vergődő pesszimizmusa, s ennek lett első állomása a puszta művészi tagadás, a formabontó anarchia, az avantgardizmus.

II.

1915 és 1917 között a modern „izmusok" hívének vallotta magát Komját. Expresszionista, futurista szabadverseket írt, s a magyar avantgarde folyóirataiba, Kassák lapjaiba, a *Tett*be és a *Ma*ba dolgozott. Életútja néhány esztendőre ezzel a mozgalommal fonódott egybe.

A századelő avantgarde-törekvéseit ma már helyükre rakta az idő. Az eszményítő romantikus köd, s a fitymáló elutasítás egyaránt indokolatlan velük szemben. Annak látjuk az „izmusok" indázó, vibráló lázvirágait, amik valójában voltak: történeti jelenségként könyveljük el őket. Az imperializmus korát megélő kispolgári értelmiség lázadó ösztönösségének sajátos formája volt ez a művészi anarchia; helyesen érzett kérdésekre adott helytelen felelet. Az önálló társadalmi cselekvésre képtelen kispolgári értelmiség sajátos kusza pszihológiája, lázadó jobbratörése s riadt tanácstalansága tükröződött benne.

Taszította, felháborította ezt az értelmiséget a hanyatló kapitalizmus elboruló barbár világa, tiltakozásra késztette őket a válságokkal és háborúkkal beköszöntő imperialista kor. Érezték, hogy embertelenné merevedett körülöttük az élet. Lázadtak ellene. De csak kétségbeesésük volt, iránytűjük nem. Tévedezésre ítélte őket eszmei felkészületlenségük, s kénytelen vagy önkéntes elzártságuk a valóban forradalmi mozgalmak elől. Világnézetben, gondolkodásban nem tudtak túljutni azokon a korlátokon, amelyeket épp a gyűlölt s ostromlott burzsoa rend szabott ki nekik. S innen eredtek ellentmondásaik. Innen eredt a meghirdetett

szándék, s az elért eredmény, a feszítő indulat, s az utat jelölő program szembeötlő feleselése.

Az elhazugult élettel fordultak szembe az avantgardista lázadók, a nagy szintézis, a lényeg, a teljesség után kiáltottak. Elvetették a megkötő individualizmust, a tisztító, feloldó közösségi élet utáni vágy hajtotta őket. De ugyanakkor a szubjektív idealizmus volt világnézetük ismeretelméleti alapja: az én börtönéből nem tudtak kitörni. Indulataik, szenvedélyeik fullasztó ködében botorkáltak tovább, a valóság megértésére és megélésére nem volt erejük. Kiáltó eksztatikus pátosz pótolta náluk a valóságtól diktált gondolatokat, az erő fitogtatása, harsogó igésítő stílus a tényleges erőt, önkényes, szeszélyes absztrakciók helyettesítették a kifejezni vágyott lényeget, s a mindenséggé felnagyított én révén vélték feloldhatónak gyötrő magányukat. Elvetették a burzsoa művészet öncélú formaművészetét, de ők maguk is szentségnek tekintették a formát, tagadásukkal vallották annak primátusát. Úgy vélték, hogy a forma meddő szétvetésével, a szilárd strófaszerkezet felbontásával, a rím, a ritmus s minden megkötő grammatikai szabály, hagyományos nyelvi forma félrelökésével máris forradalmi tettet hajtottak végre. A burzsoa rend, világnézet és művészet szenvedélyes ellenzői voltak. De a polgári-kispolgári értelmiség eszmei pozicióiból kívánták robbantani a polgári világot. Lázadásuk így szükségszerűen visszájára fordult. Nem nyitott új távlatokat, nem hozott új gondolatokat, ellenkező előjelű burzsa függőség maradt csupán. Nem szüntették meg, csak befejezték, kiteljesítették művészetnek és életnek azt a tragikus elszakadottságát, amely Baudelaire és a parnasszisták óta jellemezte a rossz lelkiismerettel élő, de a jövő útjait nem lelő polgári értelmiség művészetét.

Az avantgardizmusnak ez a belső ellentmondásossága érteti meg, hogy annyiféle irányba vezetett tőle az út. Későbbi harcos forradalmárok, megbúvó gyáva kispolgárok, cinikus szkeptikus polgári széplelkek s dühödt fasiszták egyaránt akadtak a korai avantgarde mozgalmak résztvevői között. Együtt volt itt még az acél és a salak. Az idő szelektált. Az döntötte el, kinek a számára volt ez művészi lázadás pusztán menekvés, a lelkiismeret könnyítő szere, nyugtató, veszélytelen álforradalmiság, s kinek a számára becsületes őszinte útkeresés, tisztító időszak, szükséges átmenet a rossz társadalmi közérzettől, a szenvedő, kínlódó, de tehetetlen értelmiség lázadásából a változtatásra valóban képes forradalmi mozgalmak felé.

Komját Aladár az utóbbiak közé tartozott. A Majakovszkijak, Becherek, Aragonok, Eluardok, Jiri Wolkerek útját járta. A lá-

zadó igényesség kényszerű-kelletlen állomása volt nála az átmeneti eggyéforrás a művészi avantgarddal. Nem mintha mentes lett volna ennek hibáitól. A téves megkötő világnézeti és művészeti elvek rá is hatottak. Átvette a *Ma* írói körében hódító, anarchikus, idealista világnézetet: a megélt kozmikus egységben a mindenséggé teljesedő érzékelő nagy Én játszotta nála is a főszerepet. Verseit olykor az érthetetlenségig eltorzította a vállalt absztraháló, formabontó expresszionista technika. A zsúfolt erőszakolt szóösszetételek, a tördelt mondatok, s a szokatlan mesterkélt asszociációk előtt tanácstalanul áll olykor a puszta sejtés és megérzés is. S mégis: sohasem veszett el teljesen az „izmusok" különcködései között. Csöppetse véletlen, hogy magatartásába, viselkedésébe nem szívódott fel soha semmi az avantgardisták zseniskedő polgárpukkasztó pózaiból. Ember tudott maradni az emberek között. Nem annyira az avantgardizmus programpontjait vette komolyan, sokkalta inkább a saját lázadó indulatait. Azt igenelte ebben a mozgalomban, ami valóban érték volt benne: a nemet mondó szenvedélyt, az izzó, keserű felháborodást az adott világ rettenetein.

Az első imperialista világháború évei voltak ezek. Lázítottak a föld szörnyűségei. S Komját azok közé az írók közé tartozott, akik a saját szavaival szólva — „nem sunyták le bitangul a fejüket az arcukba ötlő rettenet előtt, s nem kendőzték ringyósra a föld sajgásait". Költészetében az ember tiltakozó döbbenetének adott hangot.

Ekkor kapott különös szerepet nála a már-már cinizmusba hajló irónia, a „humour noir"; az a sötét, komor, lehet mondani: akasztófahumor, amellyel a huszadik század nem egy lázadó költője, a fiatal Majakovszkijtól a Nincsen apám sem anyám József Attiláig, gyűrte le, s fordította a maga visszájára a lélek dúltságát, tiltakozó kínzó fájdalmait. Hiszen „elfújta a szél az ég alól a földet", „bomlottan kongat a nap harangja", „bukfencezik a holt s nem kéri a bérét", „részeg füstjét a kínnak" lehet érezni. Fejetetejére állt itt a világ, s a feltornyosuló borzalmakkal szemben a torz „hördülő fintor", a hetyke csavargós gúny biztosított, ha ellentmondásosan is, menedéket, bíráló fölényt. Ez a groteszkségében is tragikus, keserű, vágó irónia csap ki Komját korai háborúellenes verseiből. Ez jellemzi 1916 elején írt „újfajta katonadalait", a *Menetszázad*ot, *az Eltünteke*t, s a méltán antológia darabbá vált *Sorozás* c. vers szándékoltan naiv, s szándékosan groteszk, megrázó sorait.

Eleinte nem dobta még félre maradéktalanul Komját a szabályozó formát, a rímet és a ritmust, csak az iszonyat nőttén ku-

szálódtak mindjobban össze versei. A kozmikus életérzés, a világ meg-nem-szakadó egységének hirdetése nemcsak az Én felnagyítására, s egy hittető, megejtő álszintézis, álharmónia megteremtésére volt nála hivatott: jelezte a felelősségérzés megnövekedtét is. A „nincsen külön" révén beleivódott annak tudata, hogy eloldhatatlan egymástól az egyéni sors és a közösség. „Csak egy vagyok a sok közül", „minden veszendő bennem éli sorsát" — vallotta Komját. Magára vett minden emberi szenvedést. S nem utolsósorban ez az érzés, a szorongó aggodalom az emberi jövőért tette zilálttá, görcsösen telitetté, olykor szinte már az érthetetlenségig fojtottá verseit. Nem az expresszionista divat, sokkalta inkább a türelmetlen lázas indulat hántott le róluk minden külső díszt, űzte a költőt önkéntes szikár aszkézis felé. Az érzés volt előbb kész, az irodalmi irány csak keretet adott. Kemény, keserű lemeztelenített szavakra, szaggatott, kurta, felkiáltójeles mondatokra volt szüksége Komjátnak ahhoz, hogy elmondhassa fojtogató központi élményét: a kibírhatatlanságot, a katasztrófaérzést. „Egyetlen épünk sincs már", „száz nyavalyában hánytorog testünk", „a föld egy rettentő ütés", „égig sajlódik a téboly", „ránk hegyomlik a kétségbeesés" — tért vissza konokul csökönyösen verseiben a riadt kiáltás: a lelkiismeret jajkiáltása a veszélyeztetett emberért.

„Utálata a közönynek", „tagadása a belenyugvásnak" — volt ez a költészet. „Ormán a nincsnek", szembenézve a kor szörnyű nihiljével a megváltás útjait kereste Komját, „szabadulásért", változásért, jövőért kiáltott. „Soha érőbb nem volt a tevőség" — írta 1917 végén. „Embermerőség: legszebb értelem" — vallotta eszményként. „Csak egyszer egybe minden tört zihálást" — sürgették a nyugtalan versek. A nemalkuvó dacos humánum, mint „makacs eredményt minden számvetésben", követelte a változtató tettet. S együtt az érő idővel kiküzdötte, kiszenvedte magának Komját a forradalom hitét. Az „izmusok" hamis fölényével és tettetett erejével szemben megtalálta az igazi erőt. Az egzaltált expresszionista pátoszt másfajta öntudat váltotta fel, azoké, kiket egyik versében így jellemzett a költő: mi „meghalunk, de utánunk a teljesség marad". A forradalmárok öntudatához ért.

1917 végén elvált Komját útja a kispolgári avantgardista lázadókétól. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatása alatt Révaival, Lengyel Józseffel és György Mátyással együtt szakított a *Mával*. *Kilencszáztizenhét* címen új folyóirat megindítását tervezték. A választott cím egyben programot is jelzett: a szocialista forradalom gondolatát kívánták a lelkekbe beleoltani. A cenzúra megakadályozta ugyan a lap megjelenését, de a magyar forradal-

mi szocialista irodalom mégis ezzel a folyóirattervvel vette kezdetét. Igaz ugyan, hogy szocialistáknak és forradalmároknak nevezték magukat Kassákék is. S igaz az is, amit a *Sarló és Kalapács* irodalmi platform-vitája vetett fel később, a 30-as évek elején: Komjáték világnézetében, művészi hitvallásában kiválásuk után is sok maradt még az értelmiségi lázadók ösztönösségéből, anarchizmusából. De a leglényegesebb: az egyértelmű állásfoglalás mégis elválasztott, éles határt vont a szocialista forradalmiság, és kispolgári antikapitalista lázongás között. Mert a szocialista forradalmiság sosem a szavakon múlik, de nem is jelentkezik rögtön kiérlelt, végleges eszmei felkészültségként. Ott veszi kezdetét, ahol az egyén dönteni tudott, irányt választott, s a szocializmus ügyére tette életét. A belső elszánás, ha még nem is megérkezés, de már új minőség. S Komját áttört ehhez. Felismerte, hogy az új ember és az új világ nem avantgardista költői műhelyekben, nem magányos fantaszták kósza álmaiban, hanem kint az életben, a tömegek között, a társadalom harcaiban készül. S ő vállalta ezt a harcot. A tett, a kiállás morális parancsa élt benne. Útja a szocialista forradalmat előkészítő mozgalmakon, az illegális gyárközi bizottságon, s Korvin Ottó antimilitarista csoportján át a magyar kommunisták megalakuló pártjához vitt.

III.

1918 novemberében lett a kommunista párt tagja Komját, s az maradt élete végéig. A szocializmus eszméi között — a kortársak vallomása szerint — tájékozott volt ugyan már korábban is, s mint az egyik budapesti gépgyár, a Tudor-gyár kis tisztviselője, éveken át a proletariátus közvetlen közelében élt. Mégis csak a lenini párt megismerése után válhatott benne hitté, világnézetté, az egész embert átjáró élménnyé a munkásosztály és szocializmus. A II. Internacionále híg marxizmusával, reformista munkásmozgalmával, mely Komját szavaival szólva végül is „ledobbant vérbe és piszokba", a világháború rettenetei közt elárulta csődjét, a lázadó igényesség mit sem kezdhetett. Biztos fogódzó hiányában álutakra tévedt a forradalmi szándék. Hol a szindikalizmus, hol az anarchizmus, hol pedig, mint pl. Komjátnál, a velük rokon művészi avantgarde zsákutcájába tért. De ha a gondolat hamis irányba tájékozódott is, őszinte s igaz volt a mögötte munkáló szép lázadó érzés: a múltat elvető konok szenvedély, s a türelmetlen vágy az új emberű, új arcú világ után. Éppen ezért törvényszerűen jutott el Komját a lenini párthoz. Ami benne becsületes volt és nemes, az vitte oda. Tudatosítóra, megfogalmazóra,

valóra váltóra lelt itt a benneélő mindent-akarás, a csillapíthatatlan, konok igényesség. 1918 végén, 1919 elején megszülettek a kommunizmus eszméje mellett hitet tevő első magyar versek. Komját megírta az *Új Internacionale,* az *Orosz testvérek elé* és a *Bolsevikiek* c. költeményeit.

Az eszme vállalása, igazságának felismerése azonban még nem jelentette maradéktalan megértését is. Bizonyos fokú ellentmondás vonult végig Komját kommunista költői pályájának első szakaszán, az 1918—1923 közötti évek alkotásain. Nem volt ekkor teljes még az összhang élet és mű között, nem azonos logika munkált mindig bennük. Az élet a kommunista forradalmárok egyenesvonalú, célratörő, harcos élete volt. Nemcsak a győzelem napjaiban. Egyszer kivívott meggyőződését töretlenül, „hitvalló daccal" vitte át Komját a bukás tragikumán, az emigráns lét hányatott, zaklatott éveibe is. Életében, tetteiben nem volt felemásság, nem volt semmi törés. Nem így azonban a művekben és a gondolatok között. Ott az egykori kispolgári avantgardista lázadás nem egy maradványa még mindig tovább élt. A formabontás absztrakcióit nem hagyta ekkor még maradéktalanul maga mögött Komját. Központi szerepet játszott verseiben a bizarr felnagyítás, az erőltetetten magas hang, a végsőkig vitt egzaltált sűrítés. Politika és művészet kapcsolatát vallotta ugyan, de mégis úgy ítélte meg, hogy, puszta elmebeli konstrukcióként is ki lehet küzdeni a proletárirodalom „új alakító elvét és tartalmait". Mint később a *Sarló és Kalapács* vitája során ő maga utalt rá: élet és cselekvés határozottságával, egyvonalúságával a mű s a világnézet némileg feleselt itt még.

Nemcsak Komját pályáját jellemezte ez az ellentmondás. Mint az orosz futuristák, kozmikusok, konstruktivisták, a német expresszionista munkásköltők, s a különféle „proletkult", „kuznyica" csoportok példája mutatja, a kommunista irodalom kezdeti szakaszán általában feltűnt az övéhez hasonló sajátos kettősség. Természetes következménye volt ez annak a történelmi ténynek, hogy a kezdet kezdetén a kommunizmus eszméjét vállaló írók túlnyomó része a kispolgári lázadó értelmiség soraiból jött.

Mélyen átélte ez az értelmiség az imperialista nihilt, taszította a múlt. De az újról, a változást hozó forradalmi mozgalomról konkrét élménye, kellő tudása még nem igen volt. Jobbára romantikus érzelmi mozzanatok vitték a párthoz, csodaváró, messianisztikus, már-már vallásos hit hajtotta a megváltást igérő proletárforradalmak felé. Ugyanakkor azonban konkrét mindennapi harcok során, s az egyre növekvő ismeret révén nem edződött még meg, nem tisztult még le a benne élő vállalt s igenelt új

meggyőződés. Érzelmeivel, szándékaiban kommunista volt, de tudatában, gondolkodásában még nem maradéktalanul. S ez a felemásság visszatükröződött művészetében is. A kommunista igényű irodalom kezdeti szakaszán feltűnő hangoskodó, laza, anarchikus vonások, azok a hibák, amelyeket főképp a „proletkult" kapcsán bírált többször Lenin, eredetüket jobbára innen vették.

S nem volt mentes ezektől a hibáktól Komját 1918—1923 közötti művészete sem. Mégis helytelen úton járna irodalomtörténetírásunk, ha a vitathatatlan s többnyire formai azonosságokból kiindulva egyenlőségjelet vonna az avantgardizmus és a proletkultos hibákkal terhelt korai kommunista költészet között. Mert igaz ugyan, hogy Komját elvileg nem törte át ekkor még az „izmusok" visszahúzó, fékező elveit. De az új élménye, ha elvontan, romantikusan is, mégis csak adva volt. Művészetének a vállalt kommunista eszmeiség ha nem is új irányt, de más csengést adott. Csöppet se véletlen, hogy a kispolgári lázadókat mind szélsőségesebb, idegenesebb formai és szellemi kalandokba űzte a felnövő bizonytalanság, a megzabolázni nem tudott kétségbeesés. Komját szavai viszont megkeményedtek, higgadni kezdtek. Megtört a láz. Ha egyelőre az avantgardizmus formai köntösében is: valami új készült. Elég összevetni ennek érzékelésére az emigráció két lapjának a Kassák-féle *Ma*nak és Komját *Egység*ének eltérő hangjait. Az egyre értelmetlenebbnek s kuszábbnak érzett világ, s a mindjobban megértett valóság más-más előjelű irodalma a kísértő formai hasonlóságok ellenére is elvált egymástól.

Az az ember szól Komját ekkori verseiből, aki az élet legfontosabb kérdését megoldotta már: a társadalomban és a világban megtalálta helyét. Az avantgardista időszak meddő sürgető kérdéseire: „ó ki fogja a testemet egy össze-marokba", „kinek kezébe a testem feszítő vasát" — itt válasz érkezett: „Egy tömbbe moccant a szerteszét erő". A „homokba szétfutó" céltalan életekkel szembeállítódott a „harcos és hites élet": a kommunista forradalmároké.

Visszaadta a párt az imperialista kor szörnyűségeitől elrablott hitet, az életben és az emberben újra bízhatott a költő. „De könnyön s véren át hiszem a jót" — valotta Komját 1920-ban. A gyötrött humanum otthonra lelt. A forradalmi párt a kapitalizmustól atomjaira szétdúlt világban megvillantotta az egység, a harmónia szép igéretét. A kaosz elsimult. A dolgok elfolyó zürzavarában látható lett a rend, a jelenségek mögött a lényeg, a véletlenek közt az uralkodó törvény. „Tél-túl katangból' „cövekllődés" lehetett az ember, megállhatott az „elfolyóban is", a „bi-

zonyosság egyszerűjén" léphetett tovább. Hiszen „tömb, gép, olaj, szén, föld, erős szövetség", s a kiküzdött világnézet „tartó mint a föld".

„Bennünk árad az elpusztíthatatlan", „a szavunk törvény", „inak vagyunk a szörnyű szakadatban" — fejezte ki számtalan változatban Komját a párttal való azonosulásból felnövő központi élményét. Belevésődött annak tudata, hogy az élet nem összevisszaság, a rend benne az úr; természetben és társadalomban egyaránt van parancsoló s felmérhető törvény. Kiküzdötte a felnőtté, nagykorúvá vált ember világnézetét. A lázas izgatott lélek megnyugodhatott. Nem volt itt már a vak indulatra, a tétova céltalan szubjektív szenvedélyre utalva a vágyott, idézett emberi cselekvés; „pogányul józan számvetéssé" válhatott: mögötte állt biztos iránytűként a megértett törvény.

Új tartalommal telítette ez a felismerés az erkölcs s a humanum megkopott szavait. „Legerkölcsösebbnek és legigazabbnak" az az élet tűnt, amely képes rá, hogy összhangba hozza önmagát, szétfutó vágyait a kor, a valóság parancsaival, amely — ahogy egyik levelében megfogalmazta Komját — tudja „a fejlődés törvényeit, segíti teljesülni... s minden nyomorúságot örömmel visel el ezért." Ennek az új s igaz erkölcsnek voltak hordozói az első kommunisták. Büszke daccal írhatta róluk a költő: „Mert mi vagyunk... — az örök rendtevők. — És mi vagyunk százszor és ezerszer — a minden-erkölcs és minden-erő."

Erőt és öntudatot adott ez a morál, „hitvalló dacra" képesített a vereségben is. „Testvérek! — kiket egybeontott a százszorjóság — törvénytevőre — a mi testünkkel igazul az élet" — hangzott a proletárditatúra bukása után Komját bátor és tiszta szava. A felismert törvény, a vállalt erkölcs keménnyé, hajthatatlanná tette az egyént, a harcosok elszántságát ültette belé. „Újra! Meg újra!" „Mégis és mégis!" „véren és halálon keresztül" mehetett előre az így megedzett jellem, töretlen küzdhetett a proletárok vágyott rendjéért. Egyéniségébe oldódott, morállá, magatartássá vált benne az élet megértett igazsága, annak szilárd és biztos tudata „hogy ennyi csak a föld, nyomorgatók s nyomorgatottak — s hogy kettőnk közt nem babra megy a játék." Megélte Komját a kommunizmus legfontosabb erkölcsi s emberi tartalmait. Ha még nem is voltak mindenben kiérleltek benne az új gondolatok: életének pátoszt és irányt ez az élmény adott. Mindjobban viszszaszorultak verseiben az izmusok kísértő szertelenségei, s mind teljesebben a szocialista líra, a szocialista realizmus felé fejlődött költészete.

IV.

1923—24 jelenti a fordulatot Komját költői pályáján. Ekkor vetette le végleg az anarchikus, avantgardista különcségeket: a szocialista realizmus útjára tért. 1924-es *Lenin*-verse, s főleg az 1923-as őszi Thälmann-vezette munkásfelkelést megörökítő „proletárballada", *Hamburg októbere*, jelzi áttörését. Az új fejlődést nemcsak a személyes sors alakulása, kapcsolata az erős, megedző német munkásmozgalommal, s a Kommunista Internacionale lapjánál az *Inprekorr* szerkesztőségében eltöltött tanuló évek értetik meg. A döntő mozzanat a kor hű megélése volt.

1923-ban véget értek a forradalmi fellendülés 1917-ben kezdődő évei. A kapitalista rend, ha átmenetileg is, ha viszonylagosan is, megszilárdult. A harc nem szünt meg, de formát változtatott. Keményebbé vált, puszta érzelmi odaadás, érzelmi forradalmiság nem volt már hozzá elegendő. Helytállást, tudatosságot, a valóságot bizton felmérő értelmet kívántak a változott idők. A forradalmi fellendülés évei kedveztek mindenfajta romantikus érzelmi forradalmiságnak, elvont himnikus költői pátosznak, naggyá nőhetett ekkor a kapitalizmus gyors egyszeri ledőltét váró messiási hit. Az apály évei viszont lassú és szívós hétköznapi munkát, gondolati számvetést követeltek meg; próbára tettek jellemet, hűséget és gondolkodó erőt. A gyors, s közeli remények tűntén, a világforradalmi illúziók szétoszlásával leszakadtak a mozgalomról a pusztán érzelmi szálakkal hozzákötődő vélt útitársak. A megmaradtakban viszont elmélyült, megedződött a forradalmi tudat. Szorosabbra fűzték kapcsolataikat a tömegekkel, s az egész embert átjáró, végiggondolt világnézet lett a kommunista hit. „De aki marad, az örökre marad" — vonta meg a huszas évek második felében Komját az idők mérlegét. S ő azok közé tartozott, kiket nem engedett lehullni értelem és hűség. Nem a nézeteit változtatta meg, elmélyítette őket: jobbára érzelmi kommunistából tudatos marxista-leninista forradalmárrá nőtt. S ez a változás visszatükröződött költészetében is. A mind öntudatosabbá váló kommunista meggyőződés küzdött a nekiszánt művészi módszerért. A költő kereste a szocialista realizmus útjait.

A művészi fordulatnak a témakör megváltozása volt a legszembeötlőbb, ha nem is a leglényegesebb jele. A munkásmozgalom harcainak, s a nép mindennapi életének konkrét témái foglalták el a forradalmi elvontságok helyét. A hamburgi munkásfelkelés, Kína forradalma, a magyar népbiztosok pere, a Horthy-elnyomás, a „magyar szegények" hazai sorsa, a háborgó „Proletár-Magyarország", s mindenekelőtt 1919, az elbukott, de nem

feledett magyar forradalom lett a Komját-versek jellegzetes, sajátos tárgya.

Tisztábban látta ekkor már Komját a kommunista író feladatait. Témakörének megváltozásában a valóság szenvedélyes, pártos megélésére tett költői fordulat is visszatükröződött. Az az író lett az eszménye, aki „a valóság elől nem dugja homokba a fejét". Felismerte, hogy a valóság maradéktalan felmérésére az elnyomottakkal való egybeforrásra kötelezi az írót a szocialista igény. Hiszen aki az újfajta emberség, az új harmonikus emberi világ művészi hírhozója kíván lenni, annak magának is jelen kell lennie ott, ahol az új készül. Nemcsak a témakörét változtatta meg, hanem írói magatartását is. A hanyatló polgári költészet és az új szocialista líra útja véglégesen elvált egymástól. A mindjobban elszubjektivizálódó, a lélek parttalan tájain, a tiszta bensőség világában elvesző dekadens lírával szemben a költészet tápláló talaja itt az lett, ahonnan új érzés, új eszme egyedül jöhet: a líra az ősi költői forrás, a valóság felé fordult. Az élet győzött a semmibe futó látomások fölött.

Az új írói magatartás törvényszerűen módosította a művészi kifejezést is. Nem annyira külsőségekben rejlett ez a változás. Az avantgardizmust maga mögött hagyva sem tért vissza Komját a hagyományos kötött formákhoz. Intellektuális alkatú költő volt, verseinek erős gondolati jellegéhez a könnyed dalforma nem igen illett. Élete végéig szabadon hullámoztatta verseit, nehéz lenne a szokványos poétikai sémákba szorítani őket. Szabályosan ismétlődő rímek, tiszta ritmusú sorok csak elvétve tűntek fel változó szótagszámmal tovarohanó, arányos strófákkal meg nem kötött, s inkább gondolati ritmussal mintsem zenei elemekkel egybefogott költeményei között. Verselése mégis fegyelmezettebbé, szaktalanabbá vált. A művészi formáló elvben változás történt.

A realista kifejezésmód lett Komját számára a legfőbb költői parancs. Nem szabad „elrugaszkodni a valóságtól"; a szó nem azért van, hogy elfedje az életet, hanem azért, hogy nevén nevezze a világ dolgait — vallotta. A széthulló polgári költészet s a születő szocialista líra formáló elve között határ vonódott. Ott a logikátlannak, kiismerhetetlennek érzett világ diktálta a formát, a kínzó belső üresség villódzó általó leple volt a túlbonyolított öncélú költőiség. Itt viszont a megérteni vágyott, s megérthető világ, a szóra bírt testvéri valóság alakította s választotta meg a művészi kifejezést. A költészet újra kivívta a tiszta egyszerű emberi szó vesztett hitelét A' vers az élőkkel élő nyelven beszélt.

A valóság felé forduló írói magatartásban s a realista for-

máló igényben azokat az elveket hódította meg Komját, melyeket később a szocialista realizmus teóriája tudatosított. Igaz: nem volt ekkor még adva ez az elmélet, a RAPP[1] nézetei uralkodtak a kommunista esztétikán belül. Élet és meggyőződés új teljesebb művészi módszer felé hajtotta a párttal összeforrt írókat. De egy szándékában marxista, tartalmában azonban szűk szektáns irányzat tévesen általánosította a keresés elért eredményeit.

A témakör módosulásában nem a lényegre, a valóság pártos írói megélésére figyelt fel a RAPP, a művészi agitáció megvalósulásaként könyvelte el ezt a fordulatot. Meghirdette „a dialektikus materialista alkotómódszert", központi helyre állította az esztétikában az agitációt, elfedte, meghamisította a szocialista irodalom és a valóság közti tényleges kapcsolatot. A realista kifejezésmód igénye a szűken értelmezett közérthetőség követelményévé egyszerűsödött itt. A mesterkélt, cizellált dekadens lírával szemben szinte prózai szárazságban, rideg puritán dísztelenségben vélte megtalálni a rappista szektánsság a proletárlíra fő sajátságait; a polgári költészettel együtt már-már elvetette a képekben, színekben felsejlő költőiséget is. Nemhogy előrehajtotta volna a fejlődést ez a teória. Ellenkezőleg: fékezője, kerékkötője volt.

S Komját költői alakulását nemcsak a forradalmi valóság érteti meg: hatott rá ez a lehúzó elmélet is. A rappista nézetek térhódításának nála külön is kedvezett a tragikus egyéni sors: a kényszerű emigráns lét, Elszigetelve minden realista irodalom legfőbb éltető elemétől, a hazai népi élettől: könnyebben hatolhattak be esztétikai gondolkodásába szektáns tételek. A valóságábrázolás s a realista kifejezésmód igénye mellett, ennek rovására, túlzottan előtérbe nyomult nála is a művészi agitációnak, és a leegyszerűsítőn felfogott közérthetőségnek a követelménye. Témaköre nemcsak megváltozott, hanem le is szűkült: természet, család, szerelem kívül rekedt rajta. Stílusa áttetszőbbé, egyszerűbbé vált, minden bizarrt, minden keresettet kidobott magából. De ugyanakkor némileg el is szegényedett: megritkultak benne a képek és színek is. A realista művészet felé törő írói fejlődést visszavetette némileg a rappista közjáték.

De a művészi vívmány a hamis elmélet okozta torzulások ellenére is vívmány maradt. Nem hallgathatja el irodalomtörténetírásunk a hátráltató tendenciákat: legendagyártás a marxista kritikának nem lehet feladata. De elhibázott, történelmietlen s vulgarizáló az a szemlélet, amely Komját egész ekkori munkásságát a rappizmussal azonosítva, nem veszi észre benne a szocialista realizmus megszülető magyar költészetét. Hiszen a szocialista re-

[1] Proletár Írók Forradalmi Szövetsége

alizmus ábrázoló módszerét az élet szülte, s nem a teória. Az elmélet csak tudatosította, magasabb szintre emelte azt, ami a valóságban, az írói gyakorlatban már nélküle is adva volt. A huszas évek magyar kommunista irodalmát csak a felületesség intézheti el azzal, hogy „rappistának", „szektánsnak", „weimari proletkultosnak" bélyegezve, mereven szembeállítja a proletárirodalom későbbi, már tudatosan szocialista realista szakaszával. Épp Komját példája mutatja: a kétfajta irodalom között nemcsak ellentét volt, hanem folytonosság is. A magyar szocialista realizmus a huszas évek emigráns kommunista irodalmában vette kezdetét. Komját Aladár, Hidas Antal, Illés Béla, Karikás Frigyes s a többi magyar forradalmár kommunista író életművének történelmi rangját s jelentőségét épp ez adja meg. Senki sem kívánja letagadni az ekkor meg erősen kísértő, torzító rappista hatást. De az úttörők érdemeit tévedéseik nem cáfolják: csak felmérhetőbbé teszik. Nem az jellemzi elsősorban az ekkori Komjátot, hogy hatottak rá a RAPP téves nézetei, hanem sokkalta inkább az, hogy a szocialista realizmus útjára ennek ellenére is rá tudott találni. Nem rappista értelemben vett külsődleges agitációs líra volt az övé: verseiben egy komor megedző kor s egy helytálló élet kemény nemes pátosza is ott élt.

A nagy feszültség lírája volt Komját ekkori költészete, a végsőkig élezett ellentéteké. Az emberiséggel együtt döbbent nyugtalan várakozásban „két világ mezsgyéjén" élt az egyéni lélek is. „Neki-szánt komoran", „életre-halálra", „a krisztustalan utolsó rohamra" készült ez a kor. Döntésre szorított: „A néma is kell, hogy perlő szóra nyissa száját" — írta a költő. Hisz „reng a világ": „roppant birokban kizsákmányolt s kizsákmányoló". Ahogy az egyik Komját-vers címe mondta: „Utolsó birokra fordul ez a pör". S a költő ennek az életre-halálra vívott küzdelemnek, „végső biroknak", jövőt vajúdó hánykodó világnak közepében élt. Idegeiben hordta munka és tőke irdatlan harcának minden feszültségét. A személyes élmény hőfokára izzította a valóságadta élményeket: a történelem szintjén élte egyéni életét.

A kor feszültségének átható élménye a kulcs Komját ekkori költészetének a megértéséhez; innen nézve kerülnek helyükre az egyes motívumok. Központi helyet foglalt el verseiben a dolgozó osztályok embertelen sorsának a rajza, „inség, jaj, törődés görgetegje alól" beszélt a költő, hírt adva arról a világról, hol „a szem vakon bámul, a szó vérként szivárog", „sztrájk sztrájkra zúdul", s „harminc millió dologtalan áll — néz farkasszemet a semmivel". „Az éhesek világármádiája ordítja" itt éhét; „gyarmati rabszolgák, paraszt-szegények, proletáranyák" gyötrelme jajdul.

„Vérből és mocsokból" kiált fel a vers. Mindenfelé jaj, kétségbeesés, „börtön, puskatus, halál", s „fogcsikorgató úttalanság" százmilliók tépik, törik hiába „szörnyű életük rácsát". Nehéz lenne tovább fokozni az itt megelevenített kínokat. A költő a társadalom poklaiban élt. De mégsem veszett el fojtó levegőtlen naturalizmusban verse. A nyomor képei nem öncélúak voltak itt. A kor mélységeit, szörnyű nyomását mérték fel: a lélek feszültségét tették teljesebbé.

S ezt fokozták tovább a sötét, haragvó indulatok is. Konok és komor szenvedélyek csaptak ki „a szegénység panaszaitól súlyosult" versek soraiból hozták a sárba, tudatlanságba, füstbe mocsokba süllyedt lent üzenetet „Bányában, gyárban, faluvégeken indulat zubog", „indulat árzik nádason, erdőn kaszás réteken". „A gyárakban a kalapács őles szikrákat csattant' a szívekben „dac s irgalmatlan harag". „A gyűlölet, az indulat, a bosszú ..a pusztító düh" hánykódik, kiált, fenyeget. A költő egy elviselhetetlen embertelen világ kivetettjeinek minden emésztő indulatát szavakba fogta. Felmérte korát versbe préselte az idők feszültségét

„Micsoda idők! Mint a duvadat — gyötörnek minket, ölnek, hajtanak" — írta egyik verseben Komjáti. Ki érezhette volna teljesebben át a kor tragikus komorságát, mint a bukott forradalom emlékét szívében hordó, otthontalan elő, emigráns magyar kommunista költő? A regit elviselni nem lehetett már, de a kapitalizmus maradék ereje még elég volt ahhoz, hogy ne engedje megszületni a vágyott holnapot. Igaz „a föld új sarka, az orosz-szovjet" már állt, de a szocializmus hadállásai meg sokkal gyengébbek voltak az ellenfélénél. Tőke és munka történelmi harcában az előbbi oldalán volt a pillanatnyi föleny. Áldozatkészséget, aszketa lelket kívánt az egyenlőtlen kemény küzdelem, menekült innen minden gyengeség S Komjáti nem szépített, nem idealizált, átérezte a kor jobbjainak szornyű gyötrőttséget. Nem hazudta el a nehézségeket· fölebük került A nyomor s a kétségbeesett indulat végletes képei nem remenytelenseget tükröztek nála· láthatóbbá tették a lélek szembeszegülő, elszánt erejét. Verseiben nyugtató tárgyiassággal társult az emésztő szenvedely, szándékolt józansággal fonódott egybe a keserű düh Egyszerre volt itt jelen fullasztó, szétvető indulat s ellenálló tartó keménység. Makacsul, tömören, mintegy összeszorított fogakkal beszélt a vers. A dacos akarat adott formát neki

Nem az expresszionizmus, nem a neue Sachlichkeit, s nem is a RAPP szabályai értetik meg Komjáti ekkori költői stílusát A megélt valóság keresett itt formát. Az alakította ki érzelmi telített-

ségének s aszkétikus visszafogottságának ezt a vibráló tömör költészetét. A feszültségérzésből eredő háborgó, sodró szenvedély sugallta a sorokat, strófákat szétvető, ritmussal, rímmel szeszélyesen bánó rapszódikus előadásmódot. Az törte szét ropke kiáltásokba a mondatokat, s tette kedvelt költői fogássá a váratlan fordulatot. A feltorlódó indulat izzította felsőfokra az egyes szavakat, halmoztatta az ismétléseket, fokozásokat, s idézte meg lépten nyomon a gondolatritmust. De ugyanakkor a líra és epika határán mozgó, megkötő tárgyias műfajok vonzották a költőt, versei előteréből eltűnt az én, s a túlzottan érzelmi telítettségű, a nyugtalan szenvedélytől oly szívesen használt stíluselemeket, jelzőket, képeket megritkította egy már-már aszketikus intellektuális szigor.

A megfegyelmezett feszültség költészete volt ez. A forradalmáré. Érezte Komját egy vajudó, őrlő, átmeneti kor kibírhatatlan nyomását, gyötrő feszültségét, de ugyanakkor makacsul óvta a lélek nyugalmát, szilárdságát is. Nemcsak az idők elsodró rettenetét élte meg, élménye volt a proletariátus jövőt teremtő szervezett élcsapata, a kommunista párt is. A természet vak erőin úrrá levő győztes emberi munka birodalmából vett képek idézték „a párt rejtett hámorait", az emberi jövő „fegyverműhelyét"; mintegy jelezve, hogy a társadalomban is kezes törvénnyé alakíthatja át emberi merészség és értelem azt, ami kiismerhetetlen sorsnak tűnik a tehetetlenség előtt. Nem véletlenül lett Komjátnak éppúgy, mint a legnagyobb magyar kommunista költőnek, József Attilának sors helyet törvény a kedves szava.

Megélte Komját korának minden feszültségét, s így a maga teljességében megélhette a lenini párt nagy történelmi jelentőségét. „Ők az épség a bitang zűrzavarban" — írta a *Hamburg októberében* a kommunistákról. „Töretlenül, kik állnak itt még? — A kommunisták! — Töretlenül kik bíznak itt még? — A kommunisták!" — hangzott fel verseiben újból meg újból a hitté vált felismerés. A történelem másíthatatlan, szilárd akaratát jelentette számára a párt; „vas és cement" volt az élcsapat. Az osztályok harcának kaotikus zűrzavarában, az ingó, vajudó világban egyén és osztály számára biztonságot csak ez adhatott. Az ösztönös lázongók céltalan és tehetetlen indulataival szemben a párt képviselte a messzire néző, vezető tudatot. Ő „biztat, parancsol, hív, szervez, vezet", s az elbizonytalanodók számára ő a hitet adó, védő menedék. „A párt tartó vasán a lehulló is megragaszkodik" — vallotta a vers.

Egy embertelen kor roppantó feszültségében élve a szovjetek hatalmát kivívó lenini élcsapat volt a megszervezett emberi remény. Az ellenforradalmi „vérbírák" előtt álló magyar kommunis-

táknak joggal kiálthatta oda a költő: „Milliók vágya, dühe, akarata épít alátok roppant dobogót". A lélek legnemesebb vágyainak adott támaszt a párt. S Komját megélte ezt. Nem külsődleges agitációs téma volt számára a párt, hanem az egész embert átható mély lírai élmény. Nem véletlen, hogy a ritkázó rímeknek ebben a dísztelen, puritán költészetében ismétlődő rímek szelíd, csöndes, monoton áhitata vallotta a proletár-élcsapat dicséretét: „Ő háborog a keserű kenyérben — Ő vet tűzszikrát a garasos bérben — Ő kiált bosszút a fakadó vérben." Simogatnak, körülölelnek, végtelen szeretettel fonódnak itt egybe a szavak. A vers mondandója a zenéjében él.

A kor feszítő, embertelen nyomását megélő költőnek a párt megadta a megingathatatlan belső biztonságot, beleültette a győzelem hitét. Belevéste annak tudatát, hogy „nem volt hiába a tenger vér s a tenger szenvedés". Megfegyelmeződött a szétvető feszültség: Komját verseiből a nehézségek közt is helytálló ember, a forradalmár beszélt. A kérdező kornak megtörhetetlen akarat, nem alkuvó hűség, a jellem tiszta, acélos csengése válaszolt. „Százszor letiportak, százszor újra kezdjük"; „Mi meghalunk, — de a forradalmunk halhatatlan", „Elvéreztünk, de Hamburg jelszó marad" — tért vissza folyvást verseiben a helytálló életek dacos kemény szava. Nehézkesek olykor a sorok? Az emigráns lét nyelvi visszhangtalanságát megszenvedte a költői könnyedség? Hamis szürkítő esztétikai tanácsokat sugallt a RAPP? Ez mind igaz. De mindez nem fedheti el a verseiben kitárulkozó bátor és büszke életet. Nem fedheti el Komját ekkori költészetének pátoszát, szépségét.

V.

Irodalomtörténetírásunk joggal emeli ki Komját pályáján az utolsó évek, az 1933-37 közötti esztendők jelentőségét. Ekkor emelkedett legmagasabbra művészete. Megszülettek átfogó igényű, nagy gondolati költeményei: *A lélek mérnökeihez, Fiatalok, Öregek, Gyermekkor* és az *Öröm*. Csöppetse véletlen, hogy a harmincas évek elejére esett ez a művészi kiteljesedés. A szocialista irodalom ekkor vetette el végleg a RAPP megtévesztő hamis nézeteit, s összegezve addigi útjának eredményeit, kiküzdötte a szocialista realizmus elméletét. De az igazi tanító mester mégsem az új esztétikai gondolat, hanem az alakuló történelem volt.

Tudatosító, vízválasztó volt ez az időszak. A kapitalizmus ekkor árulta el végleg önmagát; a gazdasági válság anarchiájában s az uralomra juttatott német fasizmusban cinikus nyíltsággal

tárta fel csődjét, mélyen antihumanista lényegét. S ugyanakkor az ötéves terveit elkezdő Szovjetunió félreérthetetlenül jelezte egy másfajta emberi jövő lehetőségeit. Nyilvánvaló lett, hogy választ elé került az emberiség. S Komját tisztán látta ezt: mind a két világ közvetlen személyes élménye volt. Üzötten, hányódva a kapitalista Európa országaiban élt, oda kötötte a párttól rábízott munka; megélte az imperialista nihilt. De ugyanakkor ismerte a Szovjetuniót is, azt a világot, hol „béke int", hová „hazatér a vándor", hol „a szocializmus termésköveit győztes vasmarkok fejtik, emelik".

A fasizálódó, háborúra készülő tőkés társadalmat s a föld első szocialista országának építő lendületét egyszerre látva maradéktalanul megélte Komját a huszadik század forduló jellegét. Minden eddiginél élményszerűbben, mélyebben értette a munkásosztály forradalmi harcának morális jogosságát, történelmi célját s értelmét. Tudta, érezte, hogy az ember itt a tét. Ha korábban a szocializmusért vívott harc elsősorban tagadást, a tőkés rend okozta nyomor s borzalmak elleni tiltakozást jelentett számára, az új történelmi élmények hatása alatt mind teljesebben áthatották ennek a küzdelemnek pozitív tartalmai. Tudta, hogy a szocializmusért küzdeni egyet jelent azzal: helytállni a veszélyeztetett emberért, nem engedi elhalni a humanum szavát: „az épség, s szépség erős, tiszta győzelmi énekét".

Hiányoztak Komját korábbi költészetéből a meleg idilli színek; a harmincas években megjelentek. A hányatott sorsú, üldözött költő az élet végtelen áradó szépségének énekese lett. „Hallod az élet hogyan énekel — Szárnyal és bukik, ujjong és perel" — kérdezte verse, s feltűntek költeményeiben a béke, a szépség melegítő tiszta fényei. Megvillant a távoli „égi kék", „erdők vad csóvája" intett, s „szelíd ölében" dajkált „a gyenge nap". Megidézte a vers a „felaranyló reggeleket", a „halk meseszót a füves patakparton", a „rohamléptű kemény kaszásokat". „Füst-könnyű, gondtalan gyermekkorról" álmodott a lélek, s álmodott arról az életről, melynek „kinja nincs, csak könnyharmatos ujjongása van". Megenyhült ebben a tündéri idill-vágyban még a halál komorsága is. „Ülsz a hegyen. Fejed fölött akár a fecskék — békés gépmadarak köröznek" — jelenítették meg álomszerű, áttetsző képek az emberhez méltó, békítő szelíd öregséget: „Csönd. Boldog csönd. — Az elmúlás vize — nesztelen árad a fűtenger megett. — Felring hozzád — S körülmos, fürdet, mint a gyereket" A világ háborúra készült. A béke gyűlöletét, az élet megvetését hirdette az egyre növekvő fasiszta lárma. S a kommunista költő magasra tartotta a

szép, boldog élet hitét. Megénekelte a feledtetni akart, s feledni nem hagyott emberi örömet.

S nem engedte feledni a költő a teremtő, békés emberi munka szépségét, az ember igazi nagyságát sem. „Hatalmas vagy, a leghatalmasabb" — véste be Komját költészete a büszke tudatot az emberi szívekbe. Hiszen az ember az, aki képes „a vége-nincs sokféleségben dolgok mélyén felismeri a törvényt". Ő az, ki „állni szorítja a Szahara színét", „kezéhez hajlítja a makacs vasat", és „szétrobbantja az elektron-magot — s hőt s fényt csikar ki belőle félvilágnak." Az ember teremti meg a művészeteket, hol a végtelenbe szárnyal a merész csapongó fantázia, s a „mennybolt vérző csillag-sebeit porozza be futása". Óriás az ember a maga építő tetteiben s messzire törő álmaiban — hirdette Komját költészete. A rombolásra készülő világban dacos mementóként hangzott az emberi teremtő erő nem-szűnő dicsérete.

Az élet szépségét s az építő embert idézte Komját. A fasiszta háborús uszításra ez volt a válasza, ez volt az ő költői békeharca. Ha régebben takarékoskodott a színekkel, képekkel az aszketikus művészi szigor, most ontotta őket az élet fényeit megelevéníteni vágyó mohó fantázia. De ebben az áradásban nemcsak gazdagság és ámulat, nyugtalanító feszültség is rejlett. Az ember nagyságát, az élet szépségét zengő himnuszok ugyanakkor lázas, izgatott víziók is voltak. Felsejlett bennük a lélek szorongása. Az egymásra torlódó szavakban, mondatokban, az űzötten rohanó képzetek közt ideges, baljós aggodalom leskelt. A szaggatott, vibráló, drámai forma is jelezte: távoli, ködlő lehetőségként lebegtek csak a szépség képei a komor és szennyes valóság felett. Az imperialista Európában, „a vér-fekete földön" énekelte a költő az örömet.

Szerette Komját az életet, szerette az ember álmait. De megélte a körülötte levő világot is. Látta a sűrűsödő homályt, a gőggel vonuló fasiszta osztagokat, látta az elvesztett s elpusztított emberi lehetőségeket. Nemcsak az álmok tüze égett verseiben, hullt a pernyéjük is; az ébredőnek fájt az élet. „Inség, nyavalya, muszájrobotra járás - kézbenyomott kés, seb, halállkiáltás - s fasiszta mákony: ez, ami marad" — vonta meg a rideg mérleget a könyörtelen valóságszeretet. „Facsaró nappalok, s facsaró éjszakák vérverítékét" hordta magán a költő. Végigtekintve az emberi kínok s szenvedések messzi során feltört belőle a keserű vádló kiáltás: „Még mind kevés!". S akaratlanul is kiszakadt a sóhaj: „Nehéz kivárni - a tenger nyomorúság - hogy elapadjon - könny ne fakadjon". S hiába fordult szembe verse végén a költő ezzel a rezignált hangulattal, a megtagadott sorok őszinte líraisága vallott

róla: önönmagával folyt itt a vita. Nemcsak a tiltakozás, övé volt a „nehéz kivárni" fáradt sóhaja is. Nem mintha Komját gyenge lett volna, a kor volt nagyon nehéz.

A művészi egyetemesség igénye élt Komjátban, a szocialista realizmus elvét vallotta, nem tagadta le a valóságban rejlő ellentmondásokat. A maga egészében, bonyolultságában élte az életet. „Ezt mind megéljed, mind megéljed" — adta programként az íróknak, a „lélek mérnökeinek". Természet, emberi sors, s társadalom felesélő sokrétűségének számbavételére kötelezett. Látta és ábrázolta embernek s világnak meggyalázottságát; válságot, fasizmust, öntudathiányt, háborús készületet. De látta, s megmutatta az emberben s az életben rejlő határtalan lehetőségeket is, azokat a lehetőségeket, melyeknek valóraváltását már elkezdte a nagy példa, a Szovjet. Szívében hordta az álmot az emberről, de számba vette a jövő útjába álló barbár veszélyeket. S minden ízében felmérve a zajló, kavargó, ellentétek közt hányódó világot — éppúgy, mint a kor — válaszút elé állított költészete is. Az élet értelme után kérdeztetett. Ami korábban elvont osztályerők harca volt, most mélyen emberi tartalmat kapott. Az állásfoglalás a világ ellentétei közt mintegy személyes ügy, az emberség próbája, az egyéni üdvösség kérdésévé lett. „Hol itt a front, s benne a te helyed" — kérdezte Komját költészete. S felhangzott a humanum dacos parancsszava: „Oszt formálj! Harcolj! Tégy ítéletet!" Utat mutatott ez a költészet: az emberi méltóság megőrzésének egyetlen lehetséges módjára, a harcos életre figyelmeztetett. A szocialista humanizmus költészete volt.

S ez az élmény, a harcos humanizmus élménye Komját kései verseinek a legfőbb lírai mondandója, komoly ünnepi gondolati pátoszuk innen eredt. Az ellentmondásaiban megélt világ s a fölébe magasodó cselekvő harcos emberség adja meg ezeknek a verseknek érzelmi hangulati kulcsát. A költő egyik hasonlatával szólva: „mint kötéltáncos a vízesés felett" — mélységek s magasságok között, ingó szédítő világban jár ez a költészet. S az olvasót mégsem riadalom, biztonságérzet tölti el, érzi az ember erejét, s a veszélyt leküzdő harcban, cselekvésben az emberi lét szépségének tudatára ébred: közel érzi magához az eget.

Embernek lenni és harcosnak lenni — a kései Komját számára egyet jelentett. A tett, a harc, a helytállás gondolata az ember fogalmával ötvöződött egybe. „A sorsotok kovácsa ti vagytok magatok" — tudatosította költészete. Hirdette, „hogy betegít, hogy megöl az alázat". Semmit sem vetett meg annyira, mint a közönyt, megalkuvást, a bátorsághiányt, a gyáva, lapuló, céltalan életeket. „Ne kushadj árván! Lázadj! Lázadj!" — kiáltotta verse. Egyéniségébe

olvasztotta Gorkij szavainak nagy igazságát: ember, ez a szó büszkén hangzik. S ez az élmény vitt új tartalmat minden érzelmébe. *Szerelmes versének* férfias komoly pátosza is innen eredt. „Szeretőm vagy S anyám. — S egyszerű, dolgos mindennapos társam. — Vállalod gyenge válladdal a sorsunk. — S nem rísz, nem szűkölsz, nem alázkodol — de lépkedsz egy-ütemre az asszony-sokaságban" — vallotta a vers. Emberhez méltó volt ez az érzelem. Az ember a másikban a legtöbbet: a harcostársat, az embert szerette.

Nem véletlen, hogy az egyik legnépszerűbb magyar forradalmi dallá lett Komját költeménye, a spanyol fronton küzdő szabadságharcosoknak küldött *Nemzetközi brigád indulója.* A szocialista humanizmus élménye járja át a vers sorait, a cselekvő, harcos életek hite, szenvedélye szól belőle. Az ember emeli itt magasra fejét. Az örök „ezernyelvű egyszívű brigád" a halhatatlan, győztes emberiség marsol előre benne a jövő felé. A proletárnemzetköziség felemelő morális tartalmait ilyen mélyen csak az élhette át, ki Komjáthoz hasonló hőfokon érezte a „törhetetlen fajta", a harcoló, küzdő emberiség nagyságát, szépségét: az emberben rejlő erőt s lehetőséget.

Kiküzdötte magának Komját az igazi humanizmust, a cselekvő, harcos élet igénye élt benne. Maradéktalanul meghódította a szocialista realizmus ábrázoló módszerét. Mert a szocialista realizmushoz elválaszthatatlanul hozzátartozik, hogy mélyen megélve a valóságot, egy újfajta embereszményt fogalmaz meg és tudatosít, s távlatot tár vele a jövő felé. Nem véletlen, hogy a szocializmus és a haladó polgárság irodalmát épp a pozitív hős és a művészi távlat esztétikai követelménye választja el leginkább egymástól. Az irodalom síkján itt ütközik ki legélesebben a két világnézet s a két világ közti különbség.

A szocialista író a fejlődő, jövőt teremtő, forradalmi valóság megszólaltatója; azé a világé, melynek a lényegéhez tartozik hozzá az emberbe, az emberi munkába s értelembe vetett dacos, büszke hit. Az ember itt saját sorsának a gazdájává nőtt. A széthulló polgári világ írója viszont nem tud menekedni a kilátástalanság, a reménytelenség nyomasztó érzése elől, céltalannak tűnik számára az emberi lét, tehetetlennek az ember, s jövőtlennek az emberiség. Komját szocialista író, a születő új társadalmi valóság művészi megszólaltatója volt. Ott élt benne azoknak hite, akik számára az ember fogalma egyben a jövőnek is záloga s biztosítéka volt. „Harccal és vérrel, de feltisztul az út — a háborgó világon. — S testet ölt mind az álom!" — vallotta verse. A szocializmusért vívott harc s a szocialista fejlődés egyik leglényegesebb emberi-lelki mozzanatát tükrözte vissza költészete: a szocia-

lista humanumot. A dolgozó munkás emberiség felismerte itt önnön erejet, s vállalta a felelősséget a saját sorsáért.

Harcosként, kommunistaként élte Komját kora életét: a cselekvő, harcos ember, a szocialista ember művészi tudatosítójává, érzéseinek kifejezőjévé válhatott. Nemcsak az első magyar kommunista költő volt, hanem egyben irodalmi újító s úttörő is: kiküzdötte a szocialista realizmus ábrázoló módszerét. Művészi örökségének számbavétele éppen ezért nemcsak az irodalomtörténészi kegyelet dolga, erre kötelez a szocialista realizmusért folyó kritikai harc is. Az úttörő előd, az első magyar kommunista költő a maga művészi emberi fejlődésével, elért eredményeivel tudatosító és segítőtárs lehet mai irodalmunk számára is.

A marxista—leninista párt és szerepe a munkások osztályharcában

Az elmúlt év végén jelent meg orosz nyelven „A marxizmus—leninizmus alapjai" című kézikönyv.[1] *A könyv célja, hogy népszerű, közérthető formában fejtse ki a marxizmus—leninizmus egységes, összefüggő tanításának az alapjait. A könyvet szovjet tudósok, propagandisták, pártmunkások egy csoportja készítette Otto Kuusinen elvtárs vezetésével. A szerzők arra törekedtek, hogy a marxizmus—leninizmus alkotó részeit (filozófia, politikai gazdaságtan, tudományos szocializmus) a kommunista és munkáspártok gyakorlati tapasztalataival szoros összefüggésben fejtsék ki. A kézikönyv megjelenése az egész nemzetközi kommunista mozgalom szempontjából jelentős, mivel sok év után az első kísérlet a marxizmus—leninizmus alapjainak népszerű formában való összefoglalására.*

A kézikönyv 13. fejezetének címe: „A marxista—leninista párt és szerepe a munkások osztályharcában". A munkásosztály történelmi hivatásának megvalósulását egyre inkább biztosítja világszerte a munkásosztály számszerű fejlődése és társadalmi-politikai szerepének növekedése. Jelenleg a világ valamennyi országában az iparban foglalkoztatottak száma körülbelül 200 millió. Ezeknek túlnyomó többsége munkás. Tehát az ipari munkások hadserege családtagjaikkal együtt több mint félmilliárd ember, annak ellenére, hogy a legnépesebb országokban (Kína, India) a nagyipar fejlődése viszonylag nemrégen kezdődött el. A munkásosztálynak azonban történelmi szerepe betöltéséhez, a társadalom forradalmi átalakításához önálló politikai pártra van szüksége. Ilyen párt a marxista—leninista párt. A marxista—leninista párt természeténél fogva egy osztály, a munkásosztály pártja, ugyanakkor mélyen gyökerezik a nép más rétegeiben is. A kommunista tömegpártokban megtalálhatók mindazoknak a népi erőknek a képviselői, amelyek harcbaszálltak a kapitalizmussal. A 13. fejezet a párt forradalmi jellegét, szervezeti alapelveit, politikájának tudományos alapjait tárgyalja népszerű formában. Az alábbiakban ebből a fejezetből közlünk részleteket.

[1] Osznovi Marxizma—Leninizma. Goszpolitizdat. Moszkva. 1959.

A párt eleven kapcsolata a széles tömegekkel

A kommunisták csak akkor válhatnak párttá a szó igazi értelmében, ha szoros kapcsolatban állnak a tömegekkel, és azok támogatását élvezik. Lenin 1920-ban megbírált egyes angol kommunistákat, akik nem értették meg a tömegkapcsolatok szükségességét. Élesen megmondta nekik: „Ha a kisebbség nem tudja a tömegeket vezetni, nem tud velük szoros kapcsolatot teremteni, akkor nem párt és általában semmit sem ér, akár pártnak... nevezi is magát" (Lenini Művei, 31. kötet, Szikra, 1951. 237. old.).

Egy párt tetszés szerint hirdetheti magáról, hogy élcsapat és mégsem válik azzá. Hiszen a párt nem kényszerítheti a tömegeket arra, hogy kövessék. Azzal sem szerez tekintélyt, ha a tömegek előtt tett nyilatkozataiban vezető szerepre jelent be igényt.

Nem elég hirdetni — ki kell harcolni a párt vezető szerepét

Hogyan lesz a párt igazi vezető? Ehhez csak egy út van — meg kell győzni a tömegeket arról, hogy a párt helyesen fejezi ki és védelmezi érdekeiket. A pártnak nem szavakkal, hanem tettekkel, politikájával, kezdeményezéseivel, odaadásával kell meggyőznie a tömegeket. A pártnak egész munkájával rá kell szolgálnia a széles tömegek bizalmára és elismerésére. „Mert nem elég — mondotta Lenin —, ha ‚avant-garde'-nak, élcsapatnak nevezzük magunkat —, úgy is kell cselekedni, hogy *valamennyi* többi csapat lássa és kénytelen legyen elismerni, hogy mi haladunk az élen" (Lenin Művei, 5. kötet. Szikra, 1953. 422. old.).

A kommunista pártnak van programja, ez a program tudományosan megalapozott kifejtése céljainak, amelyek megfelelnek a dolgozók alapvető érdekeinek. A harcnak a dolgozók számára érthető végcélja nélkülözhetetlen feltétele annak, hogy a párt vezető pozíciót harcoljon ki magának. A pártnak ugyanakkor akcióprogrammal is kell rendelkeznie, amely a dolgozók legközelebbi szükségleteinek kielégítésére irányul. A párt igyekszik kezdeményező lépéseket tenni a nép életének minden területén, igyekszik ismerni a lakosság legkülönbözőbb rétegeinek szükségleteit, és harcol követeléseikért.

A kommunisták állandóan leleplezik a korát túlélt kapitalista rendszert, de helytelennek tartják olyan jelszavak meghirdetését, amelyek csak bírálnak, de nem válaszolnak arra a kérdésre, hogy *ma* mit és hogyan kell tenni. Lenin mindig harcolt olyan jelszavak meghirdetésének kísérlete ellen, amelyek csak arra szolgálnának, hogy „fokozottan tudatosítsák a proletariátus soraiban az imperializmus elleni harc szükségességét". Ezt írta: „Az olyan ‚negatív' jelszó, amely nem kapcsolódik egybe egy bizonyos pozitív

elhatározással, nem ‚fokozottan tudatosítja', hanem elhomályosítja az imperializmus elleni harc szükségességét, hiszen az ilyen jelszó szócséplés, üres hangoskodás, tartalmatlan szónoklat" (Lenin Művei, 23. kötet. Szikra, 1951. 68. old.).

Dolgozni mindenütt, ahol a tömegek vannak

A kommunisták dolgozni igyekeznek mindenütt, ahol dolgozók vannak. Ehhez a legszorosabb, szerves, mindennapos tömegkapcsolat kell. „Hogy a tömegek szolgálatában álljon — írta Lenin — és a *tömegek* helyesen felfogott érdekeit fejezze ki, az élcsapatnak, a szervezetnek egész tevékenységét a tömegek között kell végeznie, bevonva a munkába a tömegek legjobb erőit, kivétel nélkül valamennyit, minden lépésnél gondosan és objektíven ellenőrizve, megvan-e a kapcsolat a tömegekkel, eleven-e ez a kapcsolat. Az élcsapat így és *csakis* így neveli és világosítja fel a tömegeket, azzal, hogy a *tömegek* érdekeit fejezi ki, tanítja őket a szervezésre, s a tömegek *egész* tevékenységét a tudatos osztálypolitika útján irányítja" (Lenin Művei, 19. kötet. Szikra, 1955. 408. old.).

Természetes, hogy a kommunisták nagy jelentőséget tulajdonítanak a tömegszervezeteknek — a szakszervezeteknek, a nő- és ifjúsági egyesületeknek, a szövetkezeteknek stb. A kommunista pártok egyáltalán nem akarják megfosztani önállóságuktól ezeket a szervezeteket. Éppen ellenkezőleg, a kommunisták szerint a tömegszervezetek csak akkor tölthetik be szerepüket, ha mindegyik jól teljesíti sajátos feladatait. A kommunisták tiszteletben tartják azoknak a tömegszervezeteknek határozatait és fegyelmét, amelyekben dolgoznak, betartják az alapszabályokat és kötelességüknek tartják segítséget nyújtani ahhoz, hogy mindegyik szervezet jobban védelmezhesse a tömegek érdekeit.

A szakszervezetekben a kommunisták következetesen harcolnak a munkások gazdasági érdekeiért, a proletariátus akcióegységéért. Amikor sztrájkokra kerül sor, a sztrájkbizottságokban ők a legállhatatosabbak, a legerélyesebb szervezők. Ilyen kommunistákat a munkások szívesen választanak a legfelelősebb tisztségekbe is.

Az ifjúsági, a paraszt-, a nőszervezetekben és minden más szervezetben a kommunisták nem parancsolgatással, hanem energiájukkal és magasfokú eszmeiségükkel igyekeznek szélesíteni a párt befolyását, függetlenül attól, hogy csak egyszerű tagokként vagy vezetőkként dolgoznak a szóbanforgó szervezetekben.

A párt a tömegszervezeteken keresztül szorosabb kapcsolatot tart fenn a dolgozókkal. Az Olasz Kommunista Párt például sok demokratikus szervezetre támaszkodik, egyebek között az Olasz

Általános Munkásszövetségre (C. G. I. L.), Olaszország legnagyobb szakszervezeti központjára, amely az ország szervezett munkásainak zömét egyesíti soraiban, a Parasztok és Földmunkások Országos Szövetségére és más szervezetekre. Ugyanez a helyzet Franciaországban is, ahol a kommunista párt szoros kapcsolatban áll az Általános Munkásszövetséggel (CGT), a Francia Nőszövetséggel, a Francia Leányszövetséggel, a Parasztifjúsági Szövetséggel, a Volt Frontharcosok Köztársasági Egyesületével és más tömegszervezetekkel. A Finn Kommunista Párt tagja a finn nép átfogó Demokratikus Szövetségnek; szoros kapcsolatot tart fenn a Kisbirtokosok Szövetségével. Az Indonéz Kommunista Párt vezetésével tevékenykedik az ország legnagyobb szakszervezeti központja, az Indonéz Országos Szakszervezeti Szövetség (több mint 2 500 000 tag), a Paraszt Unió (2 350 000 tag), a nőszervezet (mintegy 500 000 tag).

A kommunisták igyekeznek utat találni azokhoz a dolgozókhoz, akik olyan szervezetek tagjai, amelyeknek vezetői, és olykor közönséges tagjainak jelentős része is, közömbösek, vagy akár ellenségesek a kommunizmussal szemben. A tömegeket nem szabad megbántani, meg kell találni az utat a dolgozók eszéhez és szívéhez, nem szabad félni az elfogultságtól, az előítéletektől, sőt még a kötekedéstől és a sértegetésektől sem.

Lenin már az első orosz forradalom éveiben írt arról, hogy dolgozni kell a munkásosztály minden rétegében: „... tudnunk kell közeledni ennek az osztálynak legszürkébb, legfejletlenebb, a mi tudományunktól meg az élet tudományától legkevésbé érintett tagjaihoz, hogy el tudjunk velük beszélgetni, közelebb tudjunk férkőzni hozzájuk, képesek legyünk kitartóan, türelmesen a szociáldemokrata öntudat színvonalára emelni őket, anélkül, hogy tanításunkat száraz dogmává változtatnánk, tanítva őket nem csupán könyvekből, hanem azzal is, hogy részt veszünk a proletariátus e legszürkébb és legfejletlenebb rétegeinek mindennapos küzdelmeiben" (Lenin Művei, 8. kötet, 1954. Szikra, 459. old.).

A párt alapszervezetei a tömegek között folyó munka támaszpontjai. Ott működnek, ahol a legjobb kapcsolatot teremthetik a dolgozókkal és hatást gyakorolhatnak rájuk. A Szovjetunió Kommunista Pártjában az alapszervezeteket mindig jobbára termelési alapon létesítették, s ezen belül is a legnagyobb figyelmet az üzemi szervezeteknek szentelték, amelyek a legközelebb állnak a munkásosztályhoz.

Az alapszervezetek felállításának területi elve indokolt olyan esetekben, amikor lehetővé teszi a párt befolyásának átfogóbb érvé-

nyesítését a tömegekben, a lakosság olyan rétegeinek megközelítését, mint a kisiparosok, parasztok, kiskereskedők, szabadfoglalkozásúak stb. Sok országban a pártszervezetek területi elv szerinti létesítése megfelel a tömegmozgalmi hagyományoknak, és ezzel számolni kell. A sablonosság, az egyhangúság itt ugyanolyan ártalmas, mint bármilyen eleven munkában, bár a termelési elv jobban megfelel a párt osztályjellegének. Sok ország kommunista pártjai vegyesen, termelési és területi elv szerint létesítik alapszervezeteiket.

A tömegeket vezetni nem annyit jelent, mint állandóan oktatgatni őket. Részt kell venni a leghétköznapibb ügyek elintézésében is, marxista szempontból megvilágítva azokat. A pártszervezetnek arra kell törekednie, „hogy energiájával, eszmei befolyásával (s persze nem címeivel és rangjaival) kivívja a vezető szerepet..." (Lenin Művei, 15. kötet, Szikra, 1955. 358. old.).

A kommunisták még a parlamenti tevékenységben való részvétel ügyét is szükségszerűen összekapcsolják a tömegmunkával. Az opportunisták a parlamentben csak egy eszközt látnak magasröptű kombinációkra, valamint arra, hogy a kérdéseket a tömegek háta mögött oldják meg. Lenin elítélte ezt a gyakorlatot és azt írta, hogy „a nyugateurópai és amerikai kommunistáknak meg kell tanulniok, hogy új, a megszokottól eltérő, nem opportunista, nem karrierista parlamenti politikát alakítsanak ki..." (Lenin Művei, 31. kötet, Szikra, 1951. 90. old.)

Több kapitalista ország kommunista pártjának sikerült olyan parlamenti tevékenységet kifejteni, amilyenre Lenin gondolt. Nem ok nélkül szavaznak milliók a háború utáni évek mindegyik parlamenti választásán a Francia és az Olasz Kommunista Pártra. A kommunisták nagyszámú képviselővel rendelkeznek ezeknek az országoknak sok községi tanácsában is. A polgármesteri, a polgármesterhelyettesi, a községi tanácsosi tisztségben igyekeznek a legjobban eleget tenni választóik kívánságainak.

A tömegharccal elszakíthatatlan kapcsolatban álló parlamenti tevékenység lehetőséget nyújt a kommunista pártoknak reális erdemények kiharcolására. Amikor a tömegek látják ezt, a kommunisták befolyása nő.

Vezetni a tömegeket és tanulni a tömegektől

A tömegeket csak az vezetheti, aki figyelembe veszi tapasztalataikat és tudatosságuk fokát, nem szakad el a valóságtól, nem szalad előre. Különben fennáll az a kockázat, hogy annak az előőrsnek szomorú helyzetébe kerül, amely elvesztette kapcsolatát a maga mögött hagyott főerőkkel.

A tömegek tudatossága színvonalának figyelembevétele azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy ehhez a színvonalhoz alkalmazkodjunk, az elmaradottsághoz igazodjunk. A tömegkapcsolatok ilyesfajta értelmezése az opportunizmusra jellemző. A forradalmi marxisták ezt másképp értelmezik, ők nem úsznak az árral.

A kommunista párt általánosítja, a történelmi tanulságok és a marxista elmélet világánál elemzi saját osztályának és az egész népnek a tapasztalatait, ezért van lehetősége azoknak a tendenciáknak a felismerésére, amelyek még nem kerültek teljesen felszínre, de amelyek előtt jövő áll. A marxista párt semmit nem ágyal ki, az életre támaszkodik, de az ösztönös mozgalom előtt halad, utat mutat neki, mert idejében megoldást tud javasolni azokra a problémákra, amelyek a népet foglalkoztatják.

A párt abban az esetben tudja vezetni és tanítani a tömegeket, ha maga is tanul a tömegektől, vagyis figyelmesen tanulmányozza azt, ami a nép gyakorlatában születik, magába szívja a nép bölcsességét. Tanulni a tömegektől, hogy taníthassuk a tömegeket, — ez a marxista—leninista vezetés elve, amelyet minden kommunista párt követ. A kínai kommunisták „tömegvonalnak" nevezik ezt.

Bármilyen tekintélye legyen is egy pártnak, nem élhet meg a korábban felhalmozott politikai tőkéből. Ezt állandóan gyarapítania kell olymódon, hogy megszerzi a tömegek támogatását a párt politikájának és minden intézkedésének. A párt nem viselkedhet úgy, mint egy tévedhetetlen tanító, nyíltan kell beszélnie a tömegekkel a sikerekről és a hibákról egyaránt. A kommunisták nem félnek beszélni gyengeségeikről. Ezt más párt, amely eltitkolja hibáit a tömegek elől, nem teheti meg.

A marxista—leninista politika mint tudomány és művészet

A kommunista pártok erejének egyik legfontosabb forrása az, hogy tudományos alapra építhetik fel politikájukat.

Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy a munkásosztály érdekeinek védelmezése során a marxizmus—leninizmus tanításával felfegyverzett kommunisták cselekedeteikben támaszkodhatnak a társadalmi fejlődés objektív törvényeinek ismeretére és különösen az osztályharc törvényeinek ismeretére; tekintetbeveszik minden adott időszakban, minden konkrét helyzetben az osztályerők elosztását. „Az élenhaladó osztály taktikája csak akkor lehet helyes — mutatott rá Lenin —, ha arra támaszkodik, hogy objektív módon számbaveszi az adott társadalom kivétel nélkül valamennyi

osztályának kölcsönös viszonyait egész összességükben, tehát ha számbaveszi ennek a társadalomnak objektív fejlődési fokát és e társadalomnak más társadalmakhoz való kölcsönös viszonyát is. Emellett minden osztályt és minden országot nem sztatikus, hanem dinamikus, vagyis nem mozdulatlan állapotában, hanem mozgásában kell vizsgálni (amely mozgásnak törvényei minden osztály gazdasági létfeltételeiből következnek)" (Lenin Művei, 21. kötet, Szikra, 1951. 64. old.).

Alábbiakban foglalkozunk a kommunista pártok politikájának, mint tudománynak és művészetnek néhány általános kérdésével. E politika gyakorlati megvalósítását és legfontosabb problémáit e könyv későbbi fejezetei tárgyalják.

A politikai stratégiáról és taktikáról

Azok az intézkedések, amelyekből a marxista—leninista párt munkássága összetevődik, nem a pártvezetés rögtönzésének eredményei. Bennük konkrétan kifejeződik az a *politikai irányvonal*, amelyet a párt az adott harci szakasz és az adott helyzet tudományos elemzése alapján dolgozott ki. A politikai nyelvben ennek az irányvonalnak a jelölésére használják a *taktika* és a *stratégia* fogalmakat is.

Amikor taktikáról beszélnek, gyakran konkrét feltételekkel meghatározott, viszonylag nem hosszú időszak politikai irányvonalára gondolnak, amikor viszont stratégiáról beszélnek, ez alatt egész történelmi szakasz irányvonalát értik. Ez a megkülönböztetés azonban nem volt mindig. A régi munkásmozgalomban (az Októberi Forradalom előtti időben) a párt taktikája alatt egész politikáját értették, függetlenül attól, milyen időtartamra vonatkozik.

Így használta ezt a fogalmat Lenin és jelölte vele mind a munkásosztály harcának vezetésével kapcsolatos, aránylag gyorsan váltakozó feladatokat (szűkebb értelemben vett taktika), mind pedig az egész történelmi korszakban érvényben maradó feladatokat. „A szociál-demokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban" című könyvében például a párt általános irányvonala értelmében írt a taktikáról, amely irányvonal érvényes az oroszországi polgári demokratikus forradalom előkészítésének és megvalósításának egész időszakában. A stratégia katonai területről kölcsönvett fogalmát Lenin ritkán használta. Csak az Októberi Forradalom után, a testvéri kommunista pártok politikájával foglalkozó néhány munkájában tett említést a pártstratégiáról, de nem tartotta szükségesnek elhatárolni ezt a fogalmat a taktika fogalmától.

Jelenleg akkor beszélnek a kommunisták stratégiáról, vagy stratégiai vonalról, amikor a párt általános irányvonaláról van

szó, az adott történelmi időszak legáltalánosabb feladatainak teljesítésével kapcsolatban, kiindulva a fennálló osztályerőviszonyokból. Ebben az értelemben természetesen egészen helyénvaló beszélni a párt stratégiai vonala betartásának fontosságáról, hogy egyfelől kiemeljük az adott időszak *főfeladatának* teljesítésére irányuló szakadatlan törekvés szükségességét, másfelől hogy felhívjuk a figyelmet a „szakaszok átugrása" baloldaliaskodó irányzatának veszélyességére. Amikor azonban a párt politikai stratégiájáról beszélünk, óvakodnunk kell attól, hogy elragadjanak a katonai területről vett analógiák, mivel a politikai stratégia alapvetően különbözik a hadistratégiától.

A politikában nem kész hadseregekkel operálnak, hanem társadalmi osztályokkal és olyan erőkkel, amelyek közül egyesek lehetnek szervezettek, mások szervezetlenek, egyesek tudatosan cselekszenek, mások ösztönösen. A katonai vezetőnek minden jelenlevő erő alá van rendelve. Szabadon manőverezhet velük, a tartalékokat ott vetheti be, ahol szükségesnek tartja, csupán a harcászati célszerűséggel kell számolnia. A politikai vezetők nem rendelkeznek ilyen lehetőségekkel. Az eseményekben részt vevő osztályok és erők nem hadseregek és nem tartalékok. Nem a főnökség parancsai szerint, hanem saját érdekeik szerint cselekszenek, mégpedig annak megfelelően, ahogyan ezeket az érdekeket a jelen pillanatban értelmezik. Sok egyéb olyan tényező is van, amely sokszorosan bonyolultabbá teszi a politikai vezetés feladatát a katonai vezetéshez képest. Mindezt figyelembe kell venni, amikor a politikai stratégia kifejezést használjuk.

Kapitalizmusban a párt stratégiai vonalának kidolgozásakor először is fontos helyesen meghatározni a munkásosztály *fő célkitűzését* az adott szakaszban, továbbá a *fő osztályellenséget*, amely ellen ebben a szakaszban összpontosítani kell minden dolgozó osztálygyűlöletét és ütőerejét, hogy megtörjék ellenállását.

Másodszor, helyesen kell meghatározni a párt viszonyát a legjelentősebb *közbeeső réteghez*, amely bár ellenzéki szerepet játszik a fő ellenséggel szemben, de osztályérdekeinek kettősségénél fogva veszélyes politikai ingadozást mutat, hajlamot a megalkuvásra, sőt olykor arra is, hogy egyenesen összeszűrje a levet ezzel az ellenséggel.

Az orosz forradalom első szakaszában Lenin például az *önkényuralom megdöntésében* jelölte meg a mozgalom fő célját és két feladatot tűzött a proletariátus elé: „... hogy *az önkényuralom ellenállását erőszakkal letiporja*" (fő ellenség) „és *a burzsoázia ingadozását ellensúlyozza*" (Lenin Művei, 9. kötet, Szikra, 1954. 91. old.). A bolsevikok mindkét feladatot elismerték. A mense-

vikek viszont, akik nem ismerték el a második feladatot, a jobboldali opportunizmus mocsarába süppedtek.

Az orosz forradalom második szakaszában Lenin fő célként *a burzsoázia megdöntését* határozta meg, és két feladatot tűzött a proletariátus elé: „... hogy *erőszakkal megtörje a burzsoázia ellenállását*" (fő ellenség) „és *ellensúlyozza a parasztság és a kispolgárság ingadozását*" (Lenin Művei, 9. kötet, Szikra, 1954. 91. old.). A bolsevikok hozzáláttak mindkét feladat teljesítéséhez. Ha csupán az említett feladatok egyikére korlátozódtak volna, vagy ha a fő csapás irányának a második feladatot tekintették volna, komoly kárt szenvedett volna a forradalom.

Harmadszor, a stratégiai vonal kidolgozásakor fontos helyesen meghatározni a munkásosztály *szövetségeseit* a mozgalom adott szakaszában. Helytelen lett volna a munkásosztály szöveségeseit a párt „tartalékainak" tekinteni, amelyeket saját belátása szerint „felhasználhat", s amelyekkel ugyanolyan szabadon „manőverezhet", mint a hadvezér a tartalékokkal a hadmezőn. A politikában a stratégiai vezetést a tartalékok felhasználásának kérdésére szűkíteni annyit jelent, mint elvonni a figyelmet attól a feladattól, amely a tőkés országokban a legszükségesebb a döntő osztálycsatákra való előkészületben — a kommunista pártnak a munkástömegekhez és a legszélesebb dolgozó rétegekhez fűződő kapcsolatai szakadatlan erősítésétől, a szocialista pártokkal, a szakszervezetekkel és a többi tömegszervezettel való akcióegység kiépítésétől. Minden kommunista párt kiindul továbbá a szomszédos országok munkásmozgalma és a gyarmatok forradalmi mozgalmai *önálló* szerepének elismeréséből, és nem tekinti azokat egyszerűen a forradalom „tartalékainak" saját országában vagy valamely más országban. Az imperialistaellenes felszabadító mozgalom egyes osztagainak másféle megítélése nemcsak ellentétben állna a kommunisták elveivel és politikai erkölcsével, hanem e szövetségesek elvesztésének veszélyével is fenyegetne.

A politikai vezetés művészete

Lenin azt mondotta a politikáról, hogy nemcsak tudomány, hanem művészet is.

Ez azt jelenti, hogy a politikai vezetés nemcsak a helyzet helyes, tudományosan megbízható elemzését, és ezen az alapon a helyes irányvonal kidolgozását teszi szükségessé, hanem nagyfokú szakértelmet, mesteri tudást, igazi művészetet is megkövetel annak keresztülvitelében. Ilyen művészet nélkül nem valósul meg a legjobb politikai irányvonal sem. Meg lehet határozni helyesen a fő célkitűzést és a fő ellenséget az adott szakaszban. De mi haszna lesz ennek, ha a párt nem tudja megszervezni a harcot a célért és az ellenség ellen? Helyesen meg lehet határozni a mun-

kásosztály szövetségeseit, de vajon lesz ennek értelme, ha a párt nem tudja őket a maga oldalára állítani, megszervezni és irányítani harcukat?

A politikai vezetés szempontjából tehát *nemcsak az ismeretek fontosak, hanem a hozzáértés is.* Hogyan lehet szert tenni erre a hozzáértésre, erre a művészetre?

Ehhez az elméleti tanulás természetesen egymagában nem elegendő. A politikai vezetés művészetét mindegyik párt csak a saját gazdag tapasztalatai révén szerezheti meg. Nincs olyan iskola, amely a forradalmi párt számára helyettesíthetné a gyakorlati harc iskoláját, annak minden változandóságával és megpróbáltatásaival, győzelmeivel és vereségeivel, sikereivel és kudarcaival.

Mindez természetesen nem azt jelenti, hogy minden pártnak mindent feltétlenül sajátmagának kell kipróbálnia és csak a maga kárán kell tanulnia. A politikai művészet elsajátításának folyamatát lényegesen meg lehet gyorsítani, a vereségek, hibák és kudarcok számát pedig jelentősen csökkenteni lehet, ha figyelmesen és szakértelemmel tanulmányozzuk és felhasználjuk a többi párt tapasztalatait, a nemzetközi forradalmi mozgalom tapasztalatait. Azok a munkák, amelyek összefoglalva általánosítják ezeket a tapasztalatokat, felbecsülhetetlen értékű segédeszközt jelentenek mindazok számára, akik a politikai vezetés művészetének elsajátítására törekszenek. Különösen fontos ebből a szempontból Lenin „Baloldaliság — a kommunizmus gyermekbetegsége" című könyve, amely páratlan jelentőségű volt és marad továbbra is a nemzetközi kommunista mozgalom szempontjából.

Milyen fő tevékenységi területeket foglal magában a politikai vezetés művészete?

Mindenekelőtt a tömegmunka képességét. Ezzel a feladattal csak azok a pártok és vezetők birkózhatnak meg sikeresen, akik és amelyek a dolgozók érdekeit tartják szem előtt, osztják törekvéseiket, önzetlen odaadást éreznek irántuk.

A politikai művészet egyik lenini elve az, hogy a milliós tömegeknek az aktív harcba való bevonásához kevés egymagában a propaganda és az agitáció, ehhez *maguknak a tömegeknek saját politikai tapasztalataira* is szükség van. „... Az emberek milliói — mondotta Lenin — sohasem fogják meghallgatni a pártok tanácsait, ha ezek a tanácsok nem egyeznek meg azzal, amire saját életük tapasztalata tanítja őket" (Lenin Művei, 24. kötet, Szikra, 1952. 519. old.). A politikai vezetés művészete ezért abban rejlik, hogy olyan eszközöket és módszereket kell alkalmazni, amelyek a tömegek tapasztalataiból és tudatosságuk színvonalából kiin-

dulva, tovább vezethetik a tömegeket, a végcélért folyó harc felé. A párt nem várhat passzívan, amíg maga a valóság megtanítja a tömegeket. A pártnak értenie kell ahhoz, hogy hozzásegítse őket a helyes következtetések levonásához. Lenin úgy fejezte ki ezt, hogy tudni kell a tömegeket saját tapasztalataikon rávezetni a határozott harc álláspontjára.

A tömegek azokon a tényeken keresztül érzékelik a környező valóságot, amelyekkel nap mint nap találkoznak és amelyek közvetlenül érintik őket. Ezért a pártok csak úgy tudják a dolgozókat harcba vezetni a kapitalizmus ellen, ha vezetik a tömegek közvetlen gazdasági szükségleteiért és politikai érdekeiért folyó harcot, ha olyan követelésekkel állnak elő, amelyek megfelelnek a különböző dolgozó rétegek halaszthatatlan igényeinek, és ha kiharcolják e követelések teljesítését.

A politikai vezetés művészetének fontos része továbbá az a képesség, hogy a párt egyesíteni tudja saját erőfeszítéseit mindazok erőfeszítésével, akikkel akcióegységet lehet teremteni, beleértve azokat is, akikkel nézeteltérések vannak alapvető kérdésekben. Amint a következő fejezet részletesen kimutatja, ez ugyan nehéz, de fontos munka.

A politikai vezetés művészete magában foglalja még az adott helyzetnek megfelelő harci forma helyes kiválasztásának képességét, valamint azt, hogy készen kell állni e formák rendkívül gyors és váratlan váltakozására.

Ha a párt helyesen tudja megválasztani a harc formáit, és kidolgozza az adott feltételeknek megfelelő politikai irányvonalat, aktívan cselekedhet és határozott eredményeket érhet el a legbonyolultabb és legnehezebb körülmények között is.

A lenini típusú párt sohasem várja ölbetett kézzel, magábaroskadva a „nagy órát", azt a helyzetet, amely maga váltja ki a dolgozók forradalmi megmozdulását és gyengíti ellenségeik ellenállását. A legkedvezőtlenebb körülmények között is kutatja és megtalálja az aktív tömegmunka, az aktív politikai harc lehetőségeit. A párt ezzel erősíti saját pozícióit, és ami még ennél is fontosabb, nagymértékben közelebb hozza a döntő csata óráját és nemcsak saját magát készíti fel erre, hanem a dolgozók lehetőség szerint minél szélesebb rétegeit is. A legmagasabbrendű politikai művészet éppen az, hogy még a forradalom hanyatlásának körülményei között is meg kell találni a harcnak azokat az irányait és formáit, amelyek megalapozzák és közelebb hozzák a jövő győzelmeit. Az ilyen művészetre ragyogó példát ad az orosz kommunisták lenini politikája a reakció éveiben, az 1905—1907-es forradalom véresége után. A párt megmutatta azokban az években,

hogyan kell viselkedni a forradalom sikertelensége esetén. Lenin akkor ezt írta: „A forradalmi pártoknak tovább kell tanulniok. Támadni megtanultak. Most meg kell érteni, hogy ezt a tudományt ki kell egészíteni a minél rendezettebb visszavonulás tudományával. Meg kell érteni — és a forradalmi osztály a saját keserű tapasztalatán okulva érti meg —, hogy nem lehet győzni, ha nem tanulja meg a szabályszerű támadást és a szabályszerű visszavonulást" (Lenin Művei 31. kötet, Szikra, 1051. 12. old.).

Meg kell találni a döntő láncszemet

A politikai vezetés tudománya és művészete megnyilvánul azoknak a fő feladatoknak a kiemelésében is, amelyeknek megoldására különös erőfeszítéseket kell összpontosítani.

A politikai események mindig összefüggenek egymással, de mindig összebogozottak, zavarosak. Lenin azt mondotta, hogy egy lánchoz lehet őket hasonlítani, csupán az a különbség, hogy a láncszemek sorrendje, formája és összekapcsolódása nem olyan egyszerű, mint a kovács készítette láncban. Emellett a közönséges láncban minden láncszem egyforma, a politikai életben viszont vannak alapvető és vannak alárendelt jelentőségű, másodrendű kérdések. „Érteni kell ahhoz, hogy minden egyes pillanatban megtaláljuk azt a bizonyos láncszemet, amelyet minden erőnkből meg kell ragadnunk, hogy az egész láncot kezünkben tarthassuk és jól előkészíthessük az átmenetet a következő láncszemre . . ." (Lenin Művei, 27. kötet, Szikra, 1952. 270. old.).

Oroszországban a cárizmus megdöntése után a háborúból való forradalmi kilépés lett a döntő láncszem. A nagy tömegeken nyomban a Februári Forradalom után a honvédelem hangulata lett úrrá. Azt hitték, hogy megváltozott a háború jellege, hogy megszűnt imperialista háború lenni. De Lenin kimutatta ezeknek az illúzióknak az alaptalanságát. Amíg a burzsoázia volt hatalmon, a háború imperialista háború maradt. A béke eléréséhez akkor nem vezetett más kiút, mint a szocialista forradalom. És bár az első időben a tömegek még nem értették ezt, a párt bizonyos volt abban, hogy az események logikája rávezeti őket arra a következtetésre, hogy a megoldás a forradalom. A párt éppen arra összpontosította erőfeszítéseit, hogy hozzásegítse a tömegeket e következtetés levonásához.

Mindössze fél évre volt szükség, s a burzsoázia teljesen lelepleződött, mint a háború folytatásában érdekelt osztály. Ekkor beállt a változás a tömegek tudatában, hiszen meggyőződtek arról, hogy csak a burzsoázia fegyveres megdöntésével lehet véget vetni a háborúnak. „A forradalmi Oroszország csakugyan kilépett a háborúból, — mondotta Lenin. — Nagy erőfeszítésbe került, viszont

számoltunk a nép legfőbb szükségletével, s ez . . . biztosította számunkra a győzelmet" (Lenin Művei, 33. kötet, Szikra, 1953. 298. old.).

A jelenlegi körülmények között, amikor pusztító atomháború veszélye fenyegeti a népeket, amikor ismét aktivizálódik a nemzetközi reakció, hogy fasiszta rendszert varrjon a népek nyakába, — a kapitalista országok kommunista pártjainak politikájában a döntő láncszem a békéért és a demokráciáért folyó harc lett.

A valóságos helyzet marxista—leninista elemzése, a tömegekhez fűződő szoros kapcsolat lehetővé teszi mindegyik pártnak, hogy az illető ország belső helyzetének sajátosságaiból kiindulva meghatározza azt a fő feladatot, amelynek megoldása közelebb hozza a munkásosztály végső céljának elérését.

NEMZETKÖZI SZEMLE

Az algériai lázadás háttere

1960 január 24-én fasiszta lázadás tört ki Algériában. A lázadóknak, — minthogy számos katonai és polgári cinkostárs támogatását élvezték és kihasználták a kormány habozását, s belső ellentéteit, — sikerült magukat néhány napig tartani. A fasiszta puccs február 1-én összeomlott, ugyanazon a napon, amikor közel 13 millió francia dolgozó egyórás egységes sztrájkkal fejezte ki tiltakozását.

A zendülők nem először kezdeményeztek efféle akciót. 1956. február 6-án indítottak egy hasonló hadjáratot. Akkor Guy Mollet-től sokkal könnyebben kicsikarták ígéreteinek visszavonását, vagyis azon szándékának megmásítását, hogy tárgyalásokkal véget vessen az algériai nép ellen folytatott háborúnak, melyet ő maga „ostobának és kilátástalannak" minősített. 1958 május 13-án újból közreműködtek a köztársaság elleni puccsban, mellyel hatalomra emelték De Gaullet. Akkor — éppúgy, mint az 1960 januári napokban — „Algéria francia!" csatakiáltással indultak rohamra. Ezzel a „nemzeti" jelszóval akarták igazolni minden lépésüket.

Tehát 1956-ban, 1958-ban és 1960-ban ugyanazon a helyen ugyanazok az emberek, azonos jelszavakkal azonos célért léptek fel: az algériai béke megakadályozásáért, és bár kevésbé nyíltan, — a már megcsonkított, de szemükben még így is túl nagy franciaországi demokrácia ellen. E hasonlatosságok mellett azonban vannak fontos különbségek a legutóbbi és az előző fasiszta puccsok között. Az algériai, a francia, és a nemzetközi helyzet az utolsó alkalommal más volt. Ennek köszönhető, hogy más lett a lázadás kimenetele is.

*

A gyarmati háború hatodik évének beköszöntekor nyilvánvalóbb volt, mint valaha, hogy a francia imperializmus nem tudja az algériai konfliktus katonai megoldását kikényszeríteni. Az 1958. május 13-i államcsínyből keletkezett hatalom erőfeszítései haszontalanoknak bizonyultak. Az 1959 márciusa óta alkalmazott „Challe terv", (egész vidékek elpusztítása, a lakosság deportálása az „átcsoportosítási" központokra) megsokszorozta az algériai nép szenvedéseit, de nem ingatta meg sem elszántságát a küzdelem folytatására, sem a nemzeti felszabadító hadsereg harci erejét. Ugyancsak kudarcba fulladtak De Gaulle tábornok erőfeszítései politikai síkon. Az úgynevezett „Constantine-i terv", a felhívások a „bátrak békéjére", az elnyomók és elnyomottak „fraternizálásáról" szóló fecsegés, meg a többi mesterkedés nem tudta félrevezetni az algériai népet. E kudarcok után, a háború folytatásának súlyosbodó következményei,

valamint afrikai és nemzetközi kihatásai miatt szánta rá magát végül De Gaulle, hogy 1959. szeptember 16-án kimondja az „önrendelkezés" végzetes szavát. De ez csupán elvi és feltételes nyilatkozat volt, és elmaradt a logikus folytatása: a megbeszélések megindítása az algériai köztársaság ideiglenes kormányával. Az integrációs terv nyílt elvetése mégis döntő fordulatot jelentett. Az algériai nép ebben kitartó harcának első vívmányát látta, s reményt merített belőle arra, hogy a tárgyalások megindulnak. Optimizmusát táplálta az is, hogy a gyarmatosítók egyre több nehézségbe ütköztek. Rájuk nehezedett a kormányok magatartását befolyásoló nemzetközi közvélemény nyomása, az afrikai-ázsiai tömb országainak, és főleg az arab és az afrikai országoknak az akciója. Az accrai pánafrikai konferencia ünnepélyesen megújította azt az ígéretet, hogy hathatós támogatást nyújt az algériai nép harcához. Az algériai nép viszont erőt merített a szocialista országok sokoldalú támogatásából és az aljas gyarmati háború abbahagyásáért elszántan küzdő francia munkásosztály aktív szolidaritásából. Ezeknek a tényezőknek együttes hatása olyan helyzetet teremtett, melyben az önrendelkezés megvalósíthatónak látszott, az önrendelkezés megakadályozására irányuló erőfeszítések pedig — és a január 24-i zendülés éppen az önrendelkezés megakadályozását célozta — olyan akciónak, melyet a történelem eleve halálra ítélt.

•

Ilyen körülmények között az algériai muzulmán lakosság csakis ellenséges magatartást tanúsíthatott a zendüléssel szemben, s valóban ezt is tette. Az algériai lakosságra vonatkozó gazdasági és szociális adatok megkönnyítik a muzulmán lakosság magatartásának megértését. Az algériai franciák a muzulmán lakosságnak még egytizedét sem teszik ki. A mezőgazdaságban „kisebbség a kisebbségben": az európai lakosságnak 10 százaléka, az egész algériai lakosságnak 1 százaléka. Ámde az európai gyarmatosítóknak ez az 1 százaléka birtokolja a legjobb földeket, melyek *az algériai mezőgazdasági össztermelés egyharmadát adják.* Nagy egyenlőtlenségek vannak a mezőgazdaságon kívüli szektorban is. A nem mezőgazdasági jellegű gazdasági tevékenység háromnegyedét 15 000 tőkés vállalat tartja kézben. Ezek közül 10 000 részvénytársasági formában —, *amelyek úgyszólván valamennyien európai kézben vannak.* Ami a jövedelem-megoszlást illeti: az egymillió algériai francia évi jövedelmét 360 milliárd régi frankra becsülik — *vagyis fejenként átlag 360 000 frankra.* A nyolc és félmillió algériai muzulmán jövedelme becslés szerint 240 milliárd frank, vagyis átlagban 29 000 frank személyenként.

Ez a néhány számadat megmagyarázza az algériai nép elszántságát, hogy véget vet a gyarmati kizsákmányolás, a faji megkülönböztetés és az elnyomás rendszerének. Megmagyarázza azt is, miért nem támogatta az ultrákat. Az is érthető, miért akarják a gyarmatosítók mindenáron meghosszabbítani ezt a számukra dúsan jövedelmező rendszert.

A gyarmatosítók azonban sem gazdaságilag, sem társadalmilag

nem egyenlőek. Vannak különbségek, s ezek az algériai konfliktus jelenlegi szakaszában nagyobb jelentőségre tesznek szert, befolyásolják a társadalmi rétegek magatartását. Érdemes például kiemelni, hogy 6385 nagy gyarmatos kezében van a gyarmatosított teljes földterület 87 százaléka. Ezek a nagybirtokosok, akiknek mindegyike több mint 100 hektár legjobb földet birtokol, a legszélsőségesebbek az ultrák közül. Ami a nem mezőgazdasági lakosságot illeti (a mezőgazdasági lakosság messze a legnagyobb létszámú, az összlakosságnak mintegy 90 százaléka), többségében kistőkésekből, kisiparosokból, kiskereskedőkből és kb. 250 000 bérmunkásból, illetve alkalmazottból áll. Túlzás lenne feltételezni, hogy az algériai probléma újabb fejleményeinek hatására az európai lakosság e rétegei kivonták volna magukat az ultrás nagybirtokosok és nagytőkések befolyása alól. Úgy látszik azonban, hogy a lakosságnak egy része kezdi tudomásul venni a realitást, és a béke érdekében hajlandó elfogadni olyan feltételeket, melyek lehetővé teszik a muzulmán többséggel való együttélés kialakítását. Az algériai köztársaság ideiglenes kormánya egyébként ezzel kapcsolatban határozottan leszögezte álláspontját, s még a lázadás folyamán újból kijelentette, hogy az európai kisebbség jogait tiszteletben fogja tartani. Mindenesetre tény, hogy több algériai városban, sőt magában Algírban is, az európai lakosság nem tartott ki végig a januári zendülők mellett, akik ezúttal sokkal jobban elszigetelődtek.

Következményeiben még jelentősebb különbség mutatkozik 1958-hoz képest a franciaországi lakosság magatartásában. Többségében tüstént ellenségesen viselkedett a zendülőkkel szemben. 1958 óta sok illúzió foszlott szerte Franciaországban. Az események igazat adtak a kommunistáknak, akik fáradhatatlanul magyarázták a tömegeknek, hogy az algériai problémának nincs más megoldása, csakis az algériai nép önrendelkezési jogának elismerése. Amit nehány éve szinte csak a kommunisták mondottak, azt a tenyek nyomására De Gaulle is kénytelen volt elismerni. A Francia Kommunista Párt annakidején hangsúlyozta e változás jelentőségét. Ha az „önrendelkezés" szó egyszer elhangzott, nincs többé visszaút. Ugyanígy nem lehetett többé megállítani a közvélemény áramlatát, mely követelte, hogy mielőbb vessenek végét az igazságtalan és romlásba döntő háborúnak.

A közvélemény még erőteljesebben fordul szembe ezzel a háborúval az ideiglenes algériai kormány miniszterelnökének február 29-i nyilatkozata után. Ferhat Abbas ebben a nyilatkozatában — a polgári sajtó szerint is — államférfiúi bölcsességről tett tanúságot. További lépést tett olyan irányba, hogy megkönnyítse a párizsi kormány számára a tárgyalások felvételét. Tulajdonképpen csak annyit követel, hogy a tűzszünet körulményeit, és az algériai népszavazás szabadságának biztosítékait beszéljék meg.

Az algíri zendulőkkel szem-

ben megnyilvánuló ellenszenv, az algériai béke követelése, és a fasiszta üzelmek letörésére irányuló elszántság Franciaországban többféle formában lépett fel. De főképpen a február 1-i általános sztrájk billentette a mérleget a béke és a demokrácia javára. Jelentős dolog, hogy ezt az akciót a legnagyobb egységben hajtották végre. A GGT (Általános Munkásszövetség), a Keresztény Dolgozók Szövetsége és a Diákszövetség azonos felhívást bocsátott ki. A Force Ouvriere (a Szocialista Párt befolyása alatt álló szakszervezeti központ) nem akarta aláírni a közös felhívást, de csatlakozott az általános sztrájkhoz. Politikai téren a Francia Kommunista Párt, az Emberi Jogok Ligája, az Autonóm Szocialista Párt, a Baloldali Szocialista Unió, és más csoportok és szervezetek egyetértésben adták ki a felhívást a sztrájkra. A Szocialista Párt vezetőségének ellenkező direktívái ellenére az egyszerű szocialista párttagok közül sokan együttműködtek a lázadás folyamán a kommunistákkal és a többi demokratákkal. A francia demokraták akcióegysége láttán a „Figaro" című jobboldali lap keserűen állapította meg, hogy „a kommunistáknak igazuk volt abban, hogy február 1-e emlékezetes nap lesz Franciaországban."

A nép hangulata szükségképpen tükröződött a hadseregben is. Maurice Thorez a Francia Párt Központi Bizottságában tartott február 3-i beszédében megjegyezte, hogy fontos tisztázni, milyen szerepe volt a hadseregnek az események során. A katonai bürokráciát és a tényleges, nagyrészt magasabbrangú tiszteket, akik roltonszenvéztek a zendülőkkel el kell határolni a közkatonák tömegétől és a köztársasági érzelmű tisztektől, akik nem értették egyet a zendülőkkel, sőt készek voltak szembeszállni velük. A „Le Monde" című polgári lap ezzel kapcsolatban megállapította, hogy „a hadsereg magatartása, mely Algírban bizonytalan volt, más algériai körzetekben olyan távol állt a felkeléstől, akárcsak magában a metropolisban".

Egy másik fontos különbség az 1958-as helyzethez képest az, hogy a francia burzsoázia sokkal kevésbé volt egységes, s legfontosabb, és a guallista politikára a legnagyobb befolyással biró csoportja ezúttal a puccs irányítói ellen fordult[1]

Ez a fejlődés megfelel a gyarmati rendszer újabb, a megváltozott helyzethez alkalmazkodó, rugalmasabb tendenciáinak: a régi, védhetetlenné vált uralmi formákról az imperialisták most már hajlandók lemondani, hogy kevésbé közvetlen, elsősorban gazdasági uralmukat fenntarthassák. A brit imperializmus részéről Macmillan épp mostanában, afrikai körútja során nyújtott szemléltető példát erre az „újszerű" gyarmatosításra. Bel-

[1] Ez nem akadályozta meg abban, hogy a zendülést fel ne használja saját céljaira. A parlamenttel megszavaztatta a kormány hatalmának kiterjesztését.

ga részről ugyanezt láthattuk a kerekasztal konferencia és Kongo függetlenségének elvi elismerése alkalmával. Ami a francia monopolistákat, pontosabban azoknak De Gaulle mögött álló csoportját illeti, több megfontolás vezetett az algériai problémára vonatkozó új álláspontjukhoz. Elsősorban az, hogy biztosítani akarják maguknak a Szahara olaját, és egyéb kincseit. A nagy francia monopóliumok arra számítanak, hogy az algériai konfliktus megoldása megszilárdítaná szaharai pozícióikat, s ezért szeretnék kiküszöbölni a háború folytatásával járó veszélyeket. A dél-vietnami lecke, amikor a francia tőkének végülis át kellett engednie helyét az amerikai tőkének, nem ment feledésbe.

Másodszor és ugyanilyen szemszögből tekintetbe vették a többi francia gyarmatot, az úgynevezett Francia Unió tagállamait. E gyarmatok szabadságmozgalma már önmagában súlyos problémát jelent a francia kapitalizmus számára. Ezt még súlyosbítja az algériai háború. A francia nagytőke tudja, hogy a gyarmatosítás lényegét megmentő kompromisszumnak, melyet Afrikában megvalósítani igyekszik, útját állja az algériai konfliktus folytatása. Afrika pedig nagy helyet foglal el a gaulista tervekben. Nemcsak gazdasági kincsei miatt, hanem mint ütőkártya is, melyet Európában a fran a kapitalizmus pozícióinak erősítésére akar kijátszani a NATO-ban. Más alkalommal beszéltünk azokról a nehézségekről, melyekkel a francia diplomácia az algériai háború folytatása miatt nemzetközi téren — az ENSZ-ben és egyebütt — találkozott. Ezek az okok ébresztették rá a francia nagyburzsoázia egy befolyásos részét arra, hogy ha ez a háború tovább folyik, „a láthatár lezárul előtte" (hogy az egyik újság ide vonatkozó kifejezésével éljünk).

*

A gaulleista külpolitika változásai nem szorítkoznak egyedül az algériai problémára. Más kérdésekben is eltérés van már a „hagyományos" jobboldal és De Gaulle tábornok között. S éppen ez hozzájárul más megvilágításba az algériai zendülést, melyet kétségtelenül támogatott a burzsoáziának az a része, amelynek az uralkodó csoporttal való ellentétei túlmennek az algériai kérdésen. Miről is van itt szó?

Először: De Gaulle külpolitikája számos esetben eltért attól a vonaltól, melyet az utóbbi években a reakció szolgálatában álló kormányok követtek. Mindenekelőtt a NATO-t és a kis Európát illetően. De Gaulle semmitsem kezdeményezett, hogy felborítsa az „atlanti és európai" politikát, mely 1947 óta megfelelt egész osztálya politikai törekvéseinek. Ő annakidején személyesen is hozzájárult e politika megindításához, és sohasem tagadta meg akkori koncepcióit és tevékenységét. Tehát nem az orientáció változott meg, s nem a NATO-hoz tartozás vált vitássá. A NATO-tagságból folyó jogok és kötelezettségek értelmezése az, ami megváltozott. De Gaulle ma is a NATO mellett és „Európa" mellett foglal állást, de azt akarja, hogy Franciaország sokkal

jelentősebb szerepet kapjon, mint eddig. Ezért van, hogy annyira ragaszkodott ahhoz, hogy belépjen az „atomklubba", s nem törődött a szaharai atombombakísérlet következményeivel. Nem titok, hogy van olyan javaslata, mely szerint az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország „direktóriumot" létesítenének s ez hatalmi szóval irányítaná a NATO-t.

Ezek a hazafias mázzal bevont és a „francia nagyság" frázisaival körített tervek magukban foglalják a francia tőke terjeszkedését olyan külföldi piacok felé, amelyek eddig többékevésbé a konkurrens imperialista hatalmak vadászterületei voltak. De Gaulle úgy véli, hogy a francia kapitalizmusnak van elég ereje, de nagy szüksége is van erre. Arra törekszik, hogy a francia kapitalizmus megőrizze abszolút túlsúlyát a volt „francia birodalom" területén — sőt újból megvesse a lábát az elveszített körzetekben, mint például Dél-Vietnamban. De Gaulle felfogása szerint a NATO-hoz tartozás nem korlátozhatja a francia kapitalizmust abban, hogy saját célkitűzéseinek megvalósítását szorgalmazza és szuverén módon cselekedjék. Azért vonta ki a Földközitengeri francia flottát a NATO parancsnoksága alól, hogy a politikájának érvényesítéséhez szükséges katonai eszközökkel szabadon rendelkezzék.

Ezt a függetlenebb, kevésbé „hagyományos" politikát diktálja a nemzetközi feszültség enyhülése is. Politikája e téren is kétarcú. Egyfelől meghívta Hruscsovot Franciaországba, másfelől kijelenti, hogy a „szabad világ" összefogása a „támadás" veszélye ellen elengedhetetlen.

Nehéz felmérni azoknak a burzsoá csoportoknak a jelentőségét, amelyek — jóllehet egyetértenek De Gaulle imperialista céljaival — ellenzik a szoros atlanti együttműködésnek ellentmondó függetlenségi törekvését. A január 24-i puccs mégis némileg nagyobb fényt vetett erre a kérdésre. Bebizonyosodott, hogy az összeesküvést a metropolis befolyásos erőinek támogatásával már hosszú ideje kitervelték. Az összeesküvőknek voltak bűntársaik nemcsak az „Algéria francia!" jelszó körül csoportosult szélső jobboldal hívei, és a Soustelle-szabású „gaulleisták" között. Antoine Pinay esete ebből a szempontból sokatmondó. Pinay, a mandátumok száma szerint a két legnagyobb parlamenti párt egyikének, a Független Republikánusok pártjának vezére, pénzügyminiszter és a gazdasági ügyek minisztere, 10 nappal a puccs kitörése előtt beadta lemondását. Ezzel nyilvánosságot kapott szakítása De Gaulle tábornokkal. Mihelyt a zendülés kitört, Pinay átvette az „Algéria francia!" jelszót. Pártja éppen a zendülés napjaiban tartotta kongresszusát Franciaországban. Ezen heves támadás érte a kormányt, a kormány egész bel- és külpolitikáját, beleértve Hruscsov meghívását is. A március 3-i France Observateur a következőképp jellemezte a „Függetlenek" politikai céljait: a Függetlenek és más franciaországi reakciós csoportok szövetkezése az algériai ultrákkal azt a célt követi, hogy egye-

sítsék a szovjetellenességet és kommunistaellenességet az „Algéria francia!" követeléssel, hogy ide kapcsolják azokat az erőket, melyeket a francia parasztság rossz hangulatában, a bérmozgalmakban, és a kereskedelmi körök rossz hangulatában vélnek megtalálni. Minden arra vall, hogy a Függetlenek, úgyszintén más jobboldali pártok és csoportok az „Algéria francia!" jelszóban céljuknak csak egy részét fejezték ki, és tulajdonképpen a kormány egész politikájának felborítására törekedtek. A jobboldali francia sajtó ezt egyébként nem is titkolta, s Georges Bidault tömören össze is foglalta: „A probléma — mondotta — az atlanti paktum, a probléma: Európa!"

*

A francia burzsoázia e belső széthúzása a francia kommunistákat bonyolult feladatok elé állítja. Fel kell mérniük, lehetőleg pontosan, a burzsoázia belső ellentéteit, helyes párt-taktikát kell kidolgozniuk egy olyan helyzet figyelembevételével, mely több tekintetben más mint 20 hónappal ezelőtt, De Gaulle hatalomra jutásakor volt. A Francia Kommunista Párt Központi Bizottságának ülésén vita folyt arról, miként kell a burzsoáziának e másodrendű ellentéteit a munkásosztállyal fennálló fő ellentétével kapcsolatban értékelni. Zárszavában Maurice Thorez hangsúlyozta, hogy a pártnak — ahogy más körülmények között is tette — ki kell használnia ezeket az ellentéteket, de nem szabad szem elől tévesztenie a lényegest, s nem szabad ezeket az ellentéteket túlbecsülni, olyan következtetést levonni belőlük, hogy „e másodrendű ellentétek a fő ellentétté válhatnak". A jelenlegi viszonyok között úgy kell az uralkodó osztály belső ellentéteit kihasználni, hogy a bennük rejlő lehetőségek kiaknázásával a munkásosztály olyan alkalmi szövetségeseket szerezzen, akikkel a demokráciáért küzdő erők frontját kiszélesíti.

Hol van most a fő ellenség, mi pilanatnyilag a fő veszély? Egy teljes fasiszta fordulat, vagy pedig De Gaulle személyi hatalmának további erősödése és a demokrácia csorbítása? A totális fasizmus veszélye nagy volt a lázadás idején. Nemhiába hasonlították magukat a lázadók az 1936-ban a spanyol köztársaság ellen törő fasiszta összeesküvőkhöz. A francia kommunisták mindent megtettek, hogy mozgósítsák a népet e veszély ellen, követelték a kormánytól, hogy határozott lépéseket tegyen, s támogatták a zendülők ellen hozott intézkedéseket. De ez a támogatás, — melyet egyébként a kormány gyöngeségének és következetlenségeinek élánk bírálata kísért, — korántsem jelenti annak a harcnak a lanyhulását, melyet a kommunisták a személyi hatalom ellen, s a demokrácia helyreállításáért folytatnak. Ezért a kommunisták — a szocialistákkal és más baloldali csoportokkal ellentétben — nem szavazták meg a kormány által kért rendkívüli hatalmat. Waldeck Rochet a parlamentben és Jacques Duclos a szenátusban kifejtette, hogy a kormánynak nem az eszközök hiányoztak a

lázadás leverésére, hanem a szilárd akarat, hogy annak gyorsan véget vessen. Paradox módon a kormány a januári napokban intézkedéseket hozott a lázadás ellen küzdő demokratikus erők ellen, betiltott és elkoboztatott antifasiszta újságokat. Ezt holnap is megteheti, felhasználhatja a kapott teljhatalmat a francia dolgozók, a francia nép ellen. Főleg pedig: most sem tárgyal az algériai ideiglenes kormánnyal.

A kommunisták állásfoglalása nem jelenti az éberség lanyhulását a fasiszta üzelmekkel szemben. A januári *zendülést felszámolták, de a fasiszta veszély megmaradt.* Ennek a veszélynek hordozója az algériai háború, mely azt — mint mondották — állandóan „kiválasztja". A fasizmus minden rendű és rangú hívei újból ehhez folyamodnak. Mutatták ezt többek közt az amiens-i véres incidensek. A nagybirtokosok, akikből a Függetlenek politikai párthívei toborzódnak, továbbá a poujadisták, és más fasiszta meg reakciós csoportok be tudták vonni Amiens-ben a középparasztokat olyan tűntetésekbe, ahol jogos paraszti követelések mellett, a zavargók bevetették az „Algéria francia!" jelszót, s éltették Massu-t. A franciországi hírekből világos, hogy a fasizmus nem mond le az algériai háborúnak saját céljaira való kiaknázásáról. De Gaulle viszont, a tömegektől való félelmében, megfosztja magát azoktól az erőktől, melyekkel a fasiszta veszélyt gyorsan és véglegesen felszámolhatná.

A kommunisták leleplezik ezeket a fasiszta mesterkedéseket, felvilágosítják a tömegeket, lankadatlanul küzdenek mozgósításukért, egységfrontba tömörítésükért, a demokratikus erők lehető legszélesebb együttműködéséért. Küzdenek az algériai békéért, a fasiszta összeesküvések végleges elhárításáért, a demokrácia helyreállításáért, egy valóban szabad, demokratikus és független Franciaország igazi nagyságáért.

Politisz Janisz

Egy évszázad záróakkordja

Az 1960 január 19-én aláírt japán-amerikai „kölcsönös együttműködési és biztonsági egyezmény" — Eisenhower elnök nyilatkozata szerint — méltóképpen pecsételi meg Washington és Tokio kereken 100 éves kapcsolatát. A két ország vezetői ezt a megállapodást az „egyenjogúságon alapuló barátság kezdetének" nevezik.

A valóságos helyzet megítéléséhez néhány évre vissza kell pillantanunk Japán második világháború utáni történetére, legalábbis az 1951-ben megkötött külön-békeszerződésig, melyet az Egyesült Államok — és befolyása alatt 48 tőkés ország — a Szovjetunió és a Kínai Népköztársaság mellőzésével kötöttek a távolkeleti szigetországgal. E

szerződés megszüntette a hadiállapotot és „független államma" hyilvánította Japánt, egyidejűleg azonban két, szuverénitását mélyen korlátozó egyezmény: a „biztonsági" és az úgynevezett „adminisztratív" szerződés elfogadására kényszerítette. A biztonsági egyezmény célja: Japán újrafelfegyverzésének megindítása, megszállásának állandósítása, széles amerikai támaszpont-hálózat kiépítése és több, stratégiailag fontos japán sziget (Okinava, Riukiu, Bonin) kisajátítása az Egyesült Államok részére. Az „adminisztratív" egyezmény pedig többek között amerikai csapatok bevetését is törvényesítette Japánban „belső felkelések. nagyméretű zavargások esetére".

Ezek a megállapodások tartalmilag és következményeikben merőben szemben álltak a nagyhatalmak potsdami értekezletének Japán demokratizálásáról és demilitarizálásáról szóló határozataival. Folyományukként az előzetes, időleges dekartellizálást gyors ütemben követte a Japán háborús katasztrófájáért felelős nagytőkés társaságok feléledése, ismét nyeregbe került politikai és gazdasági téren a zaibacu (a japán finánctőke). Az ameriaiakkal összefonodott japán monopólista csoportok üzleteinek zavartalan megvalósítása érdekében, 1952 tavaszán — a különszerződés és társegyezményei érvénybe lépése után — az Egyesült Államok egyoldalúan felosztotta a Távolkeleti Bizottságot es a Japáni Szövetséges Tanácsot, melyeket a győztes hatalmak 1945-ben a szigetország következetes demokratizálásának elősegítésére hivtak életre.

A röviddel ezután, 1954-ben megkötött amerikai—japán „kölcsönös segélynyújtási és védelmi szerződés" még nyilvánvalóbbá tette a világközvélemény előtt, hogy az Egyesült Államok legfőbb távolkeleti haditámaszpontjául szemelte ki Japánt. Kedvező lehetőségeket nyújtott erre a japán imperializmus militarista tradíciói mellett az is, hogy az amerikaiak egyedüli megszállói az országnak, melynek helyzete stratégiailag kulcs-fontosságú: felvonulási területül szolgálhat mind a Kínai Népköztársaság, mind a szovjet állam elleni katonai akciókban.

A háborúban veréséget szenvedett Japán reakciós erők mindebben készséges lakájoknak bizonyultak: tudták, hogy amerikai pártfogóik támogatása nélkül a nép elsöpörte volna őket. A megszálló hatóságok pedig éberen ügyeltek, hogy mindenkor érdekeiknek megfelelő kormányok álljanak Japán élén. Segítségükkel feltámadtak a szigetország reakciós pártjai, újjászületett a japán imperializmus, amely amerikai támogatói vállán törekszik saját uralmának kiterjesztésére. A japán imperializmus képviselői perspektívikus terveik szempontjából nagy fontosságot tulajdonítanak a japán haderő megteremtésének, ami nemcsak a potsdami egyezmény, de az 1947-ben elfogadott japán alkotmány szellemével is merőben ellentétes. Az új alkotmány 9. cikkelye ugyanis a többi között kimondja: „A japán nép örök időkre lemond a háborúról ... vagy az erőszakkal való fenyegetésről, mint más országokkal való vitáinak elintézése eszközéről. E célból soha sem fog fenntartani szárazföldi

tengeri és légi, vagy más katonai erőket." Történelmi tény, hogy az amerikaiak, akik maguk dolgozták ki az alkotmányt, már 1950-ben engedélyezték egy katonai fedőszerv, a tartalékos rendőri alakulatok megteremtését, mely kb. 75 000 főből állt. Ezeket 1952 őszén felváltották az úgynevezett nemzetbiztonsági erők, 110 ezres létszámmal. Időközben megkezdték a japán hadiflotta és légierő újjászervezését is. Ehhez nagy segítséget jelentett a „kölcsönös biztonsági alapból" (MSA) kapott fegyverkezési segély. A katonai vezetők számottevő része a régi császári tisztek soraiból került ki, akik együttműködnek az újonnan kiképzett hazai szakértőkkel, és végrehajtják az amerikai tanácsadók utasításait a hadsereg kiképzését, fegyverzetét illetően. Ily módon paradox helyzet alakult ki: Japánnak jogilag nincs hadserege, mert az alkotmány tiltja, de ténylegesen 250 000 főből álló, legmodernebb nehézfegyverzettel ellátott hadserege van. Felszerelésükben sugárhajtású repülőgép, különféle típusú rakéta is van, mely utóbbiak gyártása már Japánban is megkezdődött. (1960-ra Japán újrafelfegyverzési programja 384 egységből álló hadiflotta és 1300 katonai repülőgépet számláló légierő biztosítását írja elő.)

Az amerikaiak azonban még fokozottabb gondot fordítanak saját katonai támaszpont-hálózatuk fejlesztésére Japán területén, mely jelenleg több mint 700 bázisból áll. Washingtonban jól tudják, hogy a talpraállított japán imperializmus önálló hódítási tervekkel is foglalkozik. Joshida miniszterelnök már 1954-ben kijelentette: „Japán ismét gondjaiba kívánja venni Koreát és Mandzsuriát." (The Atlantic 1954. dec.) E nyilatkozat az érintett területek népein túl az amerikai világuralmi érdekeket is sérti, ezért igyekeznek Japánban „belső erődöket" is létrehozni. „Okinawa (az amerikaiak legfőbb japáni támaszpontja. B. K.) az ellenséges Japánnal szemben számunkra bástyaként is szolgál... — írta az American Political Science Review 1954 decemberi számának egyik cikke — mert nincs garancia arra, hogy kapcsolatunk mindenkor mentes lesz komoly súrlódásoktól."

A gyakorlati tapasztalatok — melyek a koreai háború éveiben megmutatták, hogy az Egyesült Államok Japánt egészében hadibázisként kezeli és használja fel — fokozták a japán nép ellenszenvét az 1951-es biztonsági egyezménnyel szemben. Évek óta ennek felmondása, a kisajátított szigetek visszaszerzése, és az amerikai megszállás megszüntetése állt ezért a japán tömegek követeléseinek középpontjában. Japán kormánya végül is, hosszas ellenállás után, „politikai kiskapuként" a biztonsági szerződés felülvizsgálatát kérte, ami az Egyesült Államok számára is kedvező volt.

Az ez év elején aláírt új szerződésben a két ország együttműködését szorosabbra fűzték. Washington támogatást ígért Tokió délkelet-ázsiai fejlesztési tervéhez, — katonai vonatkozásban pedig Japán haderejének bővítésére, és haditechnikájának fejlesztésére kötelezte magát. Az elidegenített japán szigetekkel kapcsolatban az Egyesült Államok „későbbi jövő-

re" elismeri a tokiói kormány fennhatóságát, de egyelőre ezek megmaradnak jelenlegi státusukban.

A NATO-országokkal kötött amerikai egyezményekhez hasonlóan, az Egyesült Államok kötelezi magát, hogy támadás esetén részt vesz Japán „védelmében". Japánnak viszont kötelessége az amerikai csapatok hadműveleteiben közreműködni, amennyiben azok közigazgatásilag hozzátartozó területeken folynak. Meg kell védenie tehát az USA japáni katonai bázisait, és a megszálló erőket. Japán további támaszpontokat enged át az Egyesült Államoknak — főleg a légierő és a hadiflotta részére — „Távol-Kelet biztonságának védelmére". (Fujiyama külügyminiszter szerint a távol-keleti térséghez tartozónak a szovjet tengermelléket, a Fülöp-szigeteket, Tajvant, Kínát és a koreai partmenti területeket tekintik.) Megegyeztek továbbá abban, hogy az amerikai kormány előzetesen konzultál a japán kormánnyal, ha az ott állomásozó haderői létszámán, felszerelésén lényegesen változtatni kíván, vagy támaszpontjait a megállapodásban foglalt területen kívüli műveletek bázisául akarja felhasználni. A szerződés nem említi, hogy ilyen akciókhoz szükséges-e a japán kormány hozzájárulása is.

A szerződés tíz esztendőre érvényes, és az ezt követő év folyamán mondható fel. Céljai igen sokfélék, de katonai vonatkozásai a legfőbbek. Az Egyesült Államok Japánt — az ázsiai tőkés országok legnagyobb ipari kapacitásával rendelkező hatalmát — atom- és rakétatámaszpontjává kívánja fejleszteni. A körmönfont diplomáciai körítés mögött arról van ugyanis szó, hogy az amerikai haderő japáni támaszpontjait felhasználhatja nemcsak Japán, de a Távol-Kelet más országai ellen is. Japán kormányának nincs vétójoga ezzel kapcsolatban. Ezt kommentálva még a Neue Zürcher Zeitung is megjegyezte: „Kézen fekvő, hogy (ennek alapján) minden további nélkül lehetséges csapatáthelyezés Japánból más területekre"... és hozzáfűzte: „tehát Washington konzultációs kötelezettsége formális". (1960. I. 21.)

Mindez feszültté teszi az egész távol-keleti helyzetet. Perspektivában az amerikai és japán imperialisták éppen e tendencia erősítésére törekszenek. A szerződés ratifikációját követően például tervbevették a „Csendes Óceáni Közösség" létrehozását. Az Egyesült Államok közel egy évtizede törekszik ilyen tömb megteremtésére. Ennek elemeit alkotta az 1951-ben létrejött ANZUS (Ausztrália, Új-Zéland, USA)-paktum, majd három évvel később a SEATO (South East Asia Treaty Organization), melyben az ANZUS tagországain kívül Anglia, Franciaország, Fülöp-szigetek, Pakisztán és Thaiföld vesznek részt. Tervezik a NEATO, egy északkelet-ázsiai katonai szövetség nyélbeütését Japán, Tajvan és Dél-Korea részvételével. A későbbiekben pedig a NEATO és SEATO egyesítésével akarják megalkotni a PATO-t (Pacific Treaty Organization) a NATO távol-keleti megfelelőjét — melyben Japán vezető szerepet kapna.

Jelenleg Kisi miniszterelnök a japán—amerikai biztonsági szer-

zódés ratifikálására törekszik, hogy ennek alapján a kormány egyre nagyobb méretekben folytathassa az erő- és terjeszkedés politikáját a Távol-Keleten.

E koncepció gazdasági fundamentuma a „Délkeletázsiai Fejlesztési alap" lenne. Amerikai segítséggel 500 millió dolláros alaptőkéjű „ázsiai világbank megteremtését tervezi Tokió, mely részben e térség országai gazdag nyersanyagkincsei kiaknázására, részben pedig japán iparcikkek vásárlására nyújtana hosszúlejáratú hiteleket. Az amerikai tőke és a japán nagyiparosok összefogása a délkelet-ázsiai országok piacainak meghódítását, minél erősebb gazdasági pozíciók biztosítását, és egyben politikai befolyásuk érvényesítését is szolgálja.

Az új egyezmény egyik fő célja előkészíteni a talajt arra, hogy az imperialisták „ázsiai poroszait" az ázsiai népek ellen használhassák fel. E megállapodás Japán fokozott ütemű militarizálását írja elő és alapot teremt a japán monopoltőke további külföldi térhódítására.

*

A japán közvélemény többsége tisztán látja, milyen veszedelmeket rejt az új egyezmény. Tavaly november óta — amikor a tokiói parlament a megállapodás szövegének tárgyalását megkezdte — a nép tiltakozása a háború utáni idők legnagyobb tömegmozgalmává fejlődött Japán történetében először 1959 november 27-én fordult elő hogy a demonstráló tömegek erőszakkal bejuttatták küldötteiket a képviselőházba, tiltakozásuk tolmácsolására. Ez év februárjáig 11 országos megmozdulást szervezetek, melyekben sok millió ember vett részt. A SOHYO — a Japán Szakszervezeti Főtanács — a legnagyobb diákszervezettel és a pedagógus szövetséggel akcióegységben sztrájkokat és hatalmas tüntetéseket szervezett. A Japán Kommunista Párt és a képviselőházi mandátumok egyharmadával rendelkező Japán Szocialista Párt felhívására az öntudatos munkások, parasztok és értelmiségiek egységesen követelik: „Le a japán—amerikai szerződéssel!" „Ne kapcsolják be Japánt háborús blokkokba!", „Le az atomfegyverekkel!", „Barátságot, diplomáciai kapcsolatokat a népi Kínával!" Eddig közel két és félszáz japán társadalmi szervezet lépett egységfrontba a nemzet érdekei védelmére a biztonsági egyezménnyel szemben. A kormányon levő liberális-demokrata párt soraiban is sokan ellenzik a nemzeti öngyilkosságba sodró paktumot. A Süddeutsche Zeitung című nyugatnémet polgári napilap szerint e köröket az aggasztja, hogy „ezentúl nem hivatkozhatnak — kezuket mosva — ártatlanságukra, ha az amerikai csapatok Japánban, vagy innen kiindulva másutt bármit tesznek... a jövőben mindenért vállalni kell a felelősséget.." A szerződés konzervatív kritikusai köze tartoznak Ichiro Kono, a kormánypárt egyik legtekintélyesebb személyisége, és Ikeda gazdaságügyi miniszter is, akik az elmúlt hetekben a Kínai Népköztársasággal való kapcsolatok javítását követelték. A Frankfurter Allgemeine Zeitung kommentátora szerint ezt most főleg azért hangoztatják, mert így kívánják esélyüket növelni a liberális-demokrata párt közelgő el-

nökválasztásán, Kisivel, a jelenlegi pártvezetővel szemben. Magatartásukat ez esetben is a közhangulat tükröződésének kell azonban tekinteni.

Ugyancsak az Amerikával fennálló kapcsolatok lazítása mellett foglalt állást a szociáldemokrata pártból múlt év októberében Nisio vezetésével kivált jobbszárny is.

A nyugat-európai tőkés sajtó a fejlemények láttán ismételten utal arra, hogy Japánban a ratifikációs tárgyalások kapcsán — belpolitikai válság törhet ki és sokszor emlegetik Kisi miniszterelnök bukásának lehetőségét is. A japán kormánynak tehát abszolut parlamenti többsége ellenére számolnia kell az ellenzéki pártok és az egész hazafias-haladó közvélemény aktív ellenállásával.

Felvetődik a kérdés: milyen politikai irányvonalat kíván a japán nép többsége? Ezzel kapcsolatban hadd idézzük I. I. Morris angol polgári szerzőnek az oxfordi Political Affairs 1960. januári számában megjelent tanulmányát, melyben leszögezi, hogy a japán tömegek a semlegességi politikát támogatnák leglelkesebben. Morris a maga részéről Japán „nyugati orientációját" helyesli, mégis kénytelen megírni: „A lakosság jelentős része számára ez a szó: churitsu (semlegesség) valami rendkívüli jót és kívánatosat jelent". Hangsúlyozza, hogy a semlegesség vágya nem korlátozódik a baloldali elemekre — melyek szerinte ezen keresztül „a Nyugat pozícióinak további drasztikus gyengülését kívánják elősegíteni", — hívei azok a széles japán rétegek is, amelyek meg akarják szüntetni a távol-keleti népek Japánnal szemben táplált ellenszenvét. A hódító gyarmatosító múlt, mely tengernyi szenvedést okozott Kína, Korea, Vietnam, Burma, Indonézia, Kambodzsa, Laosz, Thaiföld, Fülöp-szigetek, Malaja és Szingapur lakosainak — szembeállította Japánnal mindezeket a népeket, amelyek „Ázsia hűtlen gyermekének" tartják, az Egyesült Államokkal való szoros kapcsolatai miatt.

Nagy vonásokban azt is felvázolja a szerző, hogy mit jelentene Japán számára gyakorlatilag a kommunista párt által kidolgozott, a szociáldemokrata párt részéről szervezetten támogatott, és a hazafias érzésű pártonkívüli tömegek jelentős részénél is igen népszerű semlegesség. Felmondanák a biztonsági és adminisztratív egyezményt, megvonnák a jogot az Egyesült Államoktól, hogy katonai támaszpontokat tartson fenn Japánban. Az amerikai politikai befolyást — elsősorban katonai kérdésekben — megszüntetnék. Felvennék a diplomáciai kapcsolatokat a népi Kínával, és megtagadnák a tajvani kormány elismerését. A semleges Japán megszüntetné a kereskedelmi megkülönböztetéseket a szocialista országokkal szemben. Erős mozgalom indulna az ország szuverénitásának teljes helyreállítására, a kisajátított szigetek visszaszerzésére. A Nyugattal való kapcsolat gyengülését pótolnák az ázsiai—arab és afrikai államokkal való kapcsolatok; az ENSZ-ben Japán az Afro—ázsiai blokk országaival közös politikát folytatna. Ez, valamint az ország fejlett ipara hozzásegítené, hogy szorosan kooperáljon az ázsiai népekkel, kiszorítva e téren

a „nem-ázsiai" (konkurrens nyugati) államokat.

Mindez megfelelne a nemzet érdekeinek és csökkentené a kockázatot, hogy Japán belekeveredik egy atomháborúba. Japán hasznos és széleskörű kereskedelmet építhetne ki a népi Kínával. Ezzel egyben elősegítené a nemzetközi feszültség csökkenését is — idézi Morris a japán neutralisták véleményét.

A semlegesség gondolata ezért vonzó Japánban. Realizálásának lehetősége is megnyílt a szovjet kormány 1958. december 2-án kiadott jegyzéke alapján. Ebben a Szovjetunió közölte, hogy kész elismerni Japán semlegességét és felhívta a figyelmet a halálos veszedelemre, mely a sűrű lakosságú és viszonylag kis területre koncentrált anyagi javakkal rendelkező országokat egy atomháború esetén fenyegeti. A szovjet kormány hajlandó részt venni Japán semlegességének nemzetközi biztosítékokkal való alátámasztásában.

A tömegek nem értenek egyet azzal, hogy a japán kormány visszautasította a Szovjetunió semlegességi javaslatát és kollektív megnemtámadási egyezményre irányuló indítványát, mely lehetővé tenné egy ázsiai béke-övezet és atomfegyvermentes zóna létrejöttét. Ugyancsak helytelenítik, hogy a Kínai Népköztársaság hasonló kezdeményezéseit Tokió szintén elveti.

A „Kína-komplexum" különben is egyre több gondot okoz a japán kormánynak. Egy amerikabarát angol közgazdász személyes tapasztalatait így foglalta össze erről a The Listener című folyóiratban: „Kína átalakulását és fejlődését a japánok hitetlenkedve és csodálattal figyelik. Legtöbbjüket elkábítja a lehetőség, hogy hamarosan túlszárnyalhatja Japánt az ipari termelés terén." (1959 aug.) Az együttműködés vágya tükröződött a Japán Szocialista Párt küldöttségének 1959 tavaszán és őszén tett pekingi látogatásakor kiadott kínai—japán közös közleményben, melyhez a japán népi egységfront bizottságának delegációja is csatlakozott. E nyilatkozatok az amerikai imperializmust Ázsia közös ellenségeként bélyegzik meg, síkra szállnak a japán—kínai diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatok haladéktalan normalizálásáért. Japán semlegességéért és egy Csendes-óceáni biztonsági rendszer kiépítéséért. Indokoltan következtetni tehát a japán, és külföldi sajtó jelentős része, hogy Washington és Tokió új egyezménye — Eisenhower nyilatkozatával ellentétben — nem az Egyesült Államok és Japán barátságának, hanem a Japánban egyre jobban tért hódító amerikaellenesség elmélyülésének lesz forrása.

*

Az új japán—amerikai szerződés agresszív jellege felől sem az egyezmény szövege, sem a hozzá fűzött hivatalos kommentárok nem hagynak kétséget. Figyelemre méltó, hogy éppen a világfeszültség csökkenésének időszakában, olyan időpontban kötötték meg, amikor a „Camp David-i szellem" megkezdte jótékony térhódítását a nemzetközi politikában, és a békeszerető emberiség nagy várakozással és aktivitással készül a vezető hatalmak kormányfőinek találkozójára.

Washingtonnak és Tokiónak ez a megállapodása az „erőpolitikusok" aknamunkája a Szovjetunió részéről javasolt, és a földkerekség népei által támogatott — általános és teljes leszerelés ellen is. Minderre idejében és nyomatékosan fel kell hívni a világközvélemény figyelmét! A Szovjetunió és a Kínai Népköztársaság elsőkként tiltakoztak e paktum ellen. A szovjet jegyzék, és a kínai kormány-nyilatkozat kifejti, hogy a második világháború alatt és Japán fegyverletétele után, egész sor nemzetközi megállapodást kötöttek a japán militarizmus újjáéledésének, és a japán agresszió megismétlődésének megakadályozására. Az Egyesült Államok kormányát e megegyezések továbbra is kötelezik, az új japán—amerikai szerződés viszont éles ellentétben áll azokkal. „A japán reakció és az amerikai imperialisták összjátékával tehát rendkívül súlyos lépés történt egy újabb agresszió és háború előkészítésére, az ázsiai és a világbéke fenyegetésére" — szögezi le a kínai kormány-nyilatkozat, és hozzáfűzi, hogy mindez olyan periódusban történik, amikor az amerikai uralkodó körök ismételten hangot adnak békés szándékaiknak. A japán kormány reagálása e figyelmeztetésekre csak újabb bizonyítéka a szovjet és a kínai állásfoglalás helyességének. A japán kormánykörök visszautasítják, és indokolatlanul beavatkozásnak minősítik a szovjet jegyzéket. A reakciós erők ezzel kapcsolatban megpróbálják a szovjet álláspont elferdítésével felszítani a szovjetellenes propagandát. Terveikre azonban újabb csapást mér a Szovjetunió február 24-i emlékirata, amely elítéli a japán kormánynak azt a törekvését, hogy elferdítse a szovjet álláspontot, és ismételten hangsúlyozza, hogy az amerikai—japán szerződés — támadó jellege miatt — fokozza a távol-keleti helyzet bonyolultságát, és nagy felelősséget hárít a japán kormányra. A Szovjetunió azonban továbbra is kitart politikája mellett, amelynek célja a szovjet—japán barátság kiépítése. A japán és a távol-keleti közvélemény szimpátiával fogadta Hruscsov elvtársnak azt a megjegyzését, hogy a csúcstalálkozó munkájába célszerű lenne — más ázsiai hatalmak mellett — Japán bevonása is. Ez is bizonyítja a szovjet békepolitika következetességét és őszinteségét, ellentétben a japán és az amerikai kormánykörök politikájával, amelyben a szavak és a tettek nem azonosak. A szavak és tettek közötti éles ellentmondás egész Ázsia közvéleményét nyugtalanítja. A kambodzsai „Procsison" című lap például megjegyzi: „Az amerikai vezetők által hangoztatott „béke" szirénhangjai csak burkolják háborús előkészületeiket."

A japán militaristák és nyugati szövetségeseik hódítási terveinek megvalósítása a jelenlegi világhelyzetben, amikor a szocializmus rendszerének fölénye az imperializmussal szemben egyre kifejezettebbé válik — eleve kudarcra van ítélve. Nagymértékben korlátozza ilyen irányú törekvéseiket a nemzeti függetlenségi mozgalom is Ázsia és Afrika térségében. A Japán Kommunista Párt álláspontját e problémával kapcsolatban Noszaka elvtárs, a párt elnöke, így foglalta össze:

„A japán monopólisták azért szegődnek az Egyesült Államok kalandorpolitikájának szolgálatába, mert arra számítanak, hogy amerikai segítséggel helyreállíthatják Japánban a militarizmust, az ázsiai országokban ismét megvalósíthatják imperialista terjeszkedési terveiket. Ez azonban csak arra vezethet, hogy elszigetelődnek az ázsiai országok népeitől is, a japán nép egyre szélesebb rétegeitől is." (A Béke és Szocializmus kérdései 1958. 3. sz.)

Valóban, ez a tendencia — amint már az előbbiekben utaltunk rá — egyre érezhetőbb Távol-Keleten, de magában Japánban is. A japán nép nagy történelmi feladata az, hogy ősi közmondásának megfelelően: „a rosszat jóra fordítsa", — tehát kiharcolja a békés együttélés bandungi elveinek érvényesülését Japán politikájában. Küzdelmüket a világ békeszerető népei teljes szolidaritásukkal támogatják.

Bíró Klára

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

A Szovjetunió népgazdasága 1958-ban

(Statisztikai évkönyv)*

A közelmúltban jelent meg a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal kiadványa, az 1958. évi statisztikai évkönyv.

Ez az évkönyv jóval terjedelmesebb (csaknem 1000 oldal) és sokkal részletesebb, mint a korábbiak, tartalmazza az 1959—1965 időszakra szóló hétéves terv alapvető ellenőrző számait is. Az 1958-ban elért színvonalat többek között az 1913-as és 1940-es évekhez viszonyítja. Jelentős helyet foglalnak el az 1953—1958 időszakra vonatkozó adatok. Ezt indokolják azok a nagyjelentőségű változások, amelyek a Szovjetunióban ez időben megvalósultak.

Az évkönyv sok adatot közöl az egyes kapitalista országok gazdasági életéről is, s ezzel lehetővé teszi, hogy az olvasó összehasonlíthassa a szocialista és a kapitalista gazdaság fejlődését.

Az évkönyv 11 fejezetre tagolódik. Van egy összefoglaló fejezet, külön fejezetben foglalkozik az iparral, a mezőgazdasággal, a közlekedéssel és hírközléssel, a beruházásokkal és építkezésekkel, a szakember és szakmunkásképzéssel, a kereskedelemmel, a kultúrával, egészségüggyel, a pénz- és hitelüggyel. Az utolsó fejezet a föld egyes országainak területét és lakosságát tünteti fel.

Az összefoglaló fejezet közli a népgazdaság legátfogóbb mutatóit; azonkívül előzetes adatokat tartalmaz a lakosság 1959. január 25-én végrehajtott összeírásáról. A Szovjetunió mai határait alapulvéve, a lakosság száma 1913-ban 159,2, 1939-ben 197,7 millió fő volt. A II. világháborúban a Szovjetunió lakosságából a harctéren és a megszállt területeken sok millió esett áldozatul, és jelentősen csökkent az újszülöttek száma. Ennek ellenére 1959-ben 208,8 millió főre, 18,1 millióval a háború előtti színvonal fölé emelkedett. A lakosság 55 százaléka nő. Ez az arány főleg a háború következménye. A 32 évesnél fiatalabb férfiak és nők aránya egyenlő.

Az ország iparosodását mutatja, hogy míg 1913-ban a lakosság 18 százaléka élt a városokban, 1939-ben 33 százaléka 1959-ben már 48 százaléka. A falusi lakosság abszolút száma is csökkent. 1913-ban 131,1 millió, 1959-ben 109,0 millió volt. Az évkönyv a lakosság számát köztársaságonkénti, közigazgatási területenkénti, és nagyobb városonkénti megoszlásban közli. A városi települések száma jelenleg 4608,

* Narodnoje Hozjajsztvo SZSZSZR v 1958-om godu, Goszpolitizdat, Moszkva, 1959.

ebből város 1679, városi típusú település 2929. Moszkva lakossága 4 183 000, Leningrádé 3 385 000, Kievé 847 000 fő.

IPAR

A szocialista gazdaságnak a kapitalizmussal szembeni felsőbbrendűségét bizonyítja a szovjet ipar válságokat, visszaesést nem ismerő gyorsütemű fejlődése. A szovjet ipar termelése 1958-ban az 1913. évinek 33-szorosát érte el. Ezen belül a termelési eszközök termelése 72-szeresére, a fogyasztási cikkeké 13-szorosára emelkedett. A termelési eszközök („A" szektor) részesedése az ipari termelésben 1913-ban 33,3, 1940-ben 61,2, 1950-ben 68,8, 1958-ban 71,6 százalék volt.

A szovjet ipar évi átlagos fejlődése 1918—1958 között 10,1 százalék volt, az Egyesült Államok iparáé ugyanakkor 2,9 százalék.

A fejlődés egyes szakaszait vizsgálva a következőket kapjuk

	Szovjetunió	Egyesült Államok
1918—1929 (12 év átlaga)	6,9%	3,0%
1930—1940 (11 év átlaga)	16,5 „	1,2 „
1941—1945 (5 év átlaga)	—1,7 „	9,8 „
1947—1958	15,4 „	3,4 „
A háború előtti 11 békeév és a háború utáni 12 év (összesen 23 év) átlaga	16,0 „	2,3 „
1952—1958 (7 év átlaga)	11,4 „	1,6 „
1959—1965 (7 éves terv)	8,6 „	?

Az Egyesült Államok ipari termelésének a fenti időszakokra kimutatott átlagos növekedése úgy érvényesült, hogy ugyanakkor egyes fontos termékek termelése a gazdasági válsággal kapcsolatosan abszolút csökkent.

Egyes évekre vonatkozóan a termelési eszközök termelésének szerkezetét is közzétették, ami bizonyos áttekintést ad a bővített szocialista újratermelés üteméről és folyamatairól, a bővített újratermelés törvényszerűségeinek érvényesüléséről. Így 1950-ben a termelési eszközök 26 százalékát gépek és szerszámok, 74 százalékát munkatárgyak tették ki. A gépek és szerszámok részesedése 1957-ben 35 százalékra emelkedett, ami a technikai haladás gyors fejlődését a népgazdaság gépekben jelentkező szükségletének emelkedését mutatja. A termelési eszközök termelésének szerkezetén belül 1950-ben a munkatárgyak 65 százaléka az I. alosztályba, 35 százaléka a II. alosztályba került. 1957-ben a munkatárgyak 66,5 százaléka jutott az I. alosztályba.

Míg 1913-ban a cári Oroszország ipari termelése Európában a negyedik, világviszonylatban az ötödik helyen volt, 1958-ban a szovjet ipar termelése Európában az első, világviszonylatban a második helyet foglalta el. Olyan fontos termékek termelése tekintetében pedig, mint a vasérc

és a szén, 1958-ban a világon az első helyre tört. A traktor, tehergépkocsi, villamosenergia, nyersvas, acél, cement, cukor stb. termelésének terjedelmében 1958-ban a világon a második volt.

Az egy lakosra jutó ipari termelésben a hétéves terv időszakában a szovjet nép döntő lépést tesz a legfejlettebb tőkés országok utolérésében. Az egy főre eső nyersvastermelés 1958-ban a Szovjetunióban 191 kg, az Egyesült Államokban 301, Angliában 254, Franciaországban 269. A Szovjetunió 1965-re ezeknek az országoknak az 1958. évi színvonalát eléri, illetve túlszárnyalja a hétéves tervben kitűzött 285—306 kg-mal. Az egy főre jutó acéltermelésben Anglia és Franciaország 1958. évi színvonalát szárnyalja túl. Az egy főre eső cukortermelés 1958-ban a Szovjetunióban 26, az Egyesült Államokban 14, Angliában 13, Franciaországban 32, a Német Szövetségi Köztársaságban 32 kg volt. A Szovjetunió 1965-ben 41—44 kg-ot fog elérni, és ezzel az említett országok mindegyikét túlszárnyalja.

A szovjet ipari termelés magas műszaki színvonalát mutatja a termelés koncentrációjának magas foka, a termelőeszközöknek, a munkaerőnek, és a termékek előállításának egyre nagyobb üzemekben való összpontosítása. 1913-ban a feldolgozó iparban az 1000-nél több munkást foglalkoztató üzemekben, a munkások 43,7 százaléka dolgozott. Ez az arány 1956-ban 60,7 százalékra emelkedett. Az USA-ban 1952-ben ez az arány 33 százalék volt. Az egy kohóüzemre eső évi nyersvastermelés 1913-ban 40 000 tonna, 1958-ban 1 165 000 tonna. 1957-ben a villamos energiatermelésének csaknek 64 százalékát a 100 000 kW-nál magasabb teljesítőképességű villanyerőművek adták. Az utóbbi években kedvező irányba változott a szovjet energetikai mérleg, nőtt a gazdaságosabb energiahordozók, a nyersolaj és a gáz részesedése. A nyersolaj és a gáz részesedése az 1953. évi 21,9 százalékról 1958-ban 31,1-re emelkedett.

A cári Oroszország ipara 1913-ban 1,45 milliárd kWó. villamosenergiát fogyasztott, a szovjet ipar 1957-ben 138,3 milliárd kWó-t. Az egy ipari munkásra jutó villamosenergia fogyasztó berendezések teljesítőképessége 1958-ban 21-szerese volt az 1913. évinek. Az ipar teljesítőképessége és műszaki színvonala döntően függ a szerszámgépparktól. A szerszámgépek száma 1908-ban 75 000, 1958-ban 1 915 000 volt. A szerszámgépeknél is gyorsabban nőtt a modern, gazdaságos technológiát szolgáló présgépek parkja. 1940 óta a szerszámgépark 2,7-szeresére, a kovácsoló-présgépek száma 3,3-szorosára emelkedett. A szovjet konstruktőrök évente az új, korszerűbb gépek és berendezések százait szerkesztik meg. 1950-ben 650, 1958-ban 2051 új típusú gépet és berendezést alkottak.

A *munka termelékenysége* a szovjet iparban 1958-ban az 1913. évit mintegy tízszeresen múlta felül. Ugyanebben az időszakban a munka termelékenysége az Egyesült Államok iparában csak 137, Anglia iparában 40, Franciaország iparában 110 százalékkal emelkedett. A munkaterme-

lékenység emelkedésének *ütemében* a Szovjetunió első a világon, *színvonalában* pedig elhagyta Angliát és Franciaországot, és közelebb került az Egyesült Államokhoz. A munka termelékenysége az Egyesült Államok iparában jelenleg mintegy 2—2,5-szer akkora, mint a szovjet iparban.

Az első ötéves terv időszakában a munkatermelékenység emelésével érték el a termelés növekedésének 51, a második ötéves tervben 79, a háborús években, és a negyedik ötéves tervben 69, az ötödik ötéves tervben 68 százalékát. 1965-ben az ipari termelés növekedésének háromnegyedét érik el a munka termelékenységének emelkedésével.

A szocialista országok a gyors ipari fejlődés eredményeként 1958-ban *az egy lakosra jutó ipari termelés színvonalában elérték a kapitalista világrendszer átlagos színvonalát.* A földön élő lakosság mintegy egyharmadát felölelő szocialista országok 1958-ban a világ termelésének szénben 46,6, nyersvasban 33,3, acélban 30,9, traktorokban 29,9, cementben 21,1, villamosenergiában 19,1, tehergépkocsikban 18,8, cukorban 20,0, nyersolajban 14,2 százalékát adták.

MEZŐGAZDASÁG

Az évkönyv igen alaposan és gazdag adatokkal illusztrálja a Szovjetunió mezőgazdaságában végbement forradalmi változásokat. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom előtt Oroszországban több mint 20 millió kisparaszti gazdaság működött. Ezek 65 százaléka szegényparaszti, 20 százaléka középparaszti, 15 százaléka kulákgazdaság volt. A gazdaságok 30 százaléka nem rendelkezett lóval.

1959. január 1-én a Szovjetunióban 6000 szovhoz, 69 100 kolhozgazdaság működött. A mezőgazdasági gépállomásokat mint ismeretes, 1958-ban átszervezték műszaki-javító állomásokká. Így az 1957-ben működő mintegy 8700 mezőgazdasági gépállomás száma 1959-re 345-re csökkent, miközben 4000 műszaki-javító bázist szerveztek.

A cári Oroszország mezőgazdaságában egyetlen traktor sem működött. 1913-ban a Kievi Kiállításon bemutatott egyetlen amerikai traktornak sem akadt vevője. A traktortermelést Szovjetoroszországban 1923-ban kezdték meg, amikor is 2 db traktort állítottak elő, 1924-ben 11 db-ot, 1958-ban fizikai egységben számítva 219 700 db-ot. (15 lóerős egységekre átszámítva ez 419 000 db-nak felel meg.) 1959 elején a szovjet mezőgazdaság traktorállománya több mint 1,7 millió db volt (15 lóerősre átszámítva).

A mezőgazdasági termelés eredményei különösen az SZKP Központi Bizottságának 1953 óta tett intézkedései nyomán kimagaslóak. A mezőgazdaság teljes termelése 1953-ban 46 százalékkal múlta felül az 1913. évit, 1958-ban pedig már 116 százalékkal. A szovjet mezőgazdasági termelés fejlődési üteme is gyorsabb, mint az Egyesült Államok mezőgazdaságáé, 1930—1940, 1946—1958 közötti 24 évet számítva, a szovjet mezőgazdaság termelése évente átlag 4,7 százalékkal fejlődött, míg az Egyesült Álla-

mok mezőgazdasága 1,5 százalékkal.

Különösen a gabonaprobléma megoldása nagyjelentőségű. A gabonafélék termelése a cári Oroszországban 1909—1913 időszakában évente átlag 72,5 millió tonnát ért el, hektáronként 6,9 q-t. A szovjet mezőgazdaság 1949—1953 időszakában évi átlagban 80,9 millió tonna gabonát adott (hektáronként 7,7 q-t), 1954—1958 időszakában évente átlag 113,2 millió tonnát (hektáronként 9,2 q-t). A gabonatermelés 1958-ban már 141,2 millió tonna volt (hektáronként 11,3 q), és ezzel 71 százalékkal haladta meg az 1953. évi 82,5 millió tonnát. 1957-ben a Szovjetunió megkétszerezte gabonaexportját. A gabonaprobléma megoldásában döntő szerepet játszott a vetésterület kibővítése a szűzföldek megművelése útján. A szovjet mezőgazdaság vetésterülete 1913-tól 1953-ig 39 millió hektárral növekedett, 1953-tól 1958-ig csaknem ugyanennyivel, 38,4 millió hektárral. A gabonafélék termése 1953-tól 1958-ig 58,7 millió tonnával nőtt, ebből a növekedésből mintegy 32 millió tonnát a szűzföld-körzetek adtak. A búza vetésterülete a cári Oroszország búza vetésterületének kétszeresére nőtt.

Rohamosan nőtt az utóbbi években az állattenyésztés fellendítésének alapja, a kukoricatermelés is. 1913-ban 2,1, 1954-ben 3,7, 1958-ban 16,7 millió tonna kukoricát termeltek.

A növénytermesztés, a termésátlagok javulásának fontos tényezője a műtrágyafogyasztás rohamos emelkedése. 1913-ban 188 000 tonna műtrágyát használtak fel, 1953-ban 6 570 000 tonnát, 1958-ban 10 626 000 tonnát. A műtrágyaféleségek közül leginkább a nitrogénműtrágya felhasználása növekedett.

Az évkönyv az állattenyésztésnek az utóbbi években végbement fellendüléséről is számot ad. A mezőgazdaság irányításának hiányosságai a korábbi években leginkább az állattenyésztésre hatottak kedvezőtlenül. A szarvasmarhaállomány 1953-ban kevesebb volt, mint 1916-ban. Ezen belül a tehénállomány 1916-ban 28,8 millió darab, 1953-ban 24,3 millió darab volt. Az 1953 óta hozott intézkedések nyomán a szarvasmarhaállomány 1959. január 1-ig mintegy 25 százalékkal emelkedett, és mintegy 20 százalékkal haladta meg az 1916. évit. A tehénállomány 1959. január 1-én 33,3 millió darab volt, mintegy 37 százalékkal több, mint 1953-ban, és ezzel az 1916. évi tehénállományt közel 20 százalékkal haladta meg.

Javult az állati termékek hozama is. Az egy tehénre eső évi fejési átlag a szovhozokban és kolhozokban 1940-ben 1124 kg volt, 1953-ban 1157 kg-ra, 1958-ban 1974 kg-ra emelkedett. Ezen belül 1958-ban 188 kolhozban a fejési átlag 4000 kg fölött volt, 2394 kolhozban 3001—4000 kg között mozgott!

A sertésállomány 1916-ban 23, 1953-ban 28,5, 1959-ben már 48,7 millió darab volt.

Az állatállomány növekedése és a hozamok emelkedése alapján az állati termékek termelése is fellendült. A hús- és szalonnatermelés 1913-ban 5, 1953-ban 5,8, 1958-ban 7,7 millió tonna volt. A tejtermelés 1913-ban 29,4,

1953-ban 36,5, 1958-ban 58,8 millió tonnát ért el. A tojástermelés kétszerese volt az 1913. évinek.

Az egy főre eső hús, tej és állati eredetű vaj termelése a Szovjetunióban és az Egyesült Államokban (kg)

	1953	1957	1958	1960 terv	1965 terv
Hús, szalonna (vágósúly)					
Szovjetunió	31	36	37	45	70
Egyesült Államok	94	97	94	.	?
Tej.					
Szovjetunio	092	269	284	.	437—458
Egyesült Államok	342	334	326	.	?
Vaj:					
Szovjetunió	2,6	3,7	3,8	.	5
Egyesült Államok	4,6	4,1	3,9	.	?

1959-ben a Szovjetunió felülmúlta az Egyesült Államokat az *egy főre jutó vajtermelésben*. Az egy főre jutó tejtermelésben tovább csökkent az Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti különbség. A *tejtermelés terjedelmében* a Szovjetunió 1958-ban utólérte az Egyesült Államokat. 1959-ben az Egyesült Államokban 57 millió tonna tejet termeltek, a Szovjetunióban pedig 62 millió tonnát.

A *munka termelékenysége* a kolhozokban 1950—1958 időszakában 72 százalékkal emelkedett, a szovhozokban 68 százalékkal és 1958-ban több mint négyszerese volt a cári mezőgazdaságban elért termelékenységnek. A cári mezőgazdaság energetikai teljesítőképessége 1916-ban 23,9 lóerő volt. Ennek 99,2 százalékát az igás állatok teljesítőképessége tette ki, az erőgépekre 0,8 százalék esett. 1953-ban a szovjet mezőgazdaság energetikai berendezésének teljesítőképessége 87,8 millió lóerőre emelkedett, 1958-ban 138,1 millió lóerőre. Ebből 1958-ban a mechanikai erőgépek részesedése 95,7 százalékra emelkedett, az igásállatok szerepe tehát lényegében megszűnt.

A tavaszi szántásból 1928-ban csak 1 százalékot végeztek el traktorral. 1958-ban 98 százalékot traktorral, 2 százalékot lóval. 1928-ban a gabonafélék betakarításából 44 százalékot kaszával, 56 százalékot lóvontatású gépekkel, 0,2 százalékot traktorvontatású gépekkel és magajáró kombájnokkal végeztek. 1958-ban a betakarítás 93 százalékát végezték traktorvontatású vagy magajáró kombájnokkal, 2 százalékát lóvontatású gépekkel és 5 százalékát kaszával.

1953-ban a kolhozok 22 százaléka volt villamosítva, 1958-ban 49 százaléka, 1958-ban az összes kolhozok 83 százaléka rendelkezett telefonnal.

A munka termelékenysége a hétéves tervben a kolhozokban 60—65, a szovhozokban 100 százalékkal nő, és ezzel jelentősen csökken a távolság az Egyesült Államok és a Szovjetunió mezőgazdaságában elért termelékenység között. Az Egyesült Államok mezőgazdaságában a munka termelékenysége ez idő szerint mintegy háromszorosa a Szovjetunióénak.

A mezőgazdaságban felső- és középiskolai végzettséggel rendelkező dolgozók száma 1941-ben 50 000. 1953-ban 114 000, 1957-ben 371 000 fő volt. 1959-ben a kolhozelnökök 50,4 százaléka rendelkezett felső vagy középiskolai végzettséggel, 56,6 százaléka 3 évnél hosszabb ideje elnök és 93,5 százalékuk tagja vagy tagjelöltje az SZKP-nak. Mezőgazdasági főiskolát 1909—1913 időszakában évente átlag 400 fő végzett, 1953-ban 17,700 fő, 1958-ban 30 900 fő. A mezőgazdasági középiskolát végzettek száma 1909—1913. időszakában évente átlag 300 fő volt, 1953-ban 51 600, 1958-ban 96 300 fő.

BERUHÁZÁSOK

A beruházások terjedelme (a kolhozok és a lakosság lakásépítési beruházásai nélkül) 1918—1958 időszakában 2144 milliárd rubelt tett ki. A kolhozok beruházása ebben az időszakban 211 milliárd rubelt ért el. Ezalatt a 40 év alatt 34 000 nagy ipari üzemet állítottak helyre, létesítettek és helyeztek üzembe. Ezenkívül nagyszámú kis- és közepes nagyságú üzem épült. Létrehoztak 6000 szovhozt, és kiépítették a mezőgazdasági gépállomások 9000 egységet számláló hálózatát. Az új vasútvonalak hossza 120 000 km, ezenkívül 65 000 km vasútvonal újjáépítését végezték el. 1918—1958 időszakában állami erővel és a városi lakosság részvételével 634 millió m^2 lakásteret építettek.

A népgazdasági beruházások (kolhozok nélkül) százalékos megoszlása népgazdasági áganként a következő

	1918—1958 összesen	Ebből			
		ötödik ötéves terv	1956	1957	1958
Népgazdasági beruházások összesen, ebből	100	100	100	100	100
Ipar összesen	48	51,1	49,2	45,9	46,1
„A" szektor	42,4	46,2	43,5	40,5	40,0
„B" szektor	5,6	4,9	5,7	5,4	6,1
Mezőgazdaság	8,7	9,6	11,2	11,0	9,3
Közlekedés, hírközlés	2,8	10,1	9,3	8,8	8,9
Lakásépítés (egyéni nélkü	4,8	15,5	15,4	19,3	19,9
Kommunális, kereskedelmi, kulturális, egészségügyi, tudományos szervek	15,7	13,7	14,9	15,0	15.8

Az adatok mutatják, hogy az utóbbi években emelkedett a fogyasztási eszközöket gyártó iparágak részesedése, csökkent a nehézipar részesedése, átmenetileg (1956—1957) emelkedett a mezőgazdaság részesedése, és jelentősen emelkedett a lakásépítések részesedése a beruházásokban.

A technikai fejlődést, a beruházások hatékonyságának növekedését jelzi a gépek és berendezések részesedésének az emelkedése az összes beruházásokból. Az első ötéves terv időszakában ez az arány 12 százalék volt, a második ötéves terv időszakában 15, a harmadik ötéves terv három és fél évében (1938—1941 I. félév) 17, 1941 közepétől 1946. január 1-ig 17, a negyedik ötéves terv időszakában 30, az ötödik ötéves terv időszakában 29, 1956-ban 33, 1958-ban 32 százalék volt. A szocialista iparosítás éveiben az iparfejlesztés, a nehézipar megteremtése, jelentős számú új üzem létesítése révén történt. Az új üzemek létesítése szükségszerűen több épületet igényelt és ekkor magasabb volt az üzembe nem helyezett beruházások hányada is.

Állami erővel, és a városi lakosság részvételével 1918—1928 között 42,9 millió m^2 területű lakás épült, az első ötéves terv időszakában 38,7 millió m^2, a második ötéves terv időszakában 42,2 millió m^2, a harmadik ötéves terv békeéveiben 42,0 millió m^2, 1941 közepétől 1946. január 1-ig 49,9 millió m^2, a negyedik ötéves tervben 102.8 millió m^2, 1957-ben 52,0 millió m^2, 1958-ban 71,2 millió m^2, 1959-ben több mint 80 millió m^2 (2 200 000 lakás) (Pravda, 1960. jan. 22.). A városi lakásvagyon lakóterületben mérve a szovjet rendszerben többszörösére emelkedett. A városi lakásalap 1913-ban 180 millió m^2 volt, 1950-ben 513, 1958-ban 781 millió m^2. 1958-ban a városi lakásalap 67 százaléka volt társadalmi tulajdonban, 33 százaléka személyi tulajdonban. Nagyjából ez az arány 1940 óta.

Az évkönyv feltünteti a városi lakosság által saját erővel és állami támogatással felépített lakások számát. Eszerint a városi lakosok által épített lakások aránya az első és második ötéves terv időszakában 10—20 százalékot, 1958-ban pedig 34 százalékot tett ki, ami megfelel az SZKP azon irányelvének, hogy a lakáskérdés megoldásában támogatni kell a lakosság kezdeményezését.

A kolhoztagok és a falusi értelmiség a negyedik ötéves terv időszakában 2,7 millió lakóházat épített fel, az ötödik ötéves tervben 2,3 millió lakóházat, 1956—1958-ban csupán három év alatt 2,0 millió lakóházat. 1959-ben pedig 850 000 lakóházat (Pravda, 1960 jan. 22.)

A típustervek alkalmazása előmozdítja a beruházások takarékosabb kivitelezését. A típustervek alapján megvalósult építkezések részesedése 1951-ben 23, 1955-ben 38, 1958-ban 52 százalék volt. A ilyen tervek szerint kivitelezett ipari objektumok részesedése 1952 óta 7 százalékról több mint négyszeresére — 29 százalékra nőtt. 1950-ben a lakások 49 százalékát építették típustervek szerint, 1958-ban 77 százalékát. A típustervek alkal-

* Pravda, 1960. jan. 22.

mazása a mezőgazdaságban a legelterjedtebb, itt 1958-ban 88 százalékot ért el.

ÉLETSZÍNVONAL

Az életszínvonal emelkedésének legáltalánosabb mutatója a nemzeti jövedelem emelkedése. A nemzeti jövedelem 1958-ban az 1913 évinek csaknem húszszorosára, az egy lakosra eső nemzeti jövedelem pedig 15-szörösére emelkedett. Ugyanebben az időszakban az Egyesült Államok és Franciaország egy főre eső nemzeti jövedelme csak 76 százalékkal, Angliáé 70 százalékkal emelkedett.

A szovjet munkások reáljövedelme 1958-ban 3,7-szerese volt az 1913. évinek, a munkanélküliséget és a munkanap csökkenését is figyelembe véve pedig ötszöröse. A realjovedelem ilyen jelentős növekedését több tényező együttes hatása alakította. A bérek emelkedése sokkal nagyobb volt, mint az áraké. A lakbérek a cári Oroszországban a kereset mintegy 20 százalékát, sokszor 30 százalékát tették ki, a mai lakbérek aránya az akkorinak egyotodére, egyhatodára csokkentek. A szovjet rendszerben a munkások jelentős béren kívüli jövedelmekhez jutottak. (Fizetett szabadság, nyugdíj, ösztöndíj, ingyenes orvosi ellátás stb.) Az ipari és építőipari munkások béren felüli jövvedelmei 1958-ban mintegy húszszorosát érték el az 1913 évinek. A munkások és alkalmazottak reáljövedelme a hétéves terv időszakában további 40 százalékkal emelkedik.

A dolgozó parasztság reáljövedelme a szovjet hatalom 41 évében még nagyobb mértékben emelkedett. Pénzbeni és természetbeni jövedelme 1958-ban 4,5-szöröse volt az 1913 évinek. Az egyéb jövedelmeket is figyelembe véve (az állam által nyújtott különféle kedvezmények, kifizetések és kolhozok osztatlan alapja) reáljövedelmük 1958-ban az 1913 évinek 6,7-szeresére nőtt. Pénzbeni és természetbeni jövedelmuk a hétéves terv időszakában további 40 százalékkal emelkedik.

Az életszínvonal emelkedésének megfelelően változik a lakosság fogyasztásának összetétele. Erre jellemző a kereskedelmi forgalomban az élelmezési cikkek részesedésének csökkenése az egy főre jutó élelmiszerfogyasztás egyidejű növekedése mellett. 1945-ben az élelmezési cikkek részesedése a kereskedelmi forgalomban 75,6 százalék volt. Azóta ez a szám évről-évre csökken, 1958-ban 54,6 százalékot tett ki. Ennek megfelelően nőtt a lakosság ruházkodásra és tartós fogyasztási cikkek beszerzésére fordított vásárlásainak aránya

Az évkonyv kozli az állami kiskereskedelmi árak és az egyes árucsoportok indexét, mely szerint 1950 óta az árak 24 százalékkal csökkentek. Az élelmezési cikkek ára 27 százalékkal; a hús ára 34, a vaj 35, a cukor 20, a kenyér 41 százalékkal csökkent 1950 óta.

A Szovjet Statisztikai Hivatal rendszeresen megfigyeli a városi munkás és kolhozcsaládok költségvetését. Eszerint a munkáscsaládok költségvetésében a kenyérfogyasztás (beleértve a tésztféléket is) 1940 óta, 1958-ig 24 száza-

lékkal csökkent. A tejfogyasztás viszont 150 százalékkal, a húsfogyasztás 113 százalékkal, a tojásfogyasztás 122 százalékkal emelkedett, ami a táplálkozás minőségi javulására mutat. Hasonló tendenciát tükröz a kolhozparasztok költségvvetése is. Az iparcikkek közül a kulturális cikkek (könyv, újság, rádió, óra, kerékpár stb.) beszerzése emelkedett a leggyorsabban, 1940 óta több mint 12-szeresére.

A munkanap átlagos hossza Oroszország iparában 1913-ban 9,9 óra volt. Ezen belül a szénbányászatban 10,1, a vaskohászatban 10,1, a papíriparban 10,0, a bőriparban 10,0, az élelmiszeriparban 10 óra. 1959 elején a szovjet iparban a munkanap átlagos hossza 7,7 óra. A munkanap előirányzott csökkentése következtében 1960 végére a munkahét 40,5 óra lesz. A munkahét átlagos hossza Angliában jelenleg 45,8 óra, Franciaországban 46,3 óra, a Német Szövetségi Köztársaságban 46,5 óra, az Egyesült Államokban 40 óra.

1958 április 1-én a szovjet munkások és alkalmazottak 7 százaléka 27 napnál több szabadságra jogosult, 27 százaléka 18—27, 23 százaléka 15—18, 43 százaléka 12 napi szabadságra jogosult.

Mint az idézett adatok is mutatták, a Szovjetunió gyors ütemben fejlődik és az egy főre eső termelésben és fogyasztásban egyre több ponton éri utol, illetve hagyja el a leggazdagabb tőkés országokat. A társadalmi élet olyan területein pedig, mint a kultúra, az egészségügy, a Szovjetunió abszolút fölénye máris vitathatatlan.

A cári Oroszországban például 23 000 orvos volt, 1917-ben csak 14 000, 1928-ban 63 000, 1958-ban 362 000, (katonai egészségügyi alkalmazottak nélkül). Jelenleg a szovjet lakosság orvosi ellátása a legjobb a világon. A 10 000 lakosra jutó orvosok száma az Egyesült Államokban 12, Angliában 8,8, Franciaországban 10,6, Olaszországban 14,5, a Német Szövetségi Köztársaságban 13,6, a Szovjetunióban 17,3. A kórházi ágyak száma (katonai kórházak nélkül) 1913-ban 207,600 volt, 1958-ban 1,532 500 db. A bölcsődei férőhelyek száma az 1913 évi 550-ről 1958-ban 1,135 000-re emelkedett. A szanatóriumi férőhelyek száma 1913-ban 3000 körül volt, 1958-ban 305 000.

A lakosság átlagos életkora 1896—97-ben 32 év volt, 1926—1927-ben 44 évre, 1955—1956-ban pedig 67 évre emelkedett.

A cári Oroszországban 1913-ban 190 000 fő rendelkezett közép- és főiskolai végzettséggel, a Szovjetunióban 1958-ban 7 millió 476 ezer fő. (Katonai személyek nélkül.) Ebből 3,027 000 főiskolai, 4,449 000 középiskolai végzettségű. Az évkönyv a főiskolai végzettségű személyek megoszlását nemzetiség szerint is megadja. A főiskolai oklevéllel rendelkező személyek valamivel több mint fele nő.

A mérnöki diplomát szerzett személyek száma 1950-ben a Szovjetunióban 36 000 fő volt, az Egyesült Államokban 53 000 fő. 1951-ben megfordult az arány, és azóta a Szovjetunió évről évre növelte fölényét az Egyesült Államok felett. 1958-ban a szovjet egyetemeken 94 000-en szereztek

mérnöki diplomát míg az Egyesült Államok egyetemein csak 35 000 fő. Így a mérnökök száma a Szovjetunióban 1958-ban elérte a 894 000 főt, az Egyesült Államokban 1956-ban elért 400 000 fővel szemben. A tudományos dolgozók száma 1914-ben a cári Oroszországban 10 200, a Szovjetunióban 1958-ban 284 000 fő volt. 32,4 százalékuk a műszaki tudományok, 10,5 százalékuk az orvostudományok, 7,9 százalékuk a fizika-matematikai tudomány területén tevékenykedett.

E viszonylag rövid ismertetés keretében nem vállalkozhattunk a rendkívül gazdag és sokoldalú évkönyv valamennyire is teljes ismertetésére, nem térhettünk ki minden fontos adat felsorolására és méltatására. A legfontosabbnak ítélt adatok közül is főleg azokat emeltük ki, amelyek a Szovjetunió gyorsütemű fejlődését, a két gazdasági rendszer versenyében elért újabb pozícióit, továbbá azokat, amelyek az SzKP 1953 óta hozott intézkedéseinek gyümölcseit szemléltetik. Fenti évkönyv értékes és nélkülözhetetlen segítség mindazok számára, akik elmélyülten kívánnak foglalkozni a szovjet népgazdaság fejlődésével, a népgazdaság különböző területeinek összefüggéseivel, és a szovjethatalom alatt kivívott nagyszerű eredményekkel.

Bálint József

E SZÁM SZERZŐI:

AJTAI MIKLÓS, az Országos Tervhivatal elnökhelyettese; **CSÉTERKI LAJOS**, az MSZMP Fejér megyei bizottságának első titkára; **VÁRNAI FERENC**, a KISZ K. B. titkára; **KIRÁLY ISTVÁN**, egyetemi tanár; **POLITISZ JANISZ**, újságíró; **BÍRÓ KLÁRA**, közgazdász, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárának tudományos munkatársa; **BÁLINT JÓZSEF**, az MSZMP K. B. Államgazdasági osztályának munkatársa.

Ady Endre:

A nacionalizmus alkonya

(Kossuth Könyvkiadó 1959.)

Ady Endrét elsősorban versei alapján tartjuk a forradalmi demokratizmus legkövetkezetesebb képviselőjének Magyarországon a XX. század elején. A következetes forradalmárt, a nép érdekeiért bátran kiálló harcost, a maradiságot, és az embertelenséget ostorozó, a felszabadulást lázasan kereső gondolkodót azonban felismerhetjük prózai írásaiban, harcos publicisztikájában is. Azok az irodalomtörténeti kutatások, amelyek egyre teljesebben feltárták Adynak korábban elfelejtett publicisztikáját és a cikkek nagy részének kiadása, ráirányították a figyelmet ennek a forradalmi örökségnek az aktualitására, mai tanulságaira.

Vonatkozik ez arra a harcra is, amelyet Ady írásaiban a nacionalizmus ellen folytatott. Mennyire időszerűek voltak Ady szavai az 1956-os ellenforradalmi felkelés idején, amikor az ellenforradalmi reakciós erők fő ideológiai fegyvere a nacionalizmus volt, és ellenforradalmi követeléseiket hazafiaskodó szólamokkal akarták elfogadtatni: „A nacionalizmus nem hazafiság... Aki ellensége a haladásnak, a jobbra törésnek, az emberi szellem feltétlen szabadságának, hazaáruló, ha örökösen nem tesz is egyebet, mint a nemzeti himnuszt énekli." A mi korunkban hazánkban a haladás, a jobbra törés: a szocializmus építése, és aki a szocializmus, a haladás ellen támadt, hazaáruló volt, ha örökösen nem tett is egyebet, mint a nemzeti himnuszt énekelte.

A nacionalizmus elleni eszmei harcot ma természetesen másként folytatjuk, mint Ady Endre. A marxizmus–leninizmus birtokában mélyebben tárjuk fel a nacionalizmus társadalmi gyökereit, a nacionalizmussal tudatosan szembehelyezzük a szocialista hazafiságot és a proletár nemzetköziség eszméjét. A burzsoá nacionalizmus elleni harc elveit és mai feladatait összefoglalták a párt Központi Bizottságának Agitációs és Propaganda Osztályának tézisei. De ez a dokumentum is felhívta a figyelmet arra a forradalmi örökségre, melyet a nacionalizmus elleni harcban felhasználhatunk.

Ma is időszerű mindaz, amit Ady a nacionalizmus és a reakció szövetségéről mondott. A nacionlaizmus ellen elsősorban azért indult harcba, mert benne látta a reakció egyik legfőbb támaszát, „mert a nacionalizmus kiaknázza a tömegek vad butaságat, a félműveltek szenvedélyeit". Elkeseredetten állapította meg, hogy „faji büszkeségünk, patrióta képzelgéseink üstökénél lehet bennünket legjobban megfogni", és dühösen emelte fel tiltakozó hangját: „Protestálunk, hogy a nemzeti harc leple alatt bevezessék az emberiség, a szó, a gondolat, a szabadság vakmerő írtását." „A *nacionalizmus* — írta — voltaképpen *internacionális* szövetkezete a sötétségnek, butaságnak, s a gonosz tekintélyek önzésének." A magyar nacionalizmus „egy nagy, reakciós nemzetközi szövetkezésnek a csapata".

Ady harca nem merült ki a nacionalizmus bírálatában, tagadásá-

ban. A nemzeti korlátoltsággal, a faji büszkeséggel szembe helyezte a népek barátságának és testvériségének eszméjét. „Nő, nagyszerűen gyarapszik, izmosodik az összetartozóság gondolata a földön. A népek összefolynak a munka, közös sors és életszépség gondolatában — akaratlanul, öntudatlanul, de egy nagy törvény szerint... A népek összefolynak, s a munka hatalmas csákányával erősen bontogatja mar az országhatárló oszldpokat." Mindig szeretettel és megértéssel írt a Magyarország területén élő nemzeti kisebbségekről és a szomszédos népekről. „Magyarországon hazafias dolog · a németet, szerbet, románt, tótot szidni. Így van? Ha így van, én ünnepélyesen kijelentem, hogy nem vagyok hazafi. Én minden fajt, nyelvet, vallást, meggyőződést, és jogot tisztelek extra et intra Hungariam. Sőt, én az erőszakos magyarosításnak sem vagyok barátja."

A nacionalizmust — amelyet „olcsó, lármás, hiú, legendákból táplálkozó hazafiaskodásnak", a haza olyan szeretetének nevezett, „amelytől szegény haza holtáig koldul" — igazi hazaszeretettel, forradalmi patriotizmussal akarta helyettesíteni. „Arról van szó — írta —, hogy a csámpás, elfajult, kártékony hazafiság magyarázat helyébe jöjjön már az igazi magyarázat. És az igazi hazafiasság. Jöjjenek e szabad, messze látó, büszke szemek, a halló fülek, az értő és hasonlító elmék. Ne ordítsuk mindig a hazát, de szeressük s légyünk számára olyan értékesek, olyan jók, amilyenek csak lehetnek a nagyszerű világosodó korszakban fejlett kultúremberek." Reménykedéssel tekintett a jövőbe, hogy ez az igazi hazaszeretet le fogja győzni az álhazafiságot. Az általa megálmodott igazi hazafiasság, a „szabad, messze látó, büszke szemek, a halló fülek, az értő és hasonlító elmék" hazafisága,- a „dolgos" hazaszeretet a szocialista hazafiságban valósul meg.

A Kossuth Kiadó hasznos munkát végzett, amikor összegyűjtötte és kiadta Ady nacionalizmus ellenes írásait. A gondosan összeválogatott kötetet színvonalas tanulmány vezeti be Ady forradalmi patriotizmusáról. Az olvasók, a propagandisták, a pedagógusok, a pártmunkások és mindazok, akik a nacionalizmus és a hazafiság kérdésében keresnek választ problémáikra, nagy haszonnal forgathatják a könyvet.

W. Á.

Jaroszlavszkij:

Hogyan születnek, élnek és halnak meg az istenek?

(Kossuth Könyvkiadó 1960.)

Lenin gyakran felhívta a figyelmet arra, hogy a vallásos emberek tömegei körében az ateista-felvilágosító munkának sokoldalúnak és változatosnak kell lennie. A vallásos előítéletek rabjait különféle szálak kötik a valláshoz, és ezért a legkülönbözőbb eszközökkel, a legkülönbözőbb oldalról közelítve kell felráznunk, felébresztenünk őket vallásos álmukból. Az egyik ilyen eszköz a vallásos hiedelmek, legendák, szertartások képtelenségének leleplezése. Ehhez a munkához nyújt segítséget Jemeljan Jaroszlavszkij könyve: „Hogyan születnek, élnek és halnak meg az istenek?"

A szerző legfőbb feladatának azt tartotta, hogy bebizonyítsa az összes vallási fogalmak és képzetek földi eredetét, vagyis azt a tényt, hogy az emberek teremtették az isteneket. Az összehasonlító vallástörténet eszközeivel mutatja meg, hogyan jöt-

tek létre különböző népeknél hasonló életkorulmények kozott hasonló vallások és vallási kultuszok, hogyan vették át az egymással érintkező népek egymás vallási hiedelmeit. Középpontba a keresztény vallást állítja. Természetesen a kereszténység létrejöttét nem lehet egyszerűen más vallások hatásával magyarázni. A kereszténység kialakulása az abban a korban kialakult társadalmi helyzetnek a terméke, azt tükrözte, hogy az új társadalmi problémák új vallás számára érlelték meg a feltételeket. Aki a kereszténység kialakulásának okait, a kereszténység történetét vizsgálja, annak ezekből a társadalmi problémákból kell kiindulnia. Ennek a könyvnek azonban más a célkitűzése. Arról nyújt gazdag anyagot, hogy a keresztény vallás milyen régebbi vallásos hiedelmekre, legendákra, mítoszokra támaszkodott, milyen nagy mértékben olvasztotta magába Kelet úgynevezett pogány vallásainak képzeteit és kultuszait. A szerző kimutatja, hogy a keresztény vallás „legkeresztényebb" kultuszainak (szenthárömság, szeplőtelen fogantatás, keresztelés, Krisztus feltámadása stb.) is megtaláljuk forrásait, megfelelőjét a pogány vallásokban. A Krisztus „megváltó haláláról" és feltámadásáról szóló legendában nem nehéz felismerni a meghaló és feltámadó tavaszi istenek, már a kereszténység előtt a Földközi-tenger egész partvidékén szélesen elterjedt kultuszának (Mithrasz, Adonisz, Attisz, Tammuz, Dionüszosz, Oziris stb.) egyik változatát. Ugyanez a helyzet a „szentháromság titkával" is. A hármas istenség mítosza nemcsak a Földközi-tenger partvidékén előzte meg a kereszténységet, de a földkerekség más, távoli tájain is megvolt, például Dél-Amerikában az ősidőkben a peruiaknál, Polinézia népeinél, a régi germánoknál stb. A „szentháromság" ugyanúgy emberi alkotás, mint ahogy az összes többi istent és a vallások hittételeit is az emberek hozták létre. A könyv más kérdésekben is leleplezi a vallásos kultuszok titkait, feltárja a kultuszok eredetének gyökereit, s mindeh szépítgetés nélkül olyannak mutatja be a vallást, amilyen a valóságban. A szerző több fejezetben bemutatja a bibliában található képtelenségeket és ellentmondásokat.

Jaroszlavszkij könyve népszerűen, érdekesen van megírva, abban a formában közelíti meg a vallásos legendákat, ahogy azok az egyszerű hívők tudatában élnek. Jaroszlavszkij igazi propagandista, aki példát mutat arra, hogyan kell az ateista propagandát színesen, élvezetesen, a tömegek számára érthető módon folytatni. Ateista propagandánk számára hagy nyereség, hogy Jaroszlavszkij több könyvét kiadják magyarul. A „Kommunisták és a vallás" című cikkgyűjteményét tavaly jelentette meg a Kossuth Kiadó, „A bibliáról hívőknek és hitetleneknek" című munkája pedig most van kiadás alatt.

W. Á.

Trencsényi-Waldapfel Imre:

Vallástörténeti tanulmányok

(Akadémiai Kiadó 1959.)

A kötet a nemzetközileg is neves tudós körülbelül negyedszázados alkotó munkájának legjobb vallástörténeti tanulmányait fűzi csokorba. E tanulmányok elsősorban az ókori Görögország és Róma mitológiájával foglalkoznak, de jelentős mértékben érintik a bibliát is. A szerző nagy

tudományos, irodalmi, nyelvészeti és archeológiai felkészültséggel derít fényt az ókori vallási képzetvilágok több fontos kérdésére: nemcsak az egyes vallási képzetek, mitoszok egymással való kapcsolatát mutatja meg, hanem a történelmi materializmus módszerével feltárja keletkezésük és változásaik *társadalmi* okait is.

Az aranykor-mitoszokról bebizonyítja, hogy az osztálytársadalom, a rabszolgatartó rend kialakulásának szükségszerű következményeiként jelennek meg a különböző népeknél és íróknál (Hésiodos, Ovidus, Vergilius, Genezis könyve és Ézsaiás könyve a bibliában), mint az osztálytársadalom ellentéteitől mentes ősközösség idealizálása.

A matriarchátus idején a női nem játszotta a vezetőszerepet; ezért az emberek isteneiket elsősorban női alakban képzelték el. A matriarchátus megszűnése után viszont, amikor már a férfiak jelentik az alapvető gazdasági tényezőt, a vallási képzetekben a férfi istenek veszik át az uralkodó szerepet. A korábbi női istenalakok degradálódnak, sok esetben első földi asszonyokká válnak, s nemegyszer úgy szerepelnek, mint minden rossz forrásai (Pandóra).

„A két Ádám-mitosz társadalmi háttere" című tanulmányban a szerző érdekes dologra mutat rá: a bibliában két egymással ellentétes, két egymásból le nem vezethető teremtés-mitosz van. A két mitoszban nem azonos a teremtő isten sem; az elsőben (Gen. I. és II. 1—3.) Elohim (Isten), a másodikban (II. 4—25.) Jahve (Úr Isten) hozza létre a világot. Más a két mitoszban a teremtés *sorrendje* stb. A két mitosz legfőbb különbsége különböző alaphangulatukban van: az első szerint az ember a földnek urául, a második szerint a föld szolgájául rendeltetett. Különösen szembeötlő ez, ha tekintetbe vesszük, hogy az „eredendő bűnbeesés" mitosza csak a másodikhoz kapcsolódik. Trencsényi-Waldapfel Imre kimutatja e két különböző bibliai teremtés-mitosz társadalmi forrását. Bebizonyítja, hogy az első nomád pásztornéptől származik, a második pedig már letelepedett életmódot, több mint valószínű kertgazdálkodást (földművelést) folytató nép mitológiai terméke, s hogy a zsidók ezeket csak átvették más népektől.

A „Vallástörténeti tanulmányok" elsősorban a képzetebb olvasókhoz és a szakemberekhez szólnak. Ennek ellenére indokolatlanul óvatos volt az Akadémia Kiadó, amikor csak egyezres példányban jelentette meg. A kötet ennél jóval szélesebb érdeklődésre tarthat számot, amit bizonyít az is, hogy az első kiadás rövid idő alatt elfogyott. A vallás elleni felvilágosító munka, az ateista propaganda hasznára válna, ha hasonló kötetek gyakrabban és nagyobb példányszámban jelennének meg.

P. I.

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK

KOSSUTH

Ady Endre: A nacionalizmus alkonya 302 old.

James Harvey—Katherine Hood: A brit állam 325 old.

I. Jaroszlavszkij: Hogyan születnek, élnek és halnak meg az istenek 234 old.

Rosa Luxemburg: Válogatott beszédek és írások 544 old.

Jerzy Putrament: Szeptember 579 old.

A szabadság vértanúi 332 old.

GONDOLAT

Romain Rolland: Napló a háborús évekből 1914—1918 343 old.

Max von Laue: A fizika története 178 old.

Hatvany Lajos: Gyulai Pál estéje 126 old.

Jansky Béla: Geológus kalapáccsal az ércek nyomában 181 old.

AKADÉMIAI

Heckenast Gusztáv: Fegyver- és lőszergyártás a Rákóczi-szabadságharcban 148 old.

Tokody Gyula: Az össznémet szövetség és közép-európai tervei 1890—1918, 107 old.

MAGVETŐ

Ács Kató: Szervusztok, hajnalkák 134 old.

Női szóval (magyar írónők antológiája) 297 old.

Dallos Sándor: A déli szél 214 old.

Szőnyi Sándor: Álarcos istenek, I., II. 586, 564 old.

Hermányi D. József: Nagyenyedi Demokritus 46 old.

Ignácz Rózsa: Prospero szigetén 238 old.

Longosz: Daphnisz és Chloé 58 old.

Vihar Béla: Baráti asztal 133 old.

Somlyó Zoltán: Nyitott könyv 157 old.

Tatay Sándor: A fehér hintó 341 old.

Galambos Lajos: Gonoszkátyú 157 old.

Zalka Miklós: Különös ember 216 old.

Végh György: Modern Orfeusz 370 old.

Thurzó Gábor: Biatorbágy 172 old.

Nagy László: Sólymok vére (A bolgár népköltők antológiája) 442 old.

Medgyessy Ferenc: Életemről, művészetről 100 old.

Remarque: Szerelem és halál órája 387 old.

KÉPZŐMŰVÉSZETI ALAP

Kampis Antal: Greco 1547—1614 36 old., 56 kép.

Aradi Nóra: Rétl István 319 old.

Mojzer Miklós Az észak-olasz cinquecento 48 old.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Fehér Lajos, Friss István, Háy László, Kállai Gyula (főszerkesztő), **Kiss Károly, Komját Irén** (felelős szerkesztő), **Molnár Erik, Nemes Dezső, Németh Károly, Orbán László, Szigeti József, Szirmai István.**

СОДЕРЖАНИЕ

К 50-летию Международного женского дня — — — — — — — — 1

МИКЛОШ АЙТАИ — Некоторые характерные особенности технического развития промышленности во второй пятилетке — — — — 9

ЛАЙОШ ЧЕТЕРКИ — Укрепление сельскохозяйственных кооперативов в 1959 году — — — — — — — — — — — — — — 27

ФЕРЕНЦ ВАРНАИ — Идейно-политическое развитие нашей студенческой молодежи — — — — — — — — — — — — — 37

ИШТВАН КИРАЙ — Первый венгерский поэт — коммунист — — 53

Марксистско—ленинская партия и ее роль в классовой борьбе рабочих 77

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

Изнанка алжирского восстания (Янис Политис) — — — — — — 90

Заключительный аккорд столетия (Клара Биро) — — — — — — 97

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Народное хозяйство Советского Союза в 1958 году (Йожеф Балинт) — 106

ЗАМЕТКИ О КНИГАХ 117

INHALT

Zum fünfzigsten Internationalen Frauentag — — — — — — — 1

MIKLÓS AJTAI: Charakteristiken der technischen Entwicklung der Industrie im zweiten Fünfjahrplan — — — — — — — — 9

LAJOS CSETERKI: Die Festigung der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften im Jahre 1959 — — — — — — — — 27

FERENC VÁRNAI: Die ideologisch-politische Entwicklung unserer Universitatsjugend — — — — — — — — — — — — 37

ISTVÁN KIRÁLY: Der erste ungarische kommunistische Dichter — 53

Die marxistisch-leninistische Partei und ihre Rolle im Klassenkampf 77

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Der Hintergrund des Aufruhrs in Algerien (JANIS POLITIS) — — 90

Schlussakkord eines Jahrhunderts (KLARA BIRÓ) — — — — — 97

BUCHBESPRECHUNGEN

Die Volkswirtschaft der Sowjetunion 1958 (JÓZSEF BÁLINT) — — 106

ANMERKUNGEN ÜBER NEUERSCHEINUNGEN 117

CONTENTS

The Fiftieth International Women's Day — — — — — — — — 1
MIKLÓS AJTAI: Some characteristics of Technical Development in Industry during the Second Five Year Plan — — — — — 9
LAJOS CSETERKI: Consolidation of the Cooperative Farms in 1959. 27
FERENC VÁRNAI: The Ideological-Political Development of the University Students — — — — — — — — — — — — — 37
ISTVÁN KIRÁLY: Hungary's First Communist Poet — — — — 53
The Marxist-Leninist Party and Its Role in the Class Struggle — — 77

INTERNATIONAL REVIEW

Behind the Scenes of the Algerien Uprising (JANIS POLITIS) — — 90
The Finale of a Century (KLÁRA BIRÓ) — — — — — — — 97

BOOK REVIEWS

The Soviet Economy in 1958 (JÓZSEF BÁLINT) — — — — — 106

BOOK NOTES 117

SOMMAIRE

La 50 ième Journée internationale des femmes — — — — — — 1
MIKLÓS AJTAI: Aspects du développement technique de l'industrie dans le deuxième plan quinquennal — — — — — 9
LAJOS CSETERKI: La consolidation des cooperatives de production en 1959 — — — — — — — — — — — — — — 27
FERENC VÁRNAI: Développemen ideologique et politique de notre jeunesse estudiantine — — — — — — — — — — — 37
ISTVÁN KIRÁLY: Le premier poète communiste hongrois — — — 53
Le parti marxiste-leniniste et son rôle dans la lutte de classe ouvrière 77

REVUES INTERNATIONALES

Le fond de la révolte en Algérie (JANIS POLITIS) — — — — 90
L' aboutissement d' un siècle (KLARA BIRÓ) — — — — — — 97

COMPTS RENDUS

L' économie de l' Union Soviétique en 1958 (JÓZSEF BÁLINT) — — 106

NOTES SUR QUELQUES LIVRES RÉCENTS 117

A Pártélet

márciusi számának tartalomjegyzéke:

Orbán László: Hazánk felszabadulásának 15. évfordulójára — — — 3

Kádár János: Lássunk hozzá a kongresszus határozatainak megvalósításához! Beszéd a január 22-én, Kecskeméten tartott pártnapon 7

Kopácsi József: Állami gazdaságaink elmúlt évi eredményei és soronlevő feladatai — — — — — — — — — — — — — 22

A PÁRTÉLET NAPI KÉRDÉSEI

Orsai János: A politikai tömegmunka néhány kérdése a bányászpártszervezetekben — — — — — — — — — — — 29

Balogh István: Az ifjúság közötti munka megjavításáért — — — 33

Garai Vera: A téli tanfolyamok néhány tanulsága — — — — — 35

Kálmán Árpád: A pártszervezetek feladatai az egyetemi felvételek sikeréért — — — — — — — — — — — — — 39

Uzonyi Sándor: A termelőszövetkezeti KISZ-szervezetek megerősítése nélkülözhetetlen pártfeladat — — — — — — — — — 41

A PROPAGANDISTÁK MUNKÁJÁHOZ

Bognár Gyula: Fejlesszük a szocialista demokratizmust — — — — 47

A TESTVÉRPÁRTOK ÉLETÉBŐL

Támogassuk teljes erővel a szocialista munkabrigádokat — — — 55

PÁRTSZERVEZETEINK ÉLETÉBŐL

Ifj. Komócsin Mihály: Hogyan készül a Szegedi Városi Pártbizottság hazánk felszabadulásának 15. évfordulójára — — — — — 62

Borbély János: A Velencei Gépállomás pártszervezetének gazdasági tevékenységéről — — — — — — — — — — — — 65

Ignáth Imre — Kardos János: Az új termelőszövetkezeti pártszervezetek néhány feladata — — — — — — — — — — — 68

Tóth Pál: Pártmunka egy váltó-műszakos üzemben — — — — 71

Valkó Mihály: Az értelmiség közötti politikai munka néhány tapasztalata — — — — — — — — — — — — — 74

Vigh Lajos: A „marxizmus—leninizmus kérdései" tanfolyamokról. — A Csepel Vasmű Pártbizottságának tapasztalatai — — — — — 76

Voksán József: Tapasztalatok a pedagógus pártszervezetek életéből 83

MEGJEGYZÉSEK

Kőszegi Frigyes: Az ingyenebédtől a világszínvonalig — — — — 87

A SZERKESZTŐSÉG POSTÁJÁBÓL

A parasztifjúságnak jövője van *(Asztalos Bálint)* — — — — — — 90

Az új arcú falu és az ifjúság *(Bányász Rezső)* — — — — — — 92

Tíz nap Dombegyház termelőszövetkezeti község téli tanfolyamán *(Pécsi János)* — — — — — — — — — — — — — — 96

VÁLASZ AZ OLVASÓK KÉRDÉSEIRE

Szatmári András: A pártiagság és a tagdíjfizetés — — — — — 99

KÖNYVISMERTETÉS

Dudás János: Nagy érdeklődésre számottartó újdonság.
J. A. Kriveljov: Könyv a Bibliáról — — — — — — — 102

Hazánk felszabadulásának
15. évfordulójára!

NEMES DEZSŐ:

Magyarország felszabadulása

(Második javított kiadás)

Történeti áttekintést nyújt Magyarországnak a második világháború alatti és utáni helyzetéről. Hűen ábrázolja azt a harcot, melyet a demokrácia erői, a kommunisták vezetésével vívtak a reakció ellen, hogy Magyarország népi demokrácia országa legyen. Elemzi a közelmúlt eseményeit, az elmúlt 15 év történetét.

Kb. 336 old, **Ára: kb. 22,— Ft**

MEGJELENT!

A Magyar Tanácsköztársaság történelmi jelentősége és nemzetközi hatása

A Magyar Tanácsköztársaság megalakulásának 40. évfordulója alkalmából rendezett tudományos ülésszakon elhangzott előadások és felszólalások gyűjteménye.

388 old. **Ára: 28,— Ft**

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

A munkásosztály az újjáépítésért

1945—1946

Dokumentum kötet a magyar munkásosztály hősies harcairól, a felszabadulást követő években.

224 old, **Ára: 18,— Ft**

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Ára: 3,— Ft

OLVASSA REDSZERESEN A

Béke és szocializmus-t

a kommunista és munkáspártok havonta megjelenő elméleti és tájékoztató folyóiratát!

A MÁRCIUSI SZÁM TARTALMÁBÓL:

Lakos Sándor:

A PÁRT TÖMEGKAPCSOLATAINAK EGYES KÉRDÉSEI MAGYARORSZÁGON

A. Szazanov:

A SZOCIALIZMUS ÉS A TULAJDON PROBLÉMÁI

Jean Kanapa:

A KATOLIKUS EGYHÁZ SZOCIÁLIS TANÍTÁSA A KAPITALIZMUS SZOLGÁLATÁBAN

Előfizetési ár: negyedévre 12,— Ft, félévre 24,— Ft.

Példányonkénti ára: 5,— Ft.

Előfizethető minden pártszervezetben és a Kossuth Könyvkiadó megyei, illetve kerületi kirendeltségein.